

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор** В. Горювий, д-р іст. наук, проф., заст. гендиректора НБУВ. **Редакційна колегія:** Т. Гранчак (заст. голов. ред.), д-р наук із соц. комунікацій, ст. наук. співроб., заввідділу політологічного аналізу, Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова. **Адреса редакції:** НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviar.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 12 2016

ЗМІСТ

Коротко про головне

Делегація Верховної Ради України взяла участь у роботі XXV Щорічної сесії Парламентської Асамблеї ОБСЄ в місті Тбілісі (Грузія).....3

Аналітика

Гранчак Т.

Brexit: результати, наслідки, прогнози.....5

В об'єктиві – регіон

Закіров М.

Вибори на Донбасі в оцінках політиків і експертів.....29

Партійна позиція

Тарасенко Н.

«Партія Саакашвілі» – політичні перспективи після «роздвоєння» в оцінках експертів.....34

Економічний ракурс

Дем'яненко М.

Стан та перспективи авіаційної промисловості України.....48

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....	53
Основні напрями діяльності НАН України.....	58
Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....	64
Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань.....	68
Здобутки української археології.....	70
Наука і влада.....	70

Годецька Т.

Моніторинг ЗМІ з питань освіти й науки: інформаційно-аналітичний огляд (травень 2016 р.).....	73
--	----

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

Беззуб І.

Трансформація сільських бібліотек в Україні в інформаційні, соціокультурні та комунікативні центри громад	78
--	----

До уваги держслужбовця

Горбань С.

Децентралізація влади. Бібліографія.....	91
<i>(Початок. Продовження в наступному випуску)</i>	

Коротко про головне

Делегація Верховної Ради України взяла участь у роботі XXV Щорічної сесії Парламентської Асамблеї ОБСЄ в місті Тбілісі (Грузія)

5 липня в Тбілісі (Грузія) завершилась Щорічна XXV сесія Парламентської Асамблеї ОБСЄ, в роботі якої брала участь делегація Верховної Ради України.

До складу української делегації увійшли народні депутати України А. Герасимов (Голова делегації), О. Белькова, С. Висоцький, А. Геращенко, Т. Острікова, І. Попов та Н. Шуфрич.

У роботі XXV Щорічної сесії Парламентської Асамблеї ОБСЄ (головна тема – «25 років парламентського співробітництва: зміцнення довіри через діалог») взяли участь 300 парламентаріїв з 57 країн – учасниць Організації з безпеки та співробітництва в Європі та представники багатьох асоційованих країн і міжнародних організацій.

З вітальними промовами до учасників форуму звернулися Президент Грузії Г. Маргвелашвілі, спікер парламенту Грузії Д. Усупашвілі, прем'єр-міністр Грузії Г. Квірікашвілі, президент Парламентської Асамблеї ОБСЄ І. Канерва та діючий Голова ОБСЄ, міністр закордонних справ Німеччини Ф.-В. Штайнмаєр.

Спікер Д. Усупашвілі, відкриваючи засідання, привітав учасників заходу та звернув увагу на те, що 25-а річниця ПА ОБСЄ майже співпадає із 25-ю річницею незалежності Грузії. Відзначаючи успіхи ОБСЄ у запобіганні конфліктам та їх врегулюванні, спікер водночас висловив жаль, що організація не змогла зупинити збройну агресію Російської Федерації проти Грузії у 2008 році. Він висловився за реформування Організації, яка має відповідати сучасним викликам і загрозам.

У своєму виступі президент Грузії наголосив на важливості ролі ОБСЄ у вирішенні спірних питань шляхом переговорів без використання воєнної сили. Він підтвердив налаштованість Грузії продовжувати найширше співробітництво з Організацією та її парламентською складовою.

Прем'єр-міністр Грузії відзначив, що його країна та усе населення Грузії високо цінують зусилля і конкретні дії ОБСЄ із забезпечення миру. Згадавши проблеми на тимчасово окупованих грузинських територіях, він висловив надію, що реалізація Грузією політики європейської інтеграції, разом із зусиллями ОБСЄ, призведе до відновлення територіальної цілісності країни мирним шляхом.

Президент ПА ОБСЄ акцентував увагу учасників заходу на необхідності концентрації зусиль на спільному протистоянні міжнародному тероризму, забезпеченні безпеки усіх країн, поваги до територіальної цілісності та недоторканості міжнародних кордонів. Президент подякував членам Парламентської Асамблеї за плідну роботу протягом терміну його дворічного головування, а також окремо відзначив високий рівень організації цьогорічної сесії парламентом Грузії.

У своєму зверненні до Асамблеї Ф.-В. Штанмайер нагадав присутнім про наявність на просторі ОБСЄ цілої низки заморожених і гарячих конфліктів, окремо виділивши збройний конфлікт на сході України. Він висловив жаль, що, незважаючи на те, що Мінські домовленості намітили основні шляхи мирного вирішення конфлікту, їх реалізація постійно торпедується. Глава зовнішньополітичного відомства Німеччини окремо наголосив на неприпустимості вчиняти напади на особовий склад місії ОБСЄ (СММ ОБСЄ), знищувати її безпілотики та інше технічне обладнання. Німецький міністр підкреслив визначну роль ОБСЄ для укріплення діалогу і розширення співробітництва між країнами регіону, а також наголосив на унікальних можливостях і багатому досвіді Організації у переведенні конфліктів із збройної у мирну фазу та сприянні проведенню переговорів між конфліктуючими сторонами.

XXV Щорічна сесія Парламентської Асамблеї ОБСЄ традиційно проходила у форматі загальних пленарних засідань, та в рамках трьох комітетів: з політичних питань і безпеки; з економічних питань, науки, технології і довкілля, та з демократії, прав людини і гуманітарних питань.

Учасники сесії голосували по резолюціям трьох комітетів і по 15 додатковим пунктам, спрямованим на модернізацію ОБСЄ, найбільшої регіональної організації з питань безпеки у світі. Серед цих 15 додаткових пунктів – два були внесені парламентською делегацією України.

3 липня 2016 року під час засідання Загального Комітету з економічних питань, науки, технологій та навколишнього середовища на XXV-й Щорічній сесії ПА ОБСЄ абсолютною більшістю голосів був ухвалений ініційований членом Постійної делегації Верховної Ради України у Парламентській Асамблеї ОБСЄ, народним депутатом України А. Герасимовим проект Резолюції «Тридцята річниця Чорнобильської катастрофи».

Резолюцію внесено та ухвалено з нагоди тридцятої річниці аварії на Чорнобильській атомній електростанції, яка, за своїми масштабами та складністю, стала однією з найбільших техногенних катастроф в історії людства. У тексті документа віддається повага пам'яті усіх жертв катастрофи, висловлюється глибоке співчуття сім'ям постраждалих та загиблих в аварії, відзначається, що і через тридцять років світ продовжує відчувати наслідки атомної катастрофи. Річниця, яку ми відзначили цього року, нагадує нам про величезну відповідальність перед нинішнім і прийдешніми поколіннями, щоб аварії на кшталт чорнобильської, ніколи більше не повторилися. Резолюція особливо наголошує на необхідності продовжувати на національному та міжнародному рівнях докладати зусилля з ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, зменшувати її вплив на здоров'я населення, а також послаблювати її екологічні, соціальні та економічні наслідки, та вживати заходів з метою рекреації постраждалих від радіації територій.

Також XXV сесією Парламентської асамблеї Організації з безпеки та співробітництва в Європі 3 липня було ухвалено Резолюцію «щодо порушень прав людини та основоположних свобод в Криму».

Проект резолюції був ініційований членом Постійної делегації Верховної

Ради України у Парламентській Асамблеї ОБСЄ, народним депутатом України Н. Агафоновою та представлений народним депутатом України С. Висоцьким. Резолюцію було ухвалено переважною більшістю голосів після внесення поправок до неї, ініційованих українською делегацією.

Резолюція рішуче закликає Російську Федерацію припинити агресію проти України і в повному обсязі виконувати свої зобов'язання відповідно до Статуту ООН, Гельсінського заключного акту та інших норм і принципів міжнародного права, принципів і зобов'язань ОБСЄ, засуджує незаконну анексію Російською Федерацією Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, заборону окупаційною владою РФ діяльності Меджлісу кримськотатарського народу, а також у черговий раз вимагає від Російської Федерації звільнити незаконно анексовані території та повернути їх Україні, закликає держави-учасниці утриматись від будь-яких дій або вчинків, які можуть означати, прямо або опосередковано, визнання зміни статусу Автономної Республіки Крим та міста Севастополь як невід'ємної частини України. Резолюція рішуче засуджує всі порушення фундаментальних свобод та прав людини на Кримському півострові, зокрема, зростання репресій, насильства і дискримінації проти кримськотатарського корінного народу й етнічних українців, у тому числі викрадення, вбивства, тортури і жорстоке поводження, насильницькі зникнення, безпідставні арешти і затримання та тюремні ув'язнення (*Офіційний веб-портал Верховної Ради України* (<http://www.rada.gov.ua/news/Novyny/132383.html>; <http://www.rada.gov.ua/news/Novyny/132404.html>; <http://www.rada.gov.ua/news/Novyny/132403.html>). – 2016. – 2,3.07).

Аналітика

Т. Гранчак, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ,
д-р наук із соц. комунікацій

Brexit: результати, наслідки, прогнози

[Brexit: результати](#)

[Brexit: реакція політикуму](#)

[Brexit: економічні наслідки](#)

[Brexit: політичні наслідки](#)

Brexit: результати

23 червня 2016 р. у Великій Британії відбувся історичний референдум, на якому виборці мали вирішити питання про членство країни у Євросоюзі. За офіційними даними, оприлюдненими виборчою комісією, на референдумі перемогли прибічники Brexit – виходу Великобританії з Євросоюзу. За таке рішення проголосували 51,9 % громадян, проти – 48,1 %.

Зокрема, за вихід Великої Британії з ЄС проголосували Англія (53,4 % голосів) та Уельс (52,5 % голосів), проти – Північна Ірландія (55,8 % голосів проти виходу) та Шотландія (62 % голосів проти) (див. рисунок).

Для участі в голосуванні зареєструвалися 46,5 млн британців, з яких прийшли на дільниці понад 33,5 млн осіб. Явка становила 72,1 %, що є найвищим показником у Великобританії, починаючи з 1997 р.

Nation results

England

Northern Ireland

Scotland

Wales

Рис. Результати голосування британців стосовно членства країни в ЄС за регіонами

Як пояснила старший аналітик «Альпарі» А. Бодрова, «чисто технічно, підсумки голосування не мають ніякої юридичної сили і не обов'язкові до розгляду британськими властями». Утім, на її думку, результати референдуму, найімовірніше, будуть враховані, оскільки голосування організував прем'єр-міністр Д. Кемерон, який гарантував його проведення ще під час своєї передвиборної кампанії, хоча і виступав увесь цей час основним критиком ідеї Brexit, детально попереджаючи про наслідки.

Сам Д. Кемерон заявив, що всі ключові рішення про вихід держави зі складу Євросоюзу прийматиме новий уряд, повідомляє «Російська служба бі-бі-сі». Виступаючи в палаті громад з офіційним оголошенням про результати референдуму 23 червня щодо членства Британії в ЄС, Д. Кемерон сказав, що вже повідомив керівництво Євросоюзу про те, що його кабінет не має наміру офіційно ініціювати процес виходу країни з ЄС. Він запевнив, що його уряд

робить і зробить усе, що в його силах, але «всі ключові рішення не будуть прийняті до тих пір, доки не з'явиться новий прем'єр-міністр» (http://dt.ua/WORLD/kameron-ne-bude-zapuskati-proces-vihodu-britaniyi-z-yes-212254_.html).

Зі свого боку Європейський Союз не вестиме переговорів із Британією, допоки та не задіє юридичний механізм виходу з організації, ідеться в спільній заяві, підписаній федеральним канцлером Німеччини А. Меркель, президентом Франції Ф. Олландом і прем'єром Італії М. Ренці (<https://tsn.ua/politika/yes-ne-bude-vesti-peregovori-z-britaniyeyu-do-pochatku-brexit-680930.html>). Кожен із трьох європейських лідерів висловився за якнайшвидший початок юридичної процедури виходу Британії з ЄС. Нагадаємо, правила виходу з ЄС визначає ст. 50 договору про Європейський Союз, яка поки що жодного разу не застосовувалась. На думку прихильників відстрочення переговорів, її сенс у тому, щоб лідери країн ЄС могли зрозуміти, що вони потребують дружньої торговельної угоди з Лондоном для продовження експортних поставок своїх споживчих товарів на британський ринок без тарифів. Британія може формально запустити дію 50-ї статті, оголосивши про це або в письмовій формі, або усно.

Brexit: реакція політикуму

Після оголошення результатів голосування 24 червня прем'єр-міністр країни Д. Кемерон анонсував свою відставку, мотивуючи це рішення тим, що британський народ обрав собі інший шлях, і тепер країні потрібен новий лідер.

Д. Кемерон заявив, що не вважає правильним для нього «бути капітаном, який веде країну до нового пункту призначення».

Він пояснив, що в жовтні відбудеться з'їзд Консервативної партії і на той час у країні повинен бути новий прем'єр.

Стурбованість результатами референдуму висловили лідери ЄС та європейських країн. Brexit створює ризики для існування Європейського Союзу. Проте голова Європейської ради Д. Туск заявив що вихід Великобританії не вб'є ЄС, а зробить його сильнішим.

Глава Європарламенту М. Шульц зазначив, що переговори про вихід Великобританії з ЄС почнуться найближчим часом. «Великобританія вирішила піти своїм шляхом. Я думаю, що економічні дані сьогоднішнього ранку (24 червня. – Ред.) показують, що це буде дуже важкий шлях», – сказав він.

Віце-президент Європарламенту, євродепутат від Польщі Р. Чарнецкий назвав Brexit поразкою Євросоюзу і зазначив, що лідери Європейського Союзу повинні подати у відставку у зв'язку з референдумом у Великобританії, за результатами якого країна покине ЄС.

Референдум у Великобританії став уроком, який потрібно «вивчити швидко і смиренно», вважає генеральний секретар ОБСЄ Л. Заньєр.

Вихід Великобританії з Євросоюзу стане серйозним політичним потрясінням для Європи, вважає глава МЗС Австрії С. Курц. «Якщо одна із найбільших країн вирішує вийти з Євросоюзу, то очевидно, що в Європі не

залишиться каменя на камені», – упевнений він.

Федеральний канцлер Німеччини А. Меркель відзначила, що ситуацію з виходом Великої Британії з Євросоюзу треба спокійно проаналізувати і не поспішати з висновками. За її словами, рішення британців – сильний удар по Європі і процесу об'єднання європейських країн. «Нашим завданням має бути близьке майбутнє відносин між Великою Британією та ЄС. Тільки разом з ЄС вона зможе відстоювати свої інтереси у світі», – сказала А. Меркель.

«Новини з Великобританії воістину протверезують. Все говорить про сумний день для Європи і Великобританії», – написав у Twitter міністр закордонних справ ФРН Ф.-В. Штайнмаєр.

Голова комітету Бундестагу (парламент ФРН) із зовнішніх справ Н. Реттген (ХДС) назвав підсумки референдуму «найбільшою катастрофою в історії європейської інтеграції».

ЄС потребує оновлення, щоб забезпечити своє існування на роки вперед, вважає глава МЗС Фінляндії Т. Соїні (<http://ua.korrespondent.net/world/3702663-peremoha-chy-katastrofa-reaktsiia-svitu-na-Brexit>).

Рішення Великобританії може стати прецедентним і спричинити за собою вихід інших країн, заявив міністр закордонних справ Польщі В. Ващиковський.

Прем'єр-міністр Болгарії Б. Борисов висловив розчарування підсумками референдуму. «Вихід Великобританії відіб'ється на всіх нас. Європейський Союз став слабшим, але він повинен показати, що зможе прожити і без Великобританії», – сказав Б. Борисов.

25 червня шість країн-засновниць Європейського Союзу зібрались у Берліні, щоб обговорити наслідки результатів референдуму у Великобританії. Метою такої поспішної зустрічі міністрів закордонних справ Бельгії, Німеччини, Італії, Люксембургу, Нідерландів та Франції стало обговорення підсумків референдуму у Великобританії і напрацювання спільних пропозицій щодо зміцнення Європейського Союзу.

Зокрема, міністри обговорили стратегічну концепцію створення «гнучкого союзу», що передбачатиме можливість неучасті у всіх інтеграційних проектах Євросоюзу тих країн-партнерів, які не можуть або не бажають цього (http://24tv.ua/mi_ne_viddayemo_tsyu_yevropu_v_berlini_radyatsya_pro_noviy_for_mat_gnuchkogo_yes_n699289).

Вироблений за керівної участі Берліна та Парижа план виходу з кризи отримав назву «Сильна Європа в непевному світі». У ньому йдеться про спільну стратегію у сфері безпеки, міграційної політики та економічного розвитку (http://24tv.ua/shho_bude_z_yevrosoyuzom_pislya_brexit_n699933).

За даними телеканалу «TVR Info», у розпорядженні якого опинилася копія документа, підписаного МЗС Німеччини та Франції, у разі реалізації запропонованого документа замість Європейського Союзу буде створено єдину європейську державу, яка залежатиме від найсильніших на сьогодні європейських гравців. Країни-члени фактично не матимуть права на свою власну армію, власні спецслужби, окремий Кримінальний кодекс, національну валюту. Планується створити єдині силові служби, загальну податкову систему та інше. Крім того, держави-члени фактично втрачають контроль над своїми

кордонами і процедурою прийому та переселення біженців на своїй території. Проект також передбачає введення єдиної візової системи, ведення спільної зовнішньої політики, а також обмеження ролі НАТО на європейському континенті. «Франція і Німеччина розділяють загальну долю і спільний набір цінностей, які призводять до ще більш тісного союзу між нашими громадянами. Тому ми будемо прагнути до політичного союзу в Європі і запросимо європейців взяти участь у цьому проекті», – ідеться в преамбулі документа (<http://fakty.ictv.ua/ua/index/read-news/id/1588539>).

У неділю, 26 червня, у семи провідних європейських виданнях було опубліковано звернення із закликом «перезапустити» Євросоюз, під яким підписалися близько 30 політичних і громадських діячів з Франції, Німеччини, Італії та інших країн.

Як передає RFI, у Франції відкритого листа опубліковано у виданні JDD.

«Ми поважаємо вибір британських громадян, і ми шкодуємо про нього. Тепер важливо не дати “Брексіту” забрати нашу енергію. Навпаки, те, що сталося, може і повинно послужити для нових ідей. Європейці повинні перезапустити ЄС і разом відповідати на поставлені виклики часу», – ідеться в цьому зверненні. Під ним підписалися экс-глава німецької дипломатії Й. Фішер, італійський письменник Р. Савіано, французький математик С. Вілані, колишній прем'єр-міністр Бельгії Гі В. і один з лідерів травня 68-го Д. Кон-Бендіт.

Автори звернення пропонують кілька конкретних ініціатив. Зокрема, розвиток загальноєвропейської демократії і громадянської культури, перехід на новий етап у питаннях загальноєвропейської безпеки, а також нову стратегію для прийому мігрантів у ЄС.

«Для того, щоб наші пропозиції реалізувалися, нам потрібні ви, громадяни нашого союзу: сперечайтесь, не погоджуйтеся або доповнюйте наші пропозиції, – наголошується в тексті відкритого листа. – Євросоюз повинен стати спільною справою кожного з нас, а не тільки тих, то хоче його зруйнувати» (<http://www.newsru.ua/world/27jun2016/brex.html>).

На резонансні події у Європі відреагували США. Держсекретар США Д. Керрі закликав країни Заходу сконцентруватися, щоб «не втратити голову та не вчинити необдуманого» на тлі Brexit.

Його заява прозвучала під час зустрічі в Брюсселі з главою європейської дипломатії Ф. Могеріні, передає власний кореспондент Укрінформу.

За словами Д. Керрі, рішення британців про вихід країни з Європейського Союзу не зруйнувало цивілізаційних цінностей та спільних інтересів, які об'єднували Європу і трансатлантичне співтовариство, тож на них треба зосереджуватися й надалі.

«Інтереси та цінності, які об'єднували нас протягом такого тривалого періоду часу не змінилися в день цього голосування (референдуму в Британії)», – наголосив глава Держдепу (<http://nv.ua/ukr/world/geopolitics/ne-vtratiti-golovu-kerri-zaklikav-krajini-zahodu-skonsentruvatisja-pislja-brex-158459.html>).

Своєю чергою результати референдуму прокоментували в Росії.

У Москві зацікавлені в тому, щоб Євросоюз залишався великою

економічною силою, заявив прес-секретар президента Росії Д. Песков.

«Хочу нагадати слова, які вже говорив президент Путін: тема Brexit – внутрішня справа Великобританії і питання її відносин з ЄС. Євросоюз є дуже важливим торговельно-економічним та інвестиційним партнером Росії, тому в Москві зацікавлені, щоб ЄС залишався великою економічною силою, процвітаючою, стабільною і передбачуваною», – сказав Д. Песков.

За його словами, російський уряд розглядає кризу, що виникла у Європі через вихід Великобританії зі складу ЄС (Brexit), як ситуацію, подібну до тієї, що склалася в Радянському Союзі незадовго до його розпаду. «Багато поколінь чітко пам'ятають період розвалу Радянського Союзу, цей час невизначеності. Звичайно, тут проводити прямі паралелі було б нерозумно, але певний турбулентний, незрозумілий і непередбачуваний час, очевидно, присутній. Ми знаємо, що в історії різних держав такі часи бувають», – цитує заяву Д. Пескова УНІАН (http://dt.ua/WORLD/u-kreml-naslidki-brexit-porivnyali-z-rozpadom-srsr-212231_.html).

При цьому голова комітету Ради Федерації Росії з міжнародних справ К. Косачев не виключив, що вихід Великобританії з ЄС може негативно позначитися на економічних відносинах між Москвою і Брюсселем (<http://ua.korrespondent.net/world/3702663-peremoha-chy-katastrofa-reaktsiia-svitu-na-Brexit>).

Що ж до безпосередньо Великої Британії, то в Кремлі висловили надію на поліпшення двосторонніх відносин із країною після Brexit (<http://nv.ua/ukr/world/geopolitics/reaktsija-rf-na-brexit-derzhduma-radije-a-kreml-rozrahovuje-na-polipshennja-vidnosin-z-londonom-156083.html>).

За словами прес-секретаря президента РФ Д. Пескова, у Кремлі розраховують, що керівництво Великої Британії в нових політичних умовах перегляне підходи до відносин з Росією. «Сподіваємося, що в нових реаліях все-таки розуміння необхідності налагодження добрих відносин з нашою країною перемає», – заявив він.

Також Д. Песков додав, що у РФ, «дуже непростий багаж відносин з Великою Британією, він дуже багатий традиціями, багатий історично, але в нинішньому стані він дуже непростий». «Ми не завжди можемо констатувати готовність до спілкування та співпраці наших британських партнерів», – сказав він.

У свою чергу в Держдумі РФ із неприхованою радістю зустріли новину про поразку на референдумі проєвропейських сил.

Зокрема глава ЛДПР В. Жириновський вважає, що «народ Британії здійснив великий подвиг» і британці «нарешті зробили правильний вибір».

На думку лідера КПРФ Г. Зюганова, наступними країнами на вихід з ЄС стануть Нідерланди і Франція, і тепер не буде «жорсткого диктату», і РФ буде «максимально зміцнювати зв'язки з Великою Британією».

Член фракції «Справедлива Росія» О. Драпеко сказала, що результати референдуму у Великій Британії говорять про «відрив уряду від корінних інтересів народу».

Як зауважив голова комітету Держдуми з міжнародних справ О. Пушков,

вихід Великої Британії з ЄС послабить єдність Європи, що не відповідає інтересам США, які зацікавлені в єдиному євроатлантичному альянсі, де «єдині НАТО і Євросоюз будуть орієнтуватися на Вашингтон».

«Якщо так будуть проходити референдуми в кожній країні, то що почнеться: всі почнуть виходити і ставити особливі умови, підривати політику Брюсселя щодо України. Зараз буде зроблений єдиний висновок – ніяких референдумів», – упевнений О. Пушков.

В Україні Президент П. Порошенко та урядовці вже висловили жаль та занепокоєння з приводу Brexit. Зокрема міністр інфраструктури В. Омелян вважає, що результат референдуму щодо виходу Великої Британії з Євросоюзу не сприятиме угоді про відкрите небо між ЄС і Україною. А віце-прем'єр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції І. Климпуш-Цинцадзе назвала Brexit викликом для всієї західної цивілізації (<http://fakty.ictv.ua/ua/index/read-news/id/1588352>).

Brexit: економічні наслідки

Експерти й оглядачі однакові в тому, що рішення британців про вихід країни з Євросоюзу матиме серйозні політичні та економічні наслідки у разі його реалізації. Але якщо політична луна від Brexit сьогодні поки що відчувається лише на рівні окремих заяв, то економічний ефект не змусив очікувати на себе.

Так, 400 найбагатших людей у світі вже втратили 127,4 млрд дол. через те, що глобальні ринки акцій похитнулися на тлі результатів волевиявлення британців. Про це повідомляє Bloomberg.

«400 найбагатших людей у світі втратили 127 400 000 000 доларів США у п'ятницю (24 червня. – Ред.), коли глобальні ринки акцій похитнулися через новини про те, що британські виборці вирішили залишити Європейський Союз», – ідеться в повідомленні.

Як зазначається, мільяртери втратили через Brexit 3,2 % свого сукупного багатства в 3,9 трлн дол.

Зокрема, найбільше – понад 6 млрд дол. – втратив європейський бізнесмен А. Ортега. Понад мільярд доларів кожен через Brexit втратили Б. Гейтс, Д. Безос і найбагатша людина Великобританії Д. Кавендіш Гросвенор (<http://ua.korrespondent.net/world/3703359-cherez-Brexit-zbidnily-400-naibahatshykh-luidei-svitu>).

Фондові ринки світу втратили рекордні 3 трлн дол. за два торгові дні після підсумків референдуму у Великій Британії про вихід з Євросоюзу. Плебісцит спровокував ажіотажні продажі на провідних торгових майданчиках світу. Про це пише британська Financial Times із посиланням на учасників ринку, передають УНН (<http://www.unn.com.ua/uk/news/1582429-brexit-obiyshovsya-svitoviy-ekonomitsi-v-3-trln-dol-zmi>).

Біржові аналітики відзначають, що першого дня торгів обвал на торговельних майданчиках був зумовлений розпродажем коротких позицій, на яких інвестори хотіли заробити, адже більшість із них були впевнені, що жителі

Британії проголосують за збереження країни у Євросоюзі. Шоковий результат голосування призвів до рекордного розпродажу коротких позицій, що й викликало ажіотажний обвал. Другий же день після референдуму – п'ятниця, 24 червня, – мав зовсім іншу логіку торгів. Інвестори переглядали своє ставлення до довгострокових інвестицій та позбувалися потенційно ризикованих активів.

У цілому з розвинутих ринків за перші дні після рішення щодо Brexit вивели близько 2,8 трлн дол., у той час як з ринків, що розвиваються, – тільки 179 млрд дол. Аналітики відзначають, що інвестори поки не можуть спрогнозувати стабілізацію через високий рівень невизначеності.

27 червня падіння на європейських ринках тривало. Заспокоїти ринки не зміг навіть міністр фінансів Британії Д. Осборн, який з'явився на публіці вперше після оголошення результатів голосування і спробував запевнити, що все буде добре.

«Можливо, ринки не очікували таких результатів, однак міністерство фінансів, Банк Англії та інші фінансові регулятори в останні місяці багато працювали над надійними планами на випадок надзвичайної ситуації з метою забезпечити фінансову стабільність. Разом з усіма фінансовими інститутами весь цей період ми систематично готувалися до наслідків у разі перемоги тих, хто голосував за вихід», – заявив Д. Осборн.

27 червня головний індекс Лондонської біржі продовжив падіння, втративши ще близько 2,5 %. Найбільше збитків зазнали авіаперевізник Easyjet та провідні банки країни.

Фондові біржі континентальної Європи також розпочали тиждень у мінусі. Провідні європейські індекси втратили близько 3 %. Найбільше просів німецький Dax.

Попри те, що ринки дещо відійшли від паніки після рішення британців, аналітики прогнозують довгий період непевності, адже розуміння того, як саме відбуватиметься Brexit, ні в кого немає (<http://ua.euronews.com/2016/06/27/city-and-pound-slide-as-osborne-fails-to-slay-brexit-dragon/>).

«Просіданням» відреагували на результати британського референдуму євро і фунт стерлінгів. Останній вже 24 червня послабив свої позиції відносно долара на 9,8 %. У понеділок, 27 червня, курс національної валюти Великобританії до долара відновив своє падіння – він став нижчим ще на 2,1 %.

Євро на середину дня 24 червня коштував 1,1053 дол. порівняно з 1,1385 дол. на закриття попередньої північноамериканської сесії. «Євро практично приречений. Він буде знижуватися у своїй вартості досить тривалий період. І складно спрогнозувати, де буде це дно. Це 0,8 за 1 долар або 1 до 1, або 0,5, або що взагалі буде відбуватися з євро», – розмірковує виконавчий директор Міжнародного фонду Блейзера О. Устенко (<http://fakty.ictv.ua/ua/index/read-news/id/1588352>).

Євро також здав свої позиції і щодо японської ієни і досяг найнижчого рівня із січня 2013 р. У парі з долларом японська валюта почала стрімко зміцнюватись.

Що стосується інших валют, то в першу чергу, як зазначає РБК, Brexit стосується валют країн, що розвиваються, звідки інвестори зазвичай під час

кризи намагаються вивести капітали. Послабилися польський злотий, угорський форинт і південноафриканський ранд. Так, вартість долара зросла до 4,1 польського злотого, піднявшись на 7,7 %. До угорського форинта долар подорожчав більш ніж на 6 % і досяг 290,8 форинтів за 1 долар. Південноафриканський ранд впав на 6,8 % щодо долара станом на 11:25 ранку 24 червня в Гонконзі і досяг рекордно низького рівня щодо ієни, пише Bloomberg (<http://strana.ua/news/19633-brexit-cilno-udarit-po-grivne.html>).

На думку фінансового аналітика С. Суверова, «валюта Піднебесної теж просяде в курсі долара. Навряд чи уникне цього і рубль». Міністр фінансів Росії А. Сілуанов вже заявив, що через британський референдум за вихід з Європейського Союзу Росія відчує падіння цін на нафту і послаблення рубля.

Утім, однастайності в прогнозах стосовно рубля в експертів немає. Зокрема, аналітик відділу аналізу світових ринків ІК «Фінам» В. Сисоєв зазначає, що підсумки референдуму у Великій Британії здійснюють незначний вплив на послаблення російського рубля.

«Рубль виглядає найбільш стійко на відміну від британського фунта стерлінгів, європейської валюти і ієни», – вважає В. Сисоєв. З ним погоджується і незалежний фінансовий аналітик Г. Вахитов. За його словами, референдум впливає на рубль опосередковано.

Поряд з валютними коливаннями після британського референдуму відбулося також зниження практично всіх ф'ючерсів на основні світові фондові індекси, нафта подешевшала більш ніж на 6 %, вартість нафти марки Brent впала нижче 48 дол. за барель.

Що стосується ситуації з гривнею, то наразі Міністерство економічного розвитку і торгівлі України не очікує дестабілізації курсу гривні через референдум у Великій Британії. Про це сказала на брифінгу заступник міністра економічного розвитку і торгівлі Ю. Ковалів, передає кореспондент УНН (<http://www.unn.com.ua/uk/news/1581831-u-minekonomrozvitku-ne-ochikuyut-destalizatsiyi-kursu-grivni-cherez-brexit>).

«Сьогодні вже НБУ заявив, що прямого впливу на курс гривні у нас немає. Тому поки що якоїсь дестабілізації ми не очікуємо. І ми бачимо, навпаки, деяке укріплення протягом останніх місяців курсу гривні», – сказала Ю. Ковалів, відповідаючи на запитання, чи вплине вихід Британії з ЄС на курс гривні.

Аналітики Atlant Finance також вважають, що об'єктивний курс гривні – це 25,0–26,0 грн за долар. Раніше у НБУ зазначали, що на укріплення української гривні вплинуло збільшення пропозиції іноземної валюти та стабілізація політичної ситуації (<http://uapress.info/uk/news/show/135508>).

Експерти пояснюють відносну стійкість української валюти до інформаційного впливу результатів резонансного референдуму в Британії тим, що гривня практично не є вільно конвертованою і її курс перебуває під жорстким контролем НБУ. Також під контролем НБУ всі операції з виведення валюти за кордон. Тому навіть якщо в Україні ще залишилися якісь іноземні інвестори і навіть якщо вони виявляться під впливом панічних настроїв, все одно жодної копійки з країни без відома Нацбанку вони вивести не зможуть.

Тому те, що буде з гривнею, в меншій мірі залежить від ринкових трендів, а в більшій – від політичного рішення НБУ: тримати курс або дещо його «відпустити». Яке рішення прийме регулятор на даний момент достеменно невідомо. Але не виключено, що він, нехай і не відразу, але буде послаблювати гривню до долара. Оскільки, якщо курс гривні буде стабільний щодо долара, то це означатиме, що він буде зміцнюватися щодо інших валют. Наприклад щодо євро, рубля, валют східноєвропейських країн. Тобто щодо валют основних торговельних партнерів України. А це, своєю чергою, означатиме, що українські товари будуть менш конкурентоспроможними на їхніх ринках, а товари партнерів отримують перевагу на вітчизняному ринку. За досить складної ситуації з торговим балансом і з експортом це може стати негативним фактором для української економіки. Отже, можна припустити, що гривню Нацбанк буде поволі відпускати (<http://strana.ua/news/19633-brexite-cilno-udarit-po-grivne.html>).

На пов'язані з валютним курсом імовірні проблеми українських експортерів звертає увагу і виконавчий директор Міжнародного фонду Блейзера О. Устенко. За його словами, проблеми в ЄС означатимуть проблеми і в Україні, адже майже половина всього українського експорту нині йде саме до Євросоюзу. З падінням євровалюти українські товари будуть неконкурентоспроможними, а це означає, що ринок ЄС для них автоматично стискається. Отже, українські виробники повинні намагатися шукати якісь нові ринки. «А питання про розширення ЄС будуть зняті не просто на роки, а на десятиліття вперед», – додав О. Устенко (<http://fakty.ictv.ua/ua/index/read-news/id/1588352>).

«Загальна турбулентність світових фінансових ринків після оголошення перемоги прихильників Brexit негативно вплине на українську економіку. В такому разі інвестори виходять із сировинних активів, що викличе падіння цін на наші основні експортні товари – метали, зерно та ін.», – вважає аналітик UniCredit Bank А. Приходько.

Це означає, що той приплив валюти в Україну, що намітився в останні місяці, помітно ослабне. Гривня, яка почала демонструвати тенденцію до зміцнення, може знову девальвувати. «Для України наслідком стане падіння експорту в Євросоюз і інші країни впливу ЄС (Близький Схід, Північну Африку). Це відіб'ється на основних галузях економіки: ГМК, машинобудуванні. На тлі девальвації європейських валют, зростання долара, падіння цін на сировину, для підтримки конкурентоспроможності українського експорту гривня змушена буде девальвувати», – прогнозує, провідний експерт інформаційно-аналітичного центру Fogex Club в Україні А. Шевчишин. На його думку, у такій ситуації ймовірність негативної динаміки ВВП за підсумками року істотно зростає. Це означає, що українська економіка не отримає шансу вийти з кризи, яка триває вже третій рік поспіль.

«Якщо все обмежиться лише проблемами Великобританії, – прогнозує генеральний директор дослідницького департаменту Gaitame.Com Такуїа Канда, – то вплив (Brexit. – Ред.) на світову економіку буде обмеженим. Але якщо це призведе до послаблення ЄС і Європи в цілому, то Brexit може стати

причиною для рецесії світової економіки» (<http://www.vestifinance.ru/videos/28114>).

Наразі більшість вітчизняних і зарубіжних експертів прогнозують, що рішення громадян Великобританії на референдумі про вихід з ЄС завдасть шкоди передусім британській економіці та вплине на ринки найбільших держав-партнерів.

Як заявив один з керівників S&P М. Кремер, він очікує, що політичні, фінансові та економічні ризики, пов'язані з голосуванням у Британії, призведуть до зниження в найближчому майбутньому кредитного рейтингу країни, повідомляє Financial Times (http://dt.ua/WORLD/s-p-velikobritaniya-mozhe-vtratiti-kreditniy-reyting-aaa-212029_.html).

Зі свого боку керівник економічного відділу фонду Бертельсмана (Німецький економічний інститут) А. Есслер заявив, що фахівці організації, яку він представляє, зробили попередні підрахунки фінансових втрат, яких Великобританія зазнає після виходу з Європейського Союзу.

Згідно з цими підрахунками, до 2030 р. втрати економіки Британії становитимуть близько 300 млрд євро, передає DW.

На думку експертів, Вгехіт може призвести до того, що інвестиції в країну зменшаться, а європейські партнери розглядатимуть Британію як менш привабливу країну для ведення бізнесу.

Водночас втрати німецького бізнесу можуть досягти 55 млрд євро. Незважаючи на це у фонді закликали «не йти на поступки Великобританії», аби не спровокувати небажані процеси всередині ЄС.

Що ж до ЄС, то варто нагадати, що у 2015 р. ВВП Великобританії дорівнював 2,8 трлн дол. США і становив приблизно 15 % ВВП Європейського Союзу.

Кардинальні зміни відносин Великобританії з ЄС автоматично торкнуться торговельної сфери. Ті британські експортери, які не зможуть утримати свої позиції в ЄС, шукатимуть нові ринки для збуту товарів і послуг, а також для застосування своїх капіталів. Частина компаній намагатиметься перенести виробництво «на континент» і, звичайно, розглядатиме більш дешеві юрисдикції, які вже входять в ЄС або можуть туди експортувати товари. Утім, Україні, з огляду на економічну неповноцінність Угоди про асоціацію з ЄС, навряд чи варто розраховувати на «британські інвестиції». У найбільшому виграші у цьому контексті можуть опинитися Польща, Угорщина, Чехія і навіть Румунія. Однак позитивний вплив від перенесення виробництва для таких країн розтягнеться на 7–8 років, а ось негативний ефект від девальвації вони можуть відчувати моментально (<http://lastnews.com.ua/novosti-ukraini/504653-brexite-kak-katastrofa-chem-grozit-vyhod-velikobritanii-iz-es-dlya-evropeyskogo-regiona.html>).

Частина країн, зокрема Україна, Косово і Грузія, – можуть зіштовхнутися з тривалим очікуванням вирішення своїх економічних запитів у Єврокомісії, тому що в разі виходу Великобританії з ЄС її діяльність, скоріше за все, буде паралізована. Навряд чи це торкнеться питань безвізового режиму, але все, що стосується економіки і торгівлі, найімовірніше, буде відкладено на 2017 р.

Brexit: політичні наслідки

Ще масштабнішими можуть виявитися політичні наслідки Brexit. І в першу чергу для **самої Британії**.

Зокрема є імовірність того, що Шотландія та Північна Ірландія, які проголосували за те, щоб країна залишалася у Євросоюзі, домагатимуться проведення референдумів щодо незалежності від Великобританії.

Так, перший міністр Шотландії Н. Стерджен заявила в п'ятницю, 24 червня, про те, що новий референдум про незалежність Шотландії від Великобританії видається «дуже ймовірним» у зв'язку з рішенням британських виборців.

Вона повідомила, що регіональна влада підготує законодавчу базу для можливого проведення нового референдуму про незалежність. Н. Стерджен сказала, що вона зробить усе можливе, щоб залишити Шотландію у складі ЄС, і тому питання про проведення нового референдуму про незалежність має бути внесене до порядку денного. Нагадаємо, у 2014 р. референдум стосовно незалежності Шотландії вже проводився. Тоді 55,3 % шотландців проголосували за те, щоб залишитись у складі Сполученого Королівства.

Нині ж рішення Великобританії залишити Євросоюз означає принципові зміни для Шотландії, і це може виправдати проведення нового референдуму, вважає Н. Стерджен. Водночас глава Єврогрупи Є. Дейсселблум у зв'язку з планами Шотландії заявив, що поки зарано говорити про те, чи зможе незалежна Шотландія приєднатися до ЄС.

29 червня під час другого дня саміту ЄС, присвяченого виходу з Євросоюзу Великобританії, перший міністр Шотландії провела низку зустрічей у Брюсселі з метою обговорення можливих шляхів збереження членства регіону в складі ЄС. Зокрема, вона обґрунтувала свою позицію голові Європарламенту М. Шульцу, а також лідерам основних фракцій.

Громадяни Шотландії більшістю голосів відкинули ідею Brexit. Н. Стерджен вважає, що вихід з ЄС для Шотландії «демократично неприйнятний», і висловлює готовність вжити будь-які кроки – аж до нового референдуму про незалежність від Великобританії, щоб зберегти для Единбурга членство в ЄС (http://www.dw.com/ru/брюссель-после-brexit-в-ес-признают-долю-своей-вины-за-итоги-референдума/a-19363125?maca=russ_rus_UkrNet_All-4190-xml).

У свою чергу лідер найбільшої у Північній Ірландії націоналістичної партії «Шинн Фейн» Д. Керні заявив, що рішення британців залишити Євросоюз тільки загострило питання про подальше перебування Ольстера в складі Сполученого Королівства. «Вихід (Brexit. – Ред.) драматично змінює політичний ландшафт на півночі Ірландії, і ми будемо форсувати зусилля з проведення референдуму щодо об'єднаної Ірландії», – сказав Д. Керні.

«Британський уряд втратив будь-який мандат представляти інтереси народу Північної Ірландії в умовах, коли Ольстер фактично виштовхують з Європи в результаті Brexit», – пояснив лідер «Шинн Фейн» (<http://www.dw.com/uk/y-шотландії-та-північній-ірландії-ставлять-питання->

про-відділення-після-brexit/a-19353280).

Невдоволення самих британців результатами референдуму проявилось також у збиранні підписів під петицією щодо проведення повторного голосування про членство Великобританії в Європейському Союзі. На ранок 25 червня петиція за проведення повторного референдуму зібрала понад 555 тис. підписів. На ранок наступного дня петицію підписали вже близько 3 млн жителів Великої Британії. За повідомленнями ЗМІ від 29 червня, кількість підписів уже перевищила 4 млн.

У петиції, розміщеній на сайті парламенту країни, британці просять ввести відносно референдуму про членство країни в ЄС нове правило.

Згідно з цією пропозицією, повторний референдум повинен проводитися, якщо явка була нижчою 75 % або якщо частка тих, хто проголосував за або проти виходу країни з ЄС становить менше 60 %.

Парламент зобов'язаний розглядати будь-яку петицію, яка збирає більше 100 тис. підписів. Уряд Великобританії, зі свого боку, має в обов'язковому порядку відповідати на петиції, що набирають більше 10 тис. підписів.

Також на сайті Change.org понад 100 тис. голосів набрала петиція до мера Лондона С. Хану з проханням оголосити Лондон незалежним містом, яке могло б увійти до складу ЄС (http://www.bbc.com/russian/news/2016/06/160625_britain_petition_brexit).

У найбільших містах Великобританії – Лондоні, Глазго, Единбурзі та інших містах – пройшли масові акції протесту проти виходу країни з ЄС. Про це повідомляє «112 Україна» з посиланням на The Mirror.

Зазначається, що в акціях взяли участь сотні людей з європейськими прапорами. Вони тримали плакати «Прощай, Великобританіє!», «Я європеєць, а не британець», «Ви вкрали наше майбутнє», «Я люблю Європу».

У Лондоні акція протесту пройшла на Парламентській площі. Демонстранти висловлювали своє невдоволення підсумком референдуму і закликали приєднуватися до підписання петиції за новий референдум, а також петиції за незалежність і членство в ЄС Лондона (http://gazeta.ua/articles/life/_britaniyu-ohopila-hvilya-masovih-akcij-protestu-pislya-brexit/706974).

Незважаючи на такі заклики, прем'єр-міністр Великобританії Д. Кемерон виключив ідею проведення його урядом повторного референдуму про членство країни в Європейському Союзі. З відповідною заявою виступив прес-секретар британського прем'єра (http://zik.ua/news/2016/06/27/povtornogo_referendumu_shchodo_chlenstva_velykobrytanii_v_yes_ne_bude_711661).

Щодо впливу Brexit на **перспективи ЄС**, то, на думку бельгійського політолога Б. Смета, вихід третьої економіки ЄС зі складу блоку порушить усталений баланс сил у Євросоюзі і призведе до домінування в співтоваристві Німеччини. «Тепер Євросоюз перетвориться на німецьку пісочницю, оскільки жодна країна спільноти зараз не в силах скласти опозицію Берліну, який вже значно наростив свій вплив у Євросоюзі в період кризи євро», – сказав експерт (<http://ua.korrespondent.net/world/3702663-peremoha-chy-katastrofa-reaktsiia->

svitu-na-Brexit).

Також результати референдуму про вихід Великої Британії з ЄС означають для Євросоюзу входження в зону підвищеної турбулентності.

Про те, що підсумки референдуму в Британії запустили «незворотний процес розпаду ЄС», заявив американський мільярдер Д. Сорос. При цьому, на його думку, це рішення зашкодить самій Великобританії. «Її економіка і населення значно постраждають у період з короткострокової до середньострокової перспективи», – написав він на сайті Project Syndicate, повідомляє Газета.Ру (<http://fakty.ictv.ua/ua/index/read-news/id/1588478>).

За словами Д. Сороса, для запобігання подібному сценарію ЄС повинен негайно пройти через низку масштабних реформ. «Нині катастрофічний сценарій, який лякав багатьох, втілюється в життя, зробивши розпад ЄС практично неминучим», – зазначив фінансист у своїй статті. «Напруженість між країнами-учасницями досягла критичної межі, і не тільки з питання біженців, а й через виняткові суперечності між країнами-кредиторами та країнами-боржниками у межах Єврозони. Тим часом ослаблені лідери Франції та Німеччини зараз зосереджені на внутрішніх проблемах», – підкреслює Д. Сорос, зазначаючи, що така ситуація відкриває дорогу в політику різноманітним популістам. На його думку, врятувати становище могла б серйозна програма реформування Єврозони, яка передбачала б створення більш ефективних міжнародних фінансових інститутів та введення більш потужних механізмів демократичної підзвітності. «І час – не на боці Європи, зважаючи на зовнішній тиск сил, подібних до Туреччині та Росії, які експлуатують її розбіжності у своїх інтересах», – резюмував він (http://dt.ua/WORLD/soros-prorokuye-rozpad-yes-cherez-brexit-212166_.html).

Народний депутат України (БПП), співзасновник рухів Центр UA, Чесно, РПП С. Залішук назвала вихід Британії з Європейського Союзу «однією з найбільших геополітичних авантур за останні десятиліття на континенті». За її словами, Brexit закладає ризик дезінтеграції та «послаблення позицій на кухні, яка впродовж останніх півстоліття виробляла й була гарантом демократичних стандартів, цінностей та рішень» (<http://nv.ua/ukr/opinion/zalishuk/rozluchennja-z-velikobritanijeju-155948.html>).

Оглядачі сходяться на думці, що слідом за британцями ідею виходу з ЄС можуть підтримати і громадяни інших держав, і першим, хто матиме від цього омріяний **виграш, буде Росія**, яка послідовно і наполегливо протягом тривалих років підтримувала і «підгодовувала» євроскептиків, намагаючись усіма засобами дискредитувати ідею євроінтеграції.

Досить промовистим у цьому контексті є коментар з приводу Brexit російського видання «Телерадіокомпанія “Звезда”»: «Європа розвалюється, про вихід з Євросоюзу мріють Франція, Нідерланди, Данія і, за оцінками експертів, половина всіх країн ЄС» (http://tvzvezda.ru/news/vstrane_i_mire/content/201606250849-l4m6.htm).

Інше російське видання, «Аналитический портал RuBaltic.Ru», зазначає: «Європейські цінності більше не універсальний клей, що скріплює країни; ...ЄС – більше не земля обітована, до якої всі від Лісабона до Владивостока

повинні прагнути; ... всередині Євросоюзу маса економічних протиріч, несумісних із взаємною вигодою; ... Росія – не та “зовнішня загроза”, яка здатна всіх згуртувати ...» (<http://www.rubaltic.ru/editorial/24062016-brexite/>).

«ЄС, до якого так прагнула Прибалтика, до якого так прагнуть деякі інші колишні республіки СРСР, все одно більше ніколи не буде колишнім. Хтось вважає, що ЄС “подавився” країнами колишнього Варшавського договору, хтось, що колишніми колоніями. Хтось узагалі вважає, що “це Путін винен”. Яка різниця, головне – все, снусмумріки, баста, припливли, суши весла. За абсолютно будь-якого розвитку подій Європейський Союз документально перестане бути милою казочкою для діточок», – констатує своєю чергою видання Baltija.EU (<http://baltija.eu/news/read/43720>).

Зазначимо, що задовго до референдуму Д. Кемерон та інші британські політики говорили, що президент Росії В. Путін «зрадів би» виходу Британії з ЄС. А нині колишній посол США в Росії М. Макфол прямо заявив, що на референдумі щодо Brexit перемогла Росія: «У шоці від голосування щодо Brexit! Ті, хто програв: ЄС, Великобританія, США, які вірять в корисність сильної, єдиної, демократичної Європи. Переможці: Путін» (<http://ua.korrespondent.net/world/3702663-peremoha-chy-katastrofa-reaktsiia-svitu-na-Brexit>).

Сьогодні в коментарях окремих російських експертів і оглядачів проглядаються сподівання на те, що Росія після рішення Великобританії про вихід з ЄС почуватиметься більш упевнено і безпечно у своєму прагненні поновити контроль на пострадянському просторі, зокрема у країнах Балтії та Україні. «Великобританія тепер точно не стане країною, яка запровадить свої збройні сили до складу армії єдиної Європи. Можливо, що навіть протиставить себе союзникам по європейських країнах НАТО. Погано це чи добре? Ну, для армії Росії? Напевно, плюсів тут більше. Як мінімум тому, що якщо одна з екзальтованих країн Прибалтики раптом влаштує бучу біля російських кордонів без підтримки американців, які свої власні можливості в Латвії, Литві та Естонії оцінюють більш ніж скромно, то підтримки з Британських островів вже не буде. І вже точно солдати Туманного Альбіону тепер не вирушать підтримувати армію України в зоні АТО на Донбасі – не їхня зона відповідальності», – розмірковує видання «Телерадіокомпания “Звезда”» (http://tvzvezda.ru/news/vstrane_i_mire/content/201606250849-l4m6.htm).

Російська мантра про безперспективність європейського проекту для країн пострадянського простору нарешті отримала реальний аргумент на свою користь у вигляді Brexit. Водночас рішення Британії про вихід з ЄС дало Москві зайвий привід прорекламувати азійські інтеграційні проекти і вкотре заявити про зміну «полюсів розвитку Євразії».

Так, «Аналитический портал RuBaltic.Ru» зазначає: «Як символічно – в один і той самий день референдум у Британії закликав до виходу країни з Євросоюзу, а саміт ШОС зафіксував приєднання до Шанхайської організації Індії і Пакистану, на черзі Іран. Зрозуміло, що британський референдум ще не означає виходу країни з ЄС і розпаду союзу, а ШОС ще далеко до європейського рівня інтеграції і близькості.

Однак наявна тенденція – Євразія змінюється, причому стрімко, непередбачливо і кардинально. Разом з Індією і Пакистаном ШОС тепер – це близько третини світового ВВП і населення земної кулі. Непоганий потенціал для розвитку, навіть якщо врахувати безліч суперечностей між учасниками Шанхайської організації. Чим не новий полюс розвитку Євразії?» (<http://www.rubaltic.ru/editorial/24062016-brexit/>).

За висновком видання, Європа після референдуму в Британії опинилася на роздоріжжі і має переглянути свої стратегічні цілі і партнерів на континенті («Щоб вибрати, куди піти Європі на роздоріжжі, яке намітилося, необхідно сформулювати нові ідеї розвитку, нове бачення Євразії і партнерів у ній») (<http://www.rubaltic.ru/editorial/24062016-brexit/>). Причому на результати цього перегляду мають впливати окремі члени європейського співтовариства. «Тепер потрібно вирішувати, куди і як рухатися Європейському Союзу, і вибір залежить від членів європейської спільноти. Міг би залежати і від прибалтійських республік», – натякає видання (<http://www.rubaltic.ru/editorial/24062016-brexit/>), вочевидь маючи на увазі зміну політичного курсу ЄС щодо Росії і сприяння цій зміні з боку російської «5-ї колони» серед громадян країн ЄС, у тому числі й країн Балтії.

Про небезпеку окреслених ризиків свідчать заяви окремих політиків, що вже пролунали у європейських країнах.

Зокрема, в Амстердамі запропонували провести референдум про вихід **Нідерландів** з ЄС. «Ура британцям! Тепер наша черга. Настала пора референдуму в Нідерландах», – написав у Twitter лідер нідерландської Партії свободи Г. Вілдерс.

Утім, парламент Нідерландів не підтримав такої пропозиції – на засіданні у вівторок, 28 червня, ідею плебісциту підтримали тільки 14 депутатів із 75. Як відомо, за чинним законодавством Нідерландів, наразі всенародне голосування про членство в ЄС неможливе.

У Франції лідер Національного фронту М. ле Пен також зажадала проведення референдуму щодо членства країни в ЄС. «Результати референдуму у Великобританії – це перемога свободи!» – вважає вона.

«Подивимось, хто з кандидатів на виборах президента наступного року заявить, що готовий організувати референдум. Я точно це зроблю. Уже чотири роки говорю, що хочу голосування про вихід Франції із ЄС. Французький народ має повернути собі територіальний суверенітет, економічну, законодавчу та бюджетну самостійність», – озвучила свій намір М. ле Пен (http://24tv.ua/shho_bude_z_yevrosoyuzom_pislya_brexit_n699933).

В **Естонії**, як інформує «Московський комсомолец» із посиланням на портал Postimees.ee, переглянути стосунки з Євросоюзом закликав лідер консервативної народної партії Естонії (EKRE) М. Хельме.

Для початку він запропонував провести громадське обговорення, яке у віддаленій перспективі могло б послужити підставою для проведення референдуму за прикладом Brexit. «Зараз цей референдум нічого не показав би», – зазначив М. Хельме. Він також від імені естонських консерваторів привітав рішення британців вийти з ЄС, назвавши Brexit знаковим для

«відновлення демократії і суверенітету народів у Європі» (<http://www.mk.ru/politics/2016/06/24/estonskie-konservatory-predlozhili-obsudit-vykhod-strany-iz-es-posle-brexita.html>).

А от націоналісти **Словаччини** з Народної партії вже ініціювали збір підписів під петицією про проведення референдуму, аналогічного тому, який відбувся на туманному Альбіоні.

«Громадяни Сполученого Королівства вирішили відкинути диктат Брюсселя. Вони зрозуміли, що продовження перебування в ЄС означатиме їх поступове витіснення. Це прекрасний час для того, щоб і Словаччина залишила європейський “Титанік”, який іде на дно. Тому в понеділок (27 червня. – Ред.) ми почнемо виконувати ще одну нашу виборчу обіцянку – почнемо збирати підписи за референдум про вихід Словаччини з ЄС», – цитує канал «ТА 3» лідера партії М. Котлебу.

Як інформують ЗМІ, для того, щоб такий референдум відбувся, потрібно зібрати 350 тис. підписів. Результат матиме силу, якщо явка перевищить 50 %. Слід зазначити, що мова йде не про дорадчий референдум – його рішення має бути обов’язково виконане.

Нагадаємо, Народна партія є парламентською політичною силою і на останніх виборах вона отримала 8 % голосів (<http://www.mukachevo.net/ru/news/view/141680>).

Утім, на сьогодні більшість словаків не хочуть виходу Словаччини з ЄС (Slovexit). Про це пише видання Aktuality.

Петицію, яку запустили представники партії М. Котлеби, не підтримав навіть лідер опозиційного руху «Ми – родина» Б. Коллар. Один з найвідоміших словацьких євроскептиків відзначив, що він вітає результати референдуму в Британії, проте не вважає, що вихід з ЄС вигідний так само й для Словаччини, адже у разі виходу його країни з ЄС багато словаків втратять роботу.

Ще один знаменитий євроскептик зі Словаччини, Р. Сулік зазначив, що для Словаччини вихід з ЄС «не має жодного сенсу. Словаччина – у шенгенській зоні, отримує значні фінансові кошти з фондів ЄС, і ці переваги на даному етапі дають країні більше, ніж вихід з ЄС».

Словацька національна партія не коментує ситуацію, проте її лідер А. Данко зазначив, що «вихід з ЄС не є хорошим рішенням».

«Словаччина – це не Британія, тут немає такої проблеми з мігрантами, як у Сполученому Королівстві, тому ... я не розумію, чому б словаки проголосували за вихід з ЄС», – цитує видання політолога Я. Баранека.

Таку думку політиків і політологів підтверджують і результати червневого соціологічного опитування, які свідчать, що проти виходу Словаччини з ЄС у разі такого референдуму проголосували б 62,1 % словаків (<http://zakarpattya.net.ua/News/157786-Ideia-povtorennia-Brexit-u-Slovachchyni-provalylasia->).

У **Фінляндії** лідер організації «Справжні фіни» С. Тюнккюнен також склав петицію з вимогою проведення референдуму про членство країни в ЄС, вона збрала вже 10 тис. підписів. Усього ж для розгляду петиції необхідно близько 50 тис. голосів (<http://strana.ua/news/19924-slovakiya-i-finlyandiya->

hotyat-golosovat-za-chlenstvo-v-es-kak-i-britancy.html).

За даними опитування дослідницького інституту Emnid, у *Німеччині* кожен третій німець виступає за проведення референдуму з питання про членство країни в ЄС, повідомляє УНН із посиланням на Bild am Sonntag.

Згідно з результатами, 29 % опитаних підтримали таку ідею і 63 % виступили проти.

Більшість жителів ФРН (63 %) шкодують про підсумки референдуму у Великобританії і лише 11 % позитивно оцінюють результат голосування.

Оглядачі не виключають, що політичне відлуння Brexit може сягнути і *США*, де на президентських виборах на тлі результатів референдуму у Великобританії виборці можуть підтримати Д. Трампа. Нагадаємо, кандидат у президенти США Д. Трамп заявив, що жителі Великобританії повернули собі контроль над своєю країною, і назвав результати голосування щодо виходу з ЄС «фантастичними» (<http://ua.korrespondent.net/world/3702663-peremoha-chy-katastrofa-reaktsiia-svitu-na-Brexit>).

У аспекті безпеки процес виходу Британії з ЄС ставить під питання перспективи реалізації програми «Спільної зовнішньої політики і політики безпеки», яка передбачала створення військової компоненти Євросоюзу для миротворчих місій і «примусу до миру».

Як зазначає російський військовий експерт О. Зимовський, «британські збройні сили являли собою ключовий елемент військової організації Євросоюзу поза структурами НАТО. Усього рік тому представник ЄС Ф. Могеріні з гордістю заявляла, що Євросоюз готовий до самостійних операцій з проекції сили в нестабільних регіонах, особливо по периметру зовнішніх кордонів ЄС. Британський референдум ці плани поховав» (http://tvzvezda.ru/news/vstrane_i_mire/content/201606250849-l4m6.htm).

ЗМІ також нагадують, що Британія була найбільшим виробником і експортером зброї в ЄС, отже її відхід істотно погіршить сукупні позиції Євросоюзу в цьому секторі. Негативні наслідки для безпеки ЄС та підтримки його зовнішньої політики матиме також втрата 18 млрд щорічних внесків, які платила Британія. Слушним видається висновок стосовно того, що Brexit загалом завдає потужного удару зовнішньополітичним амбіціям ЄС, хоча, звичайно, британські армія, авіація і флот залишаються важливим елементом у рамках НАТО і який би уряд не прийшов на зміну Д. Кемерону і його соратникам, він підтримуватиме тісне співробітництво із США.

Водночас, на думку заступника міністра оборони в адміністрації президента США Д. Буша, помічника заступника міністра оборони в першій і другій адміністрації Р. Рейгана Д. Закхейма, наслідки для безпеки від Brexit можуть проявитися набагато швидше, ніж Британія фактично вийде з ЄС, особливо в тому, що стосується самої Великобританії, США і НАТО. Про це пише The National Interest.

«Шотландська Національна партія, яка закликає до незалежності Шотландії і виступає, з одного боку, за членство в ЄС, але, з іншого боку, проти членства в НАТО, може знову зажадати провести референдум до того, як Великобританія завершить переговори з Брюсселем. Якщо такий референдум

відбудеться, і шотландці підтримають здобуття незалежності, то Королівський флот втратить базу підводних човнів у Фаслейн, а США втратять можливість користуватися цією базою в разі потреби. У такій ситуації британському флоту доведеться будувати нову базу для субмарин, а це потребує значних коштів і може спричинити припинення фінансування інших оборонних витрат Великобританії, якщо тільки кошти на нову базу, наприклад, в Девенпорт, не будуть виділені з грошей, зекономлених на розриві Вестмінстера з Шотландією», – пояснює Д. Закхейм.

За його словами, поки нова база не буде побудована, якщо будівництво почнеться відразу ж, Вашингтон повинен буде зрозуміти, що американський флот не може розраховувати на використання бази в Фаслейн, як використовував базу в Холі-Лох до 1992 р., коли закінчилася холодна війна. З урахуванням посилення агресивного характеру політики Росії значення того, що в роки холодної війни називалося «Фаррер-ісландським кордоном», що проходить через Шотландію, знову зростає і неможливість використовувати базу в Фаслейн не може не стати причиною для занепокоєння США, Великобританії і НАТО в цілому.

Переговори щодо незалежності Шотландії, скоріше за все, будуть проходити паралельно тривалим переговорам Лондона з Брюсселем про вихід Великобританії зі складу Євросоюзу. Шотландці вже сказали, що не наполягатимуть на ліквідації британської бази у Фаслейн до 2020 р. Таким чином, у Вашингтона і Лондона є деякий час для обговорення способів пом'якшення впливу імовірної шотландської незалежності на їхні оборонні позиції. Одним з можливих рішень може стати розміщення британських «Трайдент» на базі в Кінгс-бей у Джорджії, де базуються «Трайдент» атлантичного флоту. Це прискорить передачу додаткових американських «Трайдент» Третьому флоту на Західному узбережжі, у рамках давно обговорюваного повороту в бік Азії.

«Відповідальні за оборону повинні визнати, що посадові особи в Лондоні і Брюсселі надто довго ховали голову в пісок з приводу можливості виходу Великобританії з Європейського Союзу, невірною припустивши, що британські громадяни ніколи не проголосують проти збереження членства в ЄС. Експерти та опитування підтримували цю думку і помилилися. Американським і британським військовим і їхнім цивільним керівникам слід пам'ятати про це, слухаючи експертів і опитування, які стверджують, що Шотландія ніколи не вийде з Великобританії», – додав експерт (<http://glavcom.ua/news/brexit-mozhe-stati-viklikom-bezpeci-ssha-amerikanskiy-ekspert-358588.html>).

У зв'язку з цим Генеральний секретар НАТО Й. Столтенберг зазначив, що «НАТО стало ще більш важливою платформою для співпраці між Європою і Північною Америкою, а також щодо співробітництва стосовно оборони і безпеки між європейськими союзниками у НАТО». Про це він заявив у понеділок, 27 червня, на зустрічі в Брюсселі з держсекретарем США Д. Керрі. «Співпраця між НАТО і ЄС завжди була важливою, але зараз, після прийняття рішення Сполученим Королівством, це ще більш важливо», – додав він.

Як інформує УНН, на Варшавському саміті НАТО, запланованому на 8 і 9

липня, лідери Альянсу ухвалюють важливі рішення для підвищення колективної оборони і стримування, в тому числі щодо посилення військової присутності на сході Альянсу. Очікується, що вони також «наростять зусилля щодо проектування стабільності за межами кордонів НАТО, працюючи пліч-о-пліч з партнерами на півдні і на сході». Лідери також планують ухвалити рішення про практичне співробітництво з Європейським Союзом на новому рівні, зокрема щодо морської безпеки і протидії гібридним загрозам (<http://www.unn.com.ua/uk/news/1582334-gensek-nato-i-derzhsekretar-ssha-obgovorili-brexite-i-varshavskiy-samit>).

Перспективи ЄС, європейської безпеки і в цьому контексті України **прокоментували вітчизняні експерти**. Привертає увагу актуалізація в окремих коментарях ідеї створення за участі України Балто-Чорноморського Союзу як протизаги «збанкрутілій ідеї єдності у ЄС» та інструменту забезпечення безпеки в умовах посилення міжнародної нестабільності й посилення агресивного характеру зовнішньої політики Росії.

Так, політичний оглядач **О. Пономар** вважає, що референдум у Великобританії з питання членства в ЄС ще не означає, що Британія вийде з Євросоюзу, і на те є кілька причин. Свою аргументацію він виклав у публікації на сторінці у Facebook.

«Кілька ключових моментів.

1. Референдум не носить юридично зобов'язуючого характеру.
2. Візьмемо самий радикальний негативний ... варіант. Результати референдуму швидко визнані і починається дійсно вихід з ЄС.

... В силу того, що Захід не зацікавлений в такому варіанті, цей процес за допомогою різних процедурних моментів буде розтягнутий не на один рік. Це означає, що поки не закінчиться наша "П'єса" з Росією, ЄС буде існувати в нинішньому вигляді, і на санкції, і на наш безвізовий режим це ніяк не впливає і кардинально не вплине.

3. Голландський варіант. Найбільш ймовірний. Збереться колись (не скоро, коли всі охолонуть) парламент, проведуть дебати і вирішать, що вихід з ЄС геополітично не вигідний і потрібно шукати якийсь юридичний варіант для того, щоб поки це рішення відкласти.

4. У довгограючій перспективі нічого негативного у виході Британії з ЄС немає. ... Молодий східноєвропейський ЄС, молодий східноєвропейський військовий блок, Балто-Чорноморський Союз (називайте як хочете) – це реальна геополітична перспектива Європи і сильної України в ній.

Тому – життя триває і наші завдання не змінюються – сильна армія, реформи, стратегічний союз із США й іншими нашими щирими союзниками – Великобританією, Канадою, Польщею, Румунією, Латвією, Литвою, Естонією, Грузією та ін.

Колесо історії назад не повернути», – резюмував оглядач (<http://kordon.com.ua/politika/31678-koleso-storyi-nazad-ne-povernuti-oglyadach-poyasniv-znachennya-brexite-dlya-ukrayini.html>).

Керівник Free Voice Information Analysis Center Львівського національного університету ім. Івана Франка **О. Rogovik** налаштований більш

песимістично. За його висновками, презентованими у публікації на сторінці експерта у Facebook 24 червня, результати референдуму в Британії стали гідною оцінкою «популізму гнилої і лицемірної європейської бюрократії, подвійних стандартів та псевдоцінностей». Наслідком такого волевиявлення британців, на думку політолога, стане «системна деструкція структур ЄС та політичних режимів окремих держав-членів». «Нас очікує парад євроскептичних референдумів про вихід у Нідерландах, Греції, Іспанії і т. д. Крім того, нас, можливо, очікує новий спалах сепаратистських настроїв та загострення територіальних спорів. І першою ж жертвою цих тенденцій стане Британія. Їй загрожує територіальна роздробленість через вихід Шотландії, Вельсу та Ольстеру», – прогнозує О. Роговик. На його думку, «ЄС як проект впевнено і вірно буде втрачати свою привабливість, єдність та силу. Парад референдумів паралельно з ослабленням брюссельського бюрократичного трясовиння породить і посилить лінії політичного розколу між Старою і Новою Європою. Формою такого розколу стане “повстання держав” проти берліно-паризького панування».

Щодо впливу Brexit на міжнародні політичні процеси, то, за висновком експерта, результат британського референдуму грає на руку Росії, послаблюючи «політичні основи Західної цивілізації» і посилюючи вразливість України. «Путін сьогодні купається у ванні з шампанським, адже в тому числі і за його участі запущений процес поступового розплавлення політичних основ Західної цивілізації. Біженці, теракти і загравання з російським агресором зробили свою справу. Вони кинули ЄС в глибоку кризу і посилити президентські шанси Трампа у США, – пише О. Роговик. – Для України це означає, що успіх міжнародних торгів українською територією і суверенітетом стає більш реальним. І це без перспективи безвізового режиму і членства в ЄС. ЄС ще більше стане для нас “поганим другом”. Без перспективи членства і з клінічно-смертельним майбутнім ЄС втрачає свою актуальність традиційне бачення європейської інтеграції. Або ЄС сприймає Україну як рятівну пігулку під час затяжної хвороби, або Україні пора на офіційному рівні заявити про курс на створення разом з Польщею, Балтією, Туреччиною та іншими державами Балто-Чорноморського Союзу як противаги збанкрутілій ідеї єдності у ЄС та протидії російському агресорові та його прихвосням у Європі».

Негативною виявилася реакція експерта і на запропонований лідерами Франції та Німеччини план виходу ЄС з кризи – реформування Євросоюзу, – який «передбачає глибоку інтеграцію країн-членів ЄС, тобто по суті єдину державу з єдиною армією, спецслужбами, валютою та зовнішньою політикою. Звичайно ж, що на чолі цього утворення сильних будуть найсильніші, а саме Німеччина та Франція». У публікації на своїй сторінці у Facebook 28 червня О. Роговик у розпачі написав: «І це реакція “лідерів ЄС” на вихід Британії? З такої реакції можна зробити лише один висновок: треба ввести в обіг терміни “євроїдіоти” та “євротугодуми”. Бюрократія ЄС так і не зрозуміла, чому 17 мільйонів британців виступили проти ЄС і чому десятки мільйонів у ЄС поділяють таку думку».

Експерт прогнозує, що запропонований «план порятунку» через

«узурпацію повноважень» у ЄС французько-німецьким «керівництвом» посилює тенденцію на деструкцію ЄС через євроскептичні референдуми у державах Європи. «І замість можливого “параду референдумів”, – пише О. Роговик, – ми отримаємо “парад суверенітетів”».

Запропонована концепція «єдності», на його думку, відкине Європу на багато років назад. «Вихід Британії міг посилити політичний розкол між Старою і Новою Європою. Тепер цей розкол стає гарантованим, як і гарантованою формою такого розколу стає “повстання держав” проти берліно-паризького панування. Країни “Вишеградської четвірки” сумніваються в актуальності пропозицій німецького і французького міністрів», – зазначає О. Роговик, наводячи слова міністра закордонних справ Чехії Л. Заоралека про те, що «швидка чи безоглядна інтеграція» була б «безглуздою відповіддю» на те, що сталося у Великобританії.

У таких умовах, на переконання експерта, «повністю втрачає свою актуальність традиційне бачення європейської інтеграції». Водночас О. Роговик звертає увагу на плани з формування міжпарламентської асамблеї у форматі чотирьох країн Вишеградської групи (Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина) і ще двох сусідніх країн Карпатського регіону – Румунії та України. Такі кроки, на його думку, можна посилити для їх трансформації у новий політичний союз у Східній Європі. «Україні пора на офіційному рівні заявити про курс на створення Балто-Чорноморського Союзу як нового проекту з порятунку реальної єдності Європи навколо дійсно європейських цінностей. Після вибачень Ердогана перед Путіним варто визнати, що Туреччина має бути виключена з планів приєднання до цього Союзу. Туреччина далека від європейських цінностей і далека від єдиних стандартів зовнішньої політики. Вона стабільно змінює “друзів” і “ворогів” як рукавички», – вважає політолог.

Відомий український оглядач, народний депутат від БПП **С. Лещенко** підсумував наслідки референдуму в Британії у чотирьох реченнях: «Британія виходить з ЄС. Україна втрачає найвірнішого союзника. ЄС входить в глибоку економічну кризу. Путін радіє».

Із землетрусом, «наслідки якого ЄС буде розгрібати довго», порівняв Brexit народний депутат від БПП, член української делегації в ПАРЄ **В. Ар'єв**. «Що для України? Якщо коротко – абсолютно нічого хорошого. Євросоюз закриється від будь-яких зовнішніх подразників і буде ліквідувати внутрішні, щоб не пішла ланцюгова реакція. Тому санкції проти РФ, дуже цілком можливо, почнуть поступово знімати з 2017 року, а безвізовий для нас, Грузії і Туреччини відкладеться на невизначений час. Все буде пояснюватися завданям ударом, який насправді є тектонічним. Нам у цих умовах треба навчитися об'єднуватися для захисту від ворога, який активізується на всіх напрямках. Без єдності, відсутність якої почала розвалювати ЄС, ми не вистоїмо. А повинні. Заради тих, хто заплатив за Незалежність життям», – написав парламентарій на своїй сторінці у Facebook.

Політолог **В. Небоженко** вважає, що з виходом Великобританії з Європейського Союзу для України настав дуже небезпечний час. Про це йдеться в публікації експерта на його сторінці у Facebook.

«Використовуючи зовнішній тиск і внутрішньоукраїнське угодовство, у президента Росії Путіна з'явився історичний шанс розправитися з Україною. Поки Європа оговтується від шоку за результатами референдуму – вихід Великобританії з ЄС, Путіну треба швиденько з німецьким канцлером Меркель дотиснути Україну. Вихід Великобританії розв'язує руки Росії і Німеччини щодо України», – зазначає він.

Політолог пише, що склалися всі внутрішні умови для виконання не вигідного для країни Мінського договору – «є угода про легітимацію сепаратистів Донбасу через імітацію виборів, є Президент Порошенко, який обіцяв її виконати, є потужна “п'ята колона” у Верховній Раді – технічна більшість – БПП і ОППО і решта деморалізованих фракцій і депутатів».

В. Небоженко підкреслює, що інформаційно-патріотичний фронт в Україні серйозно ослаблений пропагандою Кремля і «цинічною маніпуляторною діяльністю “порохоботів” і офіційних ЗМІ».

«Для цих “друзів народу” влада Президента Порошенка важливіше будь-яких проблем України та її майбутнього. У країні практично відсутні організовані національно-патріотичні сили, здатні чинити опір прихильникам сепаратизму і соціально-політичного реваншу в центральній владі і великих регіонах країни. Реформу перетворили в метод жорсткого знуцання над українцями і спосіб управління народним протестом. Громадська думка країни практично не впливає на політику українських олігархів і чиновників. Вони роблять у політиці і економіці, що хочуть, знищуючи залишки оптимізму, демократії і солідарності в масовій свідомості українців», – аналізує ситуацію політолог.

Можна не погоджуватися з різкістю суджень В. Небоженка стосовно пріоритетів чинної влади, утім, слід визнати, що переважання в Україні популістських настроїв, які активно підживлюються політиками різного спрямування, поширення використання інформаційно-маніпулятивних технологій створюють ризики, небезпечні для України не менше, ніж Brexit для Британії. Британський референдум – від початку закликів до нього і закінчуючи його результатами – має стати уроком як для української еліти, так і для українського суспільства в цілому. Референдум, ідеєю якого скористався Д. Кемерон як інструментом, щоб виграти парламентські вибори у 2015 р., коли спостерігалось посилення євроскептичних настроїв, перетворився у підсумку на причину його відставки з поста прем'єр-міністра Великобританії та обумовив невизначеність подальшої долі Сполученого Королівства і Європи в цілому. Важливо, щоб ті політичні рішення і ідеї, які сьогодні лобіюються вітчизняними політиками в рамках політтехнологій і розглядаються як інструменти тиску, гальмування тощо, не призвели у разі їх «раптового» ухвалення до аналогічних британському «тектонічних зсувів» в Україні. Це повною мірою стосується і процесу внесення змін до Конституції України, і питання проведення виборів на неконтрольованих українською владою територіях Донбасу.

У контексті українських реалій варто також звернути увагу на таку особливість результатів референдуму у Британії, яка насправді є проявом

загальної закономірності сучасних процесів суспільного розвитку, – на незначний розрив між прихильниками (48,1 %) і противниками перебування країни в Європейському Союзі (51,9 %). «Глобальна історія вершиться в рамках похибки», – написала з цього приводу народний депутат України (БПП), співзасновник рухів Центр UA, Чесно, РПР С. Заліщук (<http://nv.ua/ukr/opinion/zalishuk/rozluchennja-z-velikobritanijeju-155948.html>).

Відомий оглядач **В. Портніков** пояснив такі результати референдуму двоїстістю свідомості британців. «Але суть протистояння – в неоднозначній політичній свідомості британців. Я б навіть сказав точніше – в неоднозначній політичній свідомості англійців, тому що Шотландія, Північна Ірландія і, між іншим, космополітичний Лондон проголосували за Європу, – пише В. Портніков. – Але є і ті, хто пам'ятає, що Британія створила свою цивілізацію. Що вона – не острів на краю Європи, а центр імперії, який перетворився в центр цивілізації, що Лондон – ще й столиця Співдружності націй. Так, це може здатися логікою минулого, але в цивілізаційному, ціннісному – і, між іншим, лінгвістичному сенсі – англійці досі краще розуміють американців, канадців, австралійців або новозеландців, ніж німців і французів. Атлантична цивілізація є – і завжди буде конкурувати з європейською. І прихильники такого підходу до британського вибору – а вони завжди існували, завжди робили суттєвий внесок у політику країни (не випадково ж референдум про членство в ЄС був однією з важливих передвиборних обіцянок консерваторів) – перемогли» (http://news.siteua.org/Mur/600432/Какими_будут_последствия_референдума_в_Британии).

Журналіст у зв'язку з цим слушно звертає увагу на наявність в українців такої ж двоїстої політичної свідомості. З одного боку – частина громадян, які пов'язують майбутнє країни з Європою та євроінтеграцією, з іншого – ті, хто бачить державу у російському фарватері і впевнений у братніх зв'язках російського й українського народів та в їх «спільній долі». Протистояння цих двох груп все ще триває. «Якщо з питання Європи вже досягнутий певний консенсус (який, втім, знову може виявитись опротестованим невдачами європейського проекту), то з питання НАТО кількість тих, хто виступає за приєднання до альянсу тільки в цьому році (2016 р. – Ред.) перевищила кількість тих, хто висловлюється проти. І це після війни і всього того, що ми пережили за останні два роки», – констатує оглядач. Він закликає не шукати «в цьому вододілі» виключно раціональні мотиви. «Ні, проблема якраз в тому, що багато хто керується в своєму уявленні про розвиток минулим, а не майбутнім – і їм звичніше вважати, що в рамках колишнього Союзу, де ніхто не хоче нічого міняти, нам буде легше, ніж в новому Союзі – адже скільки у європейців вимог і претензій!» – зазначає В. Портніков.

Двоїстість свідомості, яка проявилась у Британії, так само, як і в Україні, виявила регіональну прив'язку. У Британії – це поділ на Південь і Північ, де Південь – Англія та Уельс – підтримав відокремлення і вихід Британії з ЄС, а Північ – Шотландія та Північна Ірландія – інтеграцію і перебування в Європейському Союзі. В Україні такий поділ традиційно має «меридіональний» характер – між Сходом і Заходом, де Захід виступає за європейський вектор

розвитку, а Схід (сьогодні, правда, в контексті російсько-українського конфлікту в меншій мірі) – за відновлення «братерських» зв'язків із Росією.

Враховуючи наслідки Brexit, який поставив під питання існування Британії як держави в нинішньому складі її регіонів, для української влади політика внутрішньої інтеграції та консолідації суспільства навколо ідей державності має стати головним пріоритетом.

Що стосується індивідуального, особистісного виміру уроків Brexit, то кожен сьогодні має усвідомити, що часи безболісного дистанціювання від участі в ухваленні важливих для країни і суспільства рішень, перекладання відповідальності на професіоналів від політики відходять у минуле. Адже така позиція небезпечна тим, що одного разу на тлі мовчання більшості меншістю може бути ухвалене рішення, яке стане точкою неповернення. Отже, сьогодні на порядок денний виходить інший принцип – принцип участі. І кожен з нас має бути до цього готовий.

В об'єктиві – регіон

М. Закіров, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ, канд. іст. наук, доцент

Вибори на Донбасі в оцінках політиків і експертів

В останні тижні у двосторонніх відносинах України і Росії відбулися певні зрушення. Широкий резонанс у світі здобув обмін Н. Савченко, який отримав гідне продовження з поверненням на батьківщину Г. Афанасьєва і Ю. Солошенка, засуджених на території Російської Федерації до реальних строків покарання. Обмін полоненими є важливою складовою мінського процесу, але розв'язання проблеми в цілому вимагає комплексного підходу, прийняття політичних рішень і впровадження конкретних організаційних кроків. Політолог, директор Інституту стратегічних досліджень «Нова Україна» А. Єрмолаєв, оцінюючи останні події, зауважив: «Я розцінюю обмін полоненими та засудженими зі сторони Росії та України як символічний крок втілення у життя мінських протоколів. Багато уваги нині приділяється зовнішній політиці та пропаганді. Утім, це справді лише початок шляху, складовою якого також є більш активна робота ОБСЄ» (<http://www.radiosvoboda.org/content/article/27761037.html>).

Дійсно, можна погодитися з думкою експерта, але зазначений символізм свідчить про можливий початок практичної реалізації політичної складової проблеми. Зокрема, на думку деяких фахівців, що уважно стежать за роботою контактної групи в Мінську, останнім часом спостерігається активізація втягування України у процес підготовки виборів на Донбасі. Зокрема, дипломат, экс-генконсул України в Стамбулі Б. Яременко відзначив присутність заступника глави Адміністрації Президента України К. Єлісєєва та помічника президента Росії В. Суркова на переговорах у Мінську. На думку дипломата, таке підсилення присутності офіційного Кремля й України на

переговорах свідчить про можливий вихід на досягнення конкретного результату. «Те, що на черговому раунді переговорів присутні Єлісєєв і Сурков, збільшить шанси на досягнення певних домовленостей та значно прискорить процес. Ці особи наближені до вищого політичного керівництва своїх країн. Розмову про Донбас вже ведуть на найвищому рівні», – підкреслює Б. Яременко (http://gazeta.ua/articles/donbas/_elisyeyev-i-surkov-u-minsku-pogodzhuyut-vibori-na-donbasi-diplomat/704803).

Поряд з тим, спостерігається і відповідне поживлення на територіях «республік», керівництво яких починає вживати заходів для забезпечення пріоритетних стартових позицій для певних організацій. Зокрема, за повідомленням координатора групи «Інформаційний спротив», народного депутата Д. Тимчука, ватажок «ДНР» О. Захарченко дав вказівку забезпечити першочергову реєстрацію в «органах юстиції ДНР» представників громадських рухів та структур, створених за ініціативою Росії, а також підконтрольних ватажкам «ДНР». На сьогодні відповідний пакет документів подали «громадське об'єднання» «Ветерани Новоросії» і «міжрегіональне громадське об'єднання Союз добровольців Донбасу» (обидві структури контролюються помічником президента Росії В. Сурковим) (<http://www.depo.ua/ukr/war/doviboriv-u-dnr-uzhe-zareestruvalis-dva-gromadski-ruhi-14062016092800>).

Про наявність намагання дещо прискорити процес свідчить і травнева зустріч помічника держсекретаря США з питань Європи та Євразії В. Нуланд із помічником президента РФ В. Сурковим. Крім констатації факту обговорення всіх аспектів мінського процесу і підтвердження намагання Сполучених Штатів працювати паралельно з так званим «нормандським форматом» з метою досягнення виконання Мінських домовленостей американська дипломатка наголосила: «Ми хочемо бачити виконання Мінських угод якомога швидше. Зараз настає час “натиснути на газ”». Проте слід зазначити, що прискорення не означатиме нехтування положеннями досягнутих у Мінську угод. Помічниця держсекретаря запевнила, що США не визнають вибори у «ЛНР» і «ДНР», якщо вони будуть проходити не у відповідності до Мінських угод (<http://apostrophe.com.ua/news/world/2016-05-18/stali-izvestnyi-detali-vstrechi-serogo-kardinala-putina-s-chelovekom-obamyi/59329>).

Стурбованість щодо повільного просування процесу врегулювання ситуації на Сході України висловлюють і європейські політики. Президент ПАРЄ І. Канерва, зокрема, сказав: «Хотів би зауважити, що процес мінських домовленостей відбувається повільніше, ніж ми очікували. Під час обговорення ситуації із проведення виборів ми не можемо оголошувати остаточний результат. Але можемо зауважити, що вибори мають відбутися згідно з українським законодавством. Мають бути прозорими і об'єктивними. Одним із ключових обговорюваних питань була робота спеціальної моніторингової місії ОБСЄ на території України. Бо вони подаватимуть інформацію неупереджено. Місію необхідно допустити до кордону» (http://gazeta.ua/articles/politics/_u-pare-prokomentovali-vibori-na-donbasi/704650). Отже, закордонні партнери України хоча і вказують на недостатній темп врегулювання, проте не готові жертвувати правовими і демократичними принципами заради розв'язання проблеми.

Враховуючи зацікавленість наших західних партнерів і вагомість проблеми політичного врегулювання конфлікту на Сході нашої країни, тема виборів так чи інакше залишається в центрі уваги українського істеблїшменту. Як зауважує російській політолог А. Піонтковський, «українське керівництво не може собі дозволити посваритися з усіма західними партнерами: із Францією, Німеччиною, зі США, з усіма, хто пов'язаний на цих мінських угодах. Олланд з Меркель, можливо, навіть Нобелівські премії очікують за вагомих внесок в миротворчість. Тому Київ веде складну дипломатичну гру з перетягування каната навколо цих угод» (<http://apostrophe.com.ua/article/politics/foreign-policy/2016-05-19/vyiboryi-na-donbasse-kiev-vyigryvaet-u-moskvyi-po-ochkam/5068>).

Публічним проявом зазначеної експертом роботи є виступи керівництва держави, парламентарів і працівників відповідних установ на різних публічних площадках, у яких окреслюється позиція України щодо проблеми і оприлюднюється сутність Мінських домовленостей у питанні умов проведення виборів на Донбасі. У цьому зв'язку нагадаємо, що після урочистостей з нагоди запуску нової патрульної поліції в Краматорську Президент П. Порошенко заявив, що в разі виконання необхідних умов, передбачених Мінськими домовленостями, місцеві вибори на окупованих територіях Донбасу можуть відбутися до кінця цього року. Проте водночас П. Порошенко підкреслив, що проведення виборів можливе лише після того, «коли буде безпека, коли буде припинення вогню, коли віддадуть заручників, коли ми заведемо збройну місію і ця місія стане не тільки на лінії зіткнення, але і на кордоні». Раніше заступник міністра закордонних справ України В. Пристайко під час виступу на засіданні Ради Безпеки ООН заявив, що Україна за проведення виборів на окупованих територіях Донбасу, але за українськими законами і під наглядом ОБСЄ (<http://apostrophe.com.ua/news/politics/government/2016-05-14/poroshenko-vyiskazalsya-po-vyiboram-na-donbasse/58949>).

У свою чергу вже згадуваний вище російський політолог А. Піонтковський не випадково використав термін «гра» для характеристики процесів, що відбуваються навколо Мінських угод. «Я вважаю, що ці угоди ніколи не будуть виконані, тому що Москва ніколи (до падіння путінського режиму) не віддасть кордон і не виведе війська. Але і Україна, я сподіваюся, ніколи не дозволить, щоб окупована “Лугандонія” як ракова пухлина влізла в тіло України. Сьогоднішній раунд з перетягування каната, на мій погляд, за очками виграв Київ. По-перше тому, що в заяві Нуланд підкреслено, що ніякі самозвані люди не можуть провести вибори, а по-друге, вони повинні відповідати українському законодавству і проходити під контролем ОБСЄ», – зробив висновок експерт (<http://apostrophe.com.ua/article/politics/foreign-policy/2016-05-19/vyiboryi-na-donbasse-kiev-vyigryvaet-u-moskvyi-po-ochkam/5068>).

Проте з плином часу все більше стає зрозумілим, що самих лише заяв і безкінечних перемовин недостатньо. Підтвердження серйозності намірів потребує конкретних практичних дій, які за умов розумного врахування всіх можливих наслідків демонструватимуть конструктивну позицію України,

водночас не порушуючи політичний консенсус у суспільстві. Зокрема, за доцільність обговорення законопроекту щодо виборів на Донбасі висловився народний депутат фракції «Блок Петра Порошенка» А. Герасимов: «Коли ми говоримо про вибори, наша позиція дуже жорстка. Без припинення вогню, виведення всіх військ та озброєнь і закриття кордону вибори – неможливі. Але говорити про закон про вибори, обговорювати його положення можна вже зараз». Політик також нагадав про виборчі права переселенців і чималу кількість особливих умов, обговорення яких потребуватиме значного часу і тому його треба розпочинати зараз, не очікуючи повного забезпечення зазначених умов. «У нас понад 1 млн вимушених переселенців. І ці люди мають право голосувати на місцевих виборах і повинні мати можливість це право реалізувати. Ми вже зараз повинні обговорювати всі особливості проведення виборів, забезпечення доступу до них міжнародних спостерігачів, українських ЗМІ та багато іншого», – наголосив народний депутат А. Герасимов (http://24tv.ua/obgovoryuvati_zakon_pro_vibori_na_donbasi_mozhna_vzhe_zaraz__deputat_n690751).

Аналогічну думку щодо проведення підготовчої роботи висловив і генеральний директор Комітету виборців України О. Кошель: «...Я переконаний, що в найближчі роки провести вибори на Донбасі неможливо за найбільш сприятливих для України обставин, але це не означає, що офіційний Київ не повинен робити таких заяв і не повинен робити все можливе, щоб наближати цей процес». Крім того, поглянувши на проблему з боку практика-організатора виборчого процесу, він дійшов висновку, що провести легітимні вибори в найближчий час неможливо: «Залежно від формату виборчого процесу, але я переконаний, що це зробити нереально. Є кілька причин. Окрім війни, озброєного населення, по-перше, немає реєстру виборців. Ми не можемо сказати, хто сьогодні проживає на окупованих територіях, яка кількість виборців, внести їх в єдиний реєстр. Друге – кількість переселенців, які захочуть повернутися чи не захочуть, їхнє право проголосувати. Це питання, як мінімум, займе півроку часу, я думаю, що понад рік часу для того, щоб провести повноцінний процес» (<http://cvu.org.ua/nodes/view/type:news/slug:>).

Слід зазначити, що поряд з більш-менш стриманими оцінками і коментарями процесу підготовки виборів на Донбасі лунають і більш різкі заяви. Так, народний депутат від ВО «Самопоміч» Є. Соболєв наголошує: «Путін і провідники його впливу в Україні... готуються провести голосами клептократичної більшості в парламенті закон про вибори в Донецьку та Луганську... Там можуть бути слова про поліцейську місію ОБСЄ, про необхідність відновлення роботи українських партій та медіа, про виведення військ. Насправді Путіну потрібний будь-який папірець, щоб легітимізувати введення в Україну “троянського коня” – трьох мільйонів зазомбованих громадян “ДНР-ЛНР” з підготовленими “політичними представниками”, “суддями” та “народною міліцією»» (<http://znaj.ua/news/politics/45347/vibori-na-donbasi-potribni-putinu-dlya-startu-gromadyanskoyi-vijni.html>).

Не меншу стурбованість можливим прийняттям рішення про вибори на Донбасі висловив і позафракційний народний депутат А. Ілленко: «Цілком

вірогідно, що будуть намагатися проштовхнути такий законопроект. А для прийняття законопроекту, хоч він повністю суперечить Конституції, – вони на це будуть плювати! – необхідно лише 226 голосів, а не 300. І 226 голосів, на жаль, у них є... на Донбасі відбудуться абсолютно фейкові вибори. І якщо вони їх проведуть за якимось спеціальним українським законом, то Україна буде змушена ці фейкові вибори визнати... якщо цей закон реєструватимуть у ВР, то він буде буквально в той самий день голосуватися, максимум на наступний день. Тому що буде таке збурення і таке обговорення, що вони просто можуть не втримати ситуацію під контролем. Повірте, якщо вони думають, не дай Бог, це робити, то вони будуть це робити блискавично, не дадуть часу на те, щоб ознайомитися з документом нормально» (<http://nbnews.com.ua/ua/tema/182850/>).

Проте деякі закордонні партнери України пропонують утриматися від зайвого занепокоєння і драматизації щодо прийняття закону про вибори на Донбасі. Представник Європейського Союзу в Україні Я. Томбінський вказує, що прийняття відповідного закону не є керівництвом до негайної дії, а є лише частиною тривалого й складного процесу політичного врегулювання ситуації. Крім того, аргументуючи необхідність правового врегулювання питання, Я. Томбінський підкреслює: «Вибори ж є і в мінських домовленостях. Там записано, що вони повинні проводитися відповідно до стандартів, щоб там була безпека, були присутніми міжнародні спостерігачі, щоб можна було це зробити у такий спосіб, щоб була впевненість, що ті, хто буде обраний, дійсно матимуть мандат довіри людей» (<http://www.depo.ua/ukr/politics/zakon-pro-vibori-na-donbasi-ne-garantue-negaynogo-golosuvannya--13062016230700>).

Отже, відповідна законодавча робота, з одного боку, буде свідчити про добру волю України у справі просування в бік виконання своєї частини Мінських домовленостей, а з іншого – зовсім не означатиме обов'язку проводити вибори на неприйнятних умовах.

Слід зауважити, що окремі експерти висловлюють доволі сміливі припущення щодо ймовірного розвитку подій. Зокрема, російський історик і політичний експерт В. Соловей заявив: «...Якщо до кінця літа дійсно виводяться “прикомандировані”, то восени на Донбасі будуть проведені вибори, поки що підготовка до цих виборів йде, наскільки я знаю. Вибори з участю українських партій, причому навіть тих, які на Донбасі називають “бандерівськими”... Вимальовується логіка. Спочатку вивід “прикомандированих”, “відпускників”, “добровольців”, виведення важкої техніки... Та, яка зараз там дислокується, вона вже перекидається ближче до кордону Російської Федерації. А потім уже проведення виборів» (<http://apostrophe.com.ua/ua/news/politics/2016-05-31/v-rossii-sprognozirovali-vyiboryi-na-donbasse-s-banderovskimi-partiyami/60860>).

Значно стриманіший в оцінках український політолог, директор Центру політичних досліджень «Пента» В. Фесенко. Для реальної оцінки ситуації він пропонує узяти до уваги висловлювання лідерів «ДНР»: «... О. Захарченко і Д. Пушилін, який від імені бойовиків бере участь у переговорах, висловлювали одну і ту ж думку: раніше кінця року вибори навряд чи відбудуться... На мій погляд, у Москві немає ніяких ілюзій щодо виборів у Донбасі. Кремль,

зрозуміло, тисне на Захід і хоче через нього змусити Україну капітулювати в даному питанні, змусити нас працювати за російським сценарієм. Тим не менш, українська позиція залишається дуже жорсткою. Ще один момент – законопроект про вибори. Наскільки я знаю, робота над ним вийшла на фінішну пряму... Судячи з усього, Росія дуже незадоволена законопроектом, який був складений міжнародною групою, і тому всіма силами намагається представити власний варіант. Це також говорить про те, що ніякого компромісу про проведення виборів у Донбасі на даний момент немає». <http://nv.ua/ukr/opinion/fesenko/koli-projduť-vibori-v-donbasi-137515.html>

Підбиваючи підсумок, треба виокремити кілька основних моментів: тема проведення виборів на Донбасі є однією з ключових як у міжнародних контактах України, так і у внутрішньополітичних процесах; встановлення стійкого миру є головною умовою проведення виборів; запорукою збереження державної єдності України є проведення виборів виключно за українським законодавством і за умов встановлення контролю над кордоном; забезпечення вільного і прозорого волевиявлення усіх виборців, які мають право голосу включно з внутрішньо переміщеними особами, вимагає проведення необхідних організаційних заходів. Враховуючи складність реалізації зазначених завдань, очікувати швидкого розв'язання проблеми, скоріш за все, не варто, тим не менш історичний досвід доводить, що реальне життя іноді здатне перевищувати найсміливіші прогнози.

Партійна позиція

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

«Партія Саакашвілі» – політичні перспективи після «роздвоєння» в оцінках експертів

Одним з найбільш очікуваних та обговорюваних в українському експертному середовищі нових політичних проектів вже кілька місяців поспіль є так звана «партія Саакашвілі». Про її створення почали говорити ще наприкінці минулого року, коли за ініціативи губернатора Одещини М. Саакашвілі розпочалася низка антикорупційних форумів у різних регіонах України. Разом із М. Саакашвілі в них брали участь лідери партій «ДемАльянс» і «Сила людей», депутати С. Лещенко, М. Найєм, В. Чумак, экс-заступник генпрокурора Д. Сакварелідзе, голова Центру протидії корупції В. Шабунін, співачка Р. Лижичко та інші відомі особистості.

Виступи спікерів і зовнішня єдність команди натякали на зародження нової політичної сили. На користь цього свідчив і факт створення у результаті антикорупційних форумів «Руху за очищення», який навіть почали включати в соціологічні рейтинги як майбутню «партію Саакашвілі». «Я хочу, щоб наш антикорупційний рух отримав 80% на наступних виборах – і це політична мета», – говорив у січні радник одеського губернатора С. Боровик.

Варто зауважити, що ще не створена «партія Саакашвілі» мала досить високий рейтинг. Опитування Центру соціальних досліджень «Софія», яке проводилось з 16 по 21 квітня, зафіксувало підтримку цієї партії на рівні 7,5 %, що навіть перевищило рейтинг БПП, який склав, за даними Центру «Софія», 6,7 % (http://ukraine-elections.com.ua/socopros/parlamentskie_vybory). Квітнєве соціопитування групи «Рейтинг» засвідчило підтримку потенційної партії М. Саакашвілі на рівні 10 %, при тому, що президентська партія отримала лише 9 % (<http://volianarodu.org.ua/uk/Polityka/Navischo-Saakashvili-partiya-ekspert>).

Деякі експерти навіть прогнозували, що «партія Саакашвілі» може отримати на виборах до Верховної Ради близько 15 % голосів, що стане підґрунтям висунення кандидатури М. Саакашвілі на посаду Прем'єр-міністра країни. Політика неодноразово називали одним із претендентів на заміну А. Яценюку у кріслі Прем'єра. Навіть електронна петиція до Президента з проханням призначити М. Саакашвілі керівником уряду набрала необхідні 25 тис. підписів. Очевидно, що саме особистий рейтинг М. Саакашвілі став основою для підтримки його майбутньої партії.

Втім, з кінця лютого М. Саакашвілі несподівано згорнув всеукраїнську кампанію. Антикорупційні форуми одразу в декількох містах несподівано скасували, а глава Одеської області у березні, під час вирішальної стадії «прем'єриади», випав з інформаційного простору. Невдовзі по тому близький соратник М. Саакашвілі Д. Сакварелідзе пояснив це так: «“Рух за очищення” свою справу зробив. Змінено Прем'єр-міністра, міняється Генпрокурор. Тобто рух свою справу вже завершив». Таке трактування подій у викладі Д. Сакварелідзе, звичайно, виглядає некоректним перебільшенням, адже як зміна Прем'єра, так Генпрокурора навряд чи були зумовлені публічними діями М. Саакашвілі та його прибічників.

Та ще більш неординарно ситуацію щодо припинення проведення антикорупційних форумів у регіонах пояснив інший соратник М. Саакашвілі – С. Боровик. Він заявив, що продовженню туру обласними центрами завадили... погані дороги. «Якщо чесно, то ми всі переоцінили свої можливості. Проїхавши всією країною, ми виявили, що Україна значно більша, ніж вона видається на карті, а дороги значно гірші, ніж ми думали. Приїжджаєш страшенно розбитий», – поінформував С. Боровик. Однак він вважає, що форуми виконали свою функцію «хоча б тому, що дали політикам, зацікавленим у боротьбі з корупціонерами, можливість познайомитися» (<http://expres.ua/main/2016/05/29/187718-velyki-bulky-miheyila-saakashvili>).

Значно вмотивованішою виглядає поширена у ЗМІ версія про те, що початком кінця «Руху за очищення» стала подія, що сталася на одному з останніх антикорупційних форумів, який відбувся в Івано-Франківську. Учасники форуму за пропозицією депутата місцевої ради від партії УКРОП постановили, що головним корупціонером і олігархом в країні є П. Порошенко. Під час підсумкового голосування М. Саакашвілі мовчки стояв на сцені. Саме цей інцидент нібито й став причиною згортання антикорупційного руху, очолюваного М. Саакашвілі. До цього, як відомо, політик не критикував Президента П. Порошенка, зосереджуючи свою увагу переважно на

тодішньому Прем'єр-міністрі А. Яценюку та членах його уряду. Це давало підстави розглядати активізацію антикорупційної діяльності М. Саакашвілі у контексті інтересів Президента, пов'язаних з достроковими парламентськими виборами. У ситуації, коли рейтинг президентської партії почав знижуватися, а популярність «Батьківщини», «Опозиційного блоку», РПЛ та ряду непарламентських політсил зростати, поява на політичній арені нової партії, яка гратиме на електоральному полі конкурентів БПП, розглядалася як рецепт успіху влади на дострокових виборах (<http://ua.112.ua/mnenie/forum-saakashvili-hovorymo-pro-koruptsiiu-maïemo-na-uvazi-dostrokovî-vybory-280940.html>).

Ключовою особою, котра зупинила похід М. Саакашвілі до влади, став Президент П. Порошенко, стверджує польський експерт Г. Гурни (<http://www.polradio.pl/5/38/Artykul/257646>). Раніше глава держави підтримував грузинського політика та використовував його як таран проти А. Яценюка, зазначає Г. Гурни, та припускає, що у певний момент П. Порошенко просто злякався великої самостійності амбітного грузина, який виявився йому невідконтрольним.

На думку українських експертів, «Рух за очищення» було згорнуто перш за все з політичних причин. Зокрема, директор Інституту соціально-політичного проектування «Діалог» А. Миселюк зауважує, що антикорупційні форуми були першим етапом у створенні політичної партії, яка, за розрахунками команди М. Саакашвілі, могла б отримати гідне представництво у Верховній Раді у разі, якби урядова криза закінчилася дочасними парламентськими виборами. Політична мобілізація, пов'язана з антикорупційною кампанією, була для М. Саакашвілі початковим етапом виборчої кампанії, у якій він розраховував здобути непоганий результат, а в майбутньому – посаду глави уряду. Однак розвиток подій пішов за іншим сценарієм. Виявилось, що урядова криза закінчилася лише зміною Прем'єр-міністра, яким став не М. Саакашвілі, а В. Гройсман. Питання дочасних виборів відкладено щонайменше на рік. Це знівелювало потребу у стислі терміни створювати політичну силу та проводити подальші антикорупційні форуми, тим паче, що це потребувало б багато організаційних та фінансових ресурсів.

У подібному руслі висловлюються також директор Центру політичного консалтингу А. Золотарьов та політичний експерт Інституту соціальних технологій «Соціополіс» Я. Макітра. «Сам проект не мав ні потужних організаційних структур, ні людей на місцях, а через відтермінування виборів ще й, очевидно, втратив фінансування», – зауважив останній (<http://expres.ua/main/2016/05/29/187718-velyki-bulky-miheyila-saakashvili>).

З припиненням антикорупційного руху під проводом М. Саакашвілі та зменшенням його публічної активності рівень підтримки його потенційної партії знизився. Дослідження Центру ім. Разумкова у період з 22 по 26 квітня визначило, що «партію Саакашвілі» готові підтримати 3,8 % виборців, а опитування Фонду «Демократичні ініціативи» і Центру Разумкова з 11 по 16 травня показало зниження цього показника до 2,7 %. За результатами опитування Київського міжнародного Інституту соціології (КМІС), проведеного з 20 травня по 2 червня, «партія Саакашвілі» отримала лише 1,5 %

elections.com.ua/socopros/parlamentskie_vybory).

Очікування щодо створення «партії Саакашвілі» поновилися після заяви колишнього заступника Генерального прокурора України Д. Сакварелідзе, який на прес-конференції в Харкові запевнив, що вона буде створена вже до кінця червня (<http://www.analitik.org.ua/current-comment/int/574c483bdfcd4/>). Політик підкреслив, що майбутня партія функціонуватиме і братиме участь у виборах без грошей олігархів. «Зараз дуже активно йдуть консультації з усіма здоровими політичними або громадськими організаціями, щоб в Україні була створена перша здорова політична сила, перший прецедент здорової політичної платформи, яка не буде ні проектом олігархів, яка не буде ні проектом Президента, яка не буде ні тимчасовим політичним проектом, який приречений на провал і буде заважати розвитку держави», – заявив Д. Сакварелідзе.

За його словами, буде створена саме нова партія, а не перейменована вже існуюча. Д. Сакварелідзе сказав, що ця партія буде орієнтуватися на малий і середній бізнес і одним з її «ідеологів і драйверів» стане глава Одеської ОДА М. Саакашвілі.

«Нова сила не буде грузинською, в ній будуть два грузини – я і Міхеїл Саакашвілі. Будемо орієнтуватися на бізнесменів з усієї країни, починаючи від найменших. До кінця червня ми вийдемо на презентацію нашої політичної партії», – заявив Д. Сакварелідзе (<http://nv.ua/ukr/publications/partija-saakashvili-bez-saakashvili-shcho-vidbuvajetsja-navkolo-samoji-ochikuvanoji-politichnoji-silikrajini-142170.html>).

Д. Сакварелідзе повідомив, що ведуться активні переговори з народними депутатами від БПП С. Лещенко та М. Найємом. Крім того, в політсилу може увійти «найкраща частина “Руху за очищення”», створеного М. Саакашвілі.

У той же день депутат С. Лещенко в інтерв'ю РБК-Україна поінформував, що про створення нової партії він говорив з групою, в яку входять М. Найєм, С. Заліщук, В. Чумак, Є. Фірсов, В. Касько. Також за «столом переговорів збираються» М. Саакашвілі, В. Федорин, Д. Саквалерідзе, Ю. Марушевська. Але, як заявив тоді С. Лещенко, «це не означає, що вони створили або створюють партію. Це дискусія щодо вироблення алгоритму створення партії» (http://lb.ua/news/2016/06/06/337042_sakvarelidze_dopustil_otstavku.html).

Утім, жоден зі спікерів нового політичного проекту не анонсував однозначно участі в ньому самого М. Саакашвілі, який, зі свого боку, також не поспішає заявляти про свою участь у створенні майбутньої партії.

«Що стосується Саакашвілі, якщо він прийме таке рішення створити партію або очолити цю партію, то він до кінця присвятить себе цій партії. Наполовину не вийде. Роботи буде дуже багато. Відповідальності дуже багато. Країна дуже велика, і політична енергія теж дуже велика в країні, і треба дотягнутися до кожної людини», – зазначив Д. Сакварелідзе. Він також зауважив, що якщо М. Саакашвілі очолить політсилу, то змушений буде залишити свою нинішню посаду. «Не будемо поспішати, приймати рішення він буде сам. Він дуже енергійна людина, і я думаю, що він сам захоче об'їхати всю Україну, подивитися на тих ентузіастів, які будуть приєднуватися до цієї

політичної платформи. На губернаторській посаді або з губернаторським постом це складно» – сказав экс-заступник генпрокурора.

Втім, оголосити про створення «партії реформаторів» її майбутні члени мали намір і без М. Саакашвілі. «Треба об'єднати кілька реформаторських груп. Це марафон, і не всі добігають до кінця. Тому ми дамо старт у червні, поставимо прапор, до якого потім зможуть збігатися всі, хто побажає. Так, ми дуже хочемо, щоб цю партію очолив Саакашвілі, але оголосимо про її створення до кінця місяця навіть без нього», – уточнив В. Гацько.

Сам М. Саакашвілі зволікає з рішенням про створення партії та участь у ній, оскільки не залишає думки про те, щоб повернутися до Грузії, вважає політолог В. Фесенко. У Грузії в М. Саакашвілі залишилася власна партія – «Єдиний національний рух». Зараз вона бере участь у проміжних муніципальних виборах і готується до парламентських виборів, які відбудуться восени. І якщо партія переможе, її лідер повернеться до своїх політичних соратників.

«Нехай ніхто не сумнівається і не сприймає як загрозу – я маю намір повернутися в Грузію і активно підключитися до процесів», – заявив нещодавно М. Саакашвілі. При цьому він додав, що кидати «місію в Україні» наміру не має. «Немає вибору – Грузія або Україна, є вибір – єдине хороше майбутнє», – сказав політик.

Утім, питання участі у партійному будівництві М. Саакашвілі виявилось не єдиним і не головним каменем спотикання на шляху реалізації нового проекту. Значно суттєвішими у контексті створення «партії Саакашвілі» стали проблеми, на які, зокрема, звертав увагу політолог М. Басараб, – визначення оргплатформи для створення цієї політичної сили і способу субординації між М. Саакашвілі та його потенційними союзниками. На неузгодженість цих пунктів з самого початку вказували організатори проекту, зокрема про це заявляли М. Найем, С. Лещенко, В. Гацько. Вони повідомляли, що М. Саакашвілі бачить себе безумовним лідером процесу і майбутньої партії, а всіх інших розглядає лише як підлеглих. Натомість потенційні учасники «партії Саакашвілі» заявляли про те, що вони не гратимуть другим номером у його команді і претендують на горизонтальні стосунки (<http://volianarodu.org.ua/uk/Polityka/Navischo-Saakashvili-partiya-ekspert>).

Так, депутат від БПП С. Заліщук, яка також бере участь у переговорах, принципово відмовлялася називати нову політсилу «партією Саакашвілі». «Уявіть собі круглий стіл, за яким сидять люди з команди Саакашвілі, з “ДемАльянсу” та “Сили людей”, депутати з парламентських фракцій. Ми домовляємося не про лідерів, а про принципово нові підходи до створення політичної партії. Очолить її Саакашвілі чи хтось інший – не принципово, припиніть називати нас “партією Саакашвілі”. Для нас важливо створити ліберальну силу без участі олігархів і бізнес-груп», – пояснила С. Заліщук.

Щодо організаційної платформи майбутньої «партії Саакашвілі» учасники проекту також розійшлися в думках. Д. Сакварелідзе та В. Чумак, зокрема, заявляли, що партія буде абсолютно нова і буде створюватися з нуля. «Нічого переробляти або перейменовувати ми не будемо», – запевняв Д. Сакварелідзе

(<http://www.umoloda.kiev.ua/number/3001/180/100027/>). Саме такий варіант видавався найбільш пріоритетним і політологу М. Басарабу, бо очевидно, що учасникам процесу не вдається дійти згоди у питанні об'єднання існуючих партій через їх конкуренцію за претендування на основну платформу партії М. Саакашвілі.

Показовою у цьому плані стала, наприклад, позиція партії «Сила людей», яка активно брала участь у підготовці та проведенні антикорупційних форумів. «“Сила людей” добре показала себе на останніх виборах, у нас є успішні команди у багатьох регіонах. Ми свій бренд кинути не готові, до того ж ми виступаємо проти вождистських партій», – заявила один з лідерів партії С. Сова.

Іншої думки з приводу організаційних питань дотримувалися М. Наєм, С. Лещенко, С. Заліщук, В. Гацько, які вважали за краще створити нову партію на базі «Демальянсу».

Тож, з огляду на розбіжності з принципових питань партійного будівництва, спільний політичний проект під загальним брендом «партія Саакашвілі» на даному етапі запустити не вдалося. Його організатори розкололися на дві групи, кожна з яких оголосила про створення окремої партії.

Умовна група народного депутата В. Чумака, колишніх заступників генерального прокурора Д. Сакварелідзе і В. Каська заявила про початок власного партійного будівництва в день Конституції, 28 червня. Крім них, в ініціативну групу входять 14 чоловік, серед яких народний депутат Н. Новак (фракція БПП), экс-глава Нацагентства держслужби Д. Бродський, колишній головний редактор українського Forbes В. Федорин, представник громадянської платформи «Нова країна» В. Козленко, прес-секретар Д. Сакварелідзе І. Грищенко та інші.

У заяві сказано, що група приступає до створення структур майбутньої партії в областях і пропонує приєднуватися до цього всім бажаючим. Керівником групи обраний депутат В. Чумак, проте в майбутньому саме до цієї політичної сили може долучитися М. Саакашвілі. Нині, відповідно до закону про держслужбу, він, як чиновник вищого рангу, не має права перебувати в партії і, тим більше, очолювати її. Поки він залишається губернатором, говорити про його повноцінну участь у житті політичної сили навряд чи варто.

У повідомленні наголошується, що метою партії є: «захист державного суверенітету і відновлення територіальної цілісності України; знищення олігархічно-клептократичної системи шляхом повної і категоричної зміни політичної еліти; створення сильної держави, заснованої на справедливості, взаємній повазі та довірі; об'єднання українського суспільства навколо абсолютного неприйняття корупції; розвиток в Україні товариства відкритого доступу (<http://www.depo.ua/ukr/politics/kasko-i-sakvarelidze-utvoryat-partiyu-28062016210100>).

Щодо ідеології, то за словами В. Чумака «є декілька різнобачень, про те, яку нішу треба займати – відверто праволіберальну, або займати правоцентристську позицію, щоб ніша була трохи ширша. Тому що говорити про лібералізм в країні, яка дуже бідна, це якимось чином необачно. Також ми

пропонуємо розпочати з нуля і розпочати разом із людьми, а не на базі якоїсь партії. Провести підписну кампанію, кампанію публічних консультацій, кампанію підбору людей. І в цих кампаніях намалюються найкращі лідери», – наголошує В. Чумак (<http://www.radiosvoboda.mobi/a/27830123.html>).

Пошук назви для партії ще триває. Серез озвучених у ЗМІ можливих варіантів – «Партія миру та справедливості», «Партія прокурорів», «Партія Саакашвілі». Ідеологією обраний правоцентризм. За словами Д. Сакварелідзе, вона, серед іншого, передбачає максимальний лібералізм в економіці та жорстке переслідування корупціонерів. «Україні потрібен азійський темп економічного розвитку та європейський підхід до покарання. Нам потрібно негуманне кримінальне законодавство на кілька років, щоб карати прокурорів, суддів, міліціонерів», – охарактеризував ідеологію майбутньої партії Д. Сакварелідзе.

Доходи і витрати партії обіцяють зробити прозорими, при цьому заперечуючи зв'язок проекту з керівництвом країни, так само як і з будь-якими фінансово-промисловими групами.

«Ми будемо претендувати на державне фінансування. Партія буде фінансуватися виключно згідно вимог закону. Там чітко прописано, хто, як, за якою процедурою може фінансувати політичну партію. Ніяких олігархічних грошей тут не буде. Фінансуватимуть люди в рамках і в межах тієї кількості грошей, які можна передати під політичну партію. За приблизними оцінками, у рік, щоб вона функціонувала у виборчому режимі, приблизно потрібно два-три мільйони гривень», – заявив в ефірі радіостанції «Голос Столиці» нардеп В. Чумак (<http://strana.ua/articles/analysis/20576-kak-vopros-saakashvili-razdelil-evrooptimistov-na-dve-partii.html>).

Тим часом 29 червня група депутатів парламенту, а також активісти кількох партій, зокрема, «Демократичного альянсу», на закритій зустрічі обговорили створення нової партії. Серед ініціаторів створення партії є депутати, які пройшли до Верховної Ради за списками блоку Петра Порошенка, – М. Найєм, С. Лещенко, С. Заліщук, а також В. Пташник, обрана за списком «Самопоміч», зараз – позафракційна. Серед тих, хто доєднається до цієї платформи, називають також заступника міністра економіки М. Нефьодова та групу учасників громадянської платформи «Нова країна» на чолі з В. Пекарем (http://www.bbc.com/ukrainian/politics/2016/06/160629_new_party_ukraine_sd).

Нова партія «європейських оптимістів» буде будуватися на принципах відкритості партійних списків, прозорого фінансування та колективного лідерства. Про це на своїй сторінці в Фейсбуці повідомив співзасновник громадянської платформи «Нова країна» А. Длигач. «29 червня ініціатори створення нової політичної сили провели першу робочу зустріч з запрошеними до її спільному розвитку. На зустрічі було близько 100 відомих політиків, громадських активістів, журналістів і блогерів, підприємців. Були проголошені принципи, якими нова політична сила відрізняється: відкриті списки, прозоре фінансування, колективне лідерство, вірність ідеології, до спільного формулювання якої запросили всіх присутніх», – повідомив А. Длигач (<http://strana.ua/news/20427-partiyu-leshenko-i-najema-postroyat-na-idee->

kollektivnogo-liderstva.html).

Новий політичний проект буде створено на базі ДемАльянсу, він матиме ліберальне спрямування з ухилом в той самий правоцентризм. Лідер ДемАльянсу В. Гацько пообіцяв, що партія в ході перезавантаження отримає нову програму, яка повинна бути представлена у вересні. В цій політичній силі будуть, за словами В. Гацька, застосовуватися принципи колективного лідерства і внутрішньої конкуренції. Але яким чином це хочуть втілити в життя, учасники групи не говорять. М. Найєм пообіцяв, що програма і статут у новій редакції будуть готові до партійного з'їзду 9 липня. Тоді ж повинні бути узгоджені й варіанти з ребрендингу. Восени ж запланована презентація економічної програми.

«Будь хто, хто поділяє наші цінності, наші принципи, наші програмові засади, хто хоче будувати незалежну від олігархів політичну партію з тотальною прозорістю і з підзвітністю, хто поділяє наші підходи до кадрової політики, може абсолютно спокійно входити в процес формування нової політичної сили і почувати себе абсолютно комфортно», – наголосив лідер партії ДемАльянс В. Гацько в інтерв'ю «Радіо Свобода» (<http://www.radiosvoboda.mobi/a/27830123.html>).

Лідер «Демократичного альянсу» заявив, що партія буде незалежною від олігархів, а розповідати про свою діяльність її члени планують в інтернеті й ефірі Громадського телебачення. Економічну програму В. Гацько охарактеризував як «ліберальну» – підтримка приватної ініціативи, сприятливе податкове законодавство, яке може дати поштовх для економічного розвитку країни, зменшення соціальної функції держави і її ролі в економіці.

С. Лещенко також заперечує участь олігархів в партійному будівництві. Зокрема, він спростував чутки про те, що за новим об'єднанням стоїть впливовий бізнесмен і соратник Президента П. Порошенка К. Григоришин. «Єврооптимісти» кажуть, що фінансування їх майбутньої партії буде відбуватися за допомогою механізму фандрайзингу (тобто збору пожертвувань від громадян). Напередодні в ефірі «Громадського радіо» В. Гацько заявляв, що нова партія фінансуватиметься представниками малого і середнього бізнесу, а також на пожертви громадян.

«Люди прагнуть створити партію, незалежну від олігархів. Вона опиратиметься на малий і середній бізнес, на пожертвування громадян, яких не буде в таких великих кількостях, але цього буде достатньо для того, щоб проводити кампанії й перемагати», – сказав В. Гацько.

Пояснюючи причини розколу команди у процесі партійного будівництва, учасники обох ініціативних груп звинувачують один одного. За словами С. Лещенка, його група пропонувала побудувати баланси в системі управління нової партії, щоб вона не перетворилася в новий лідерський проект М. Саакашвілі. «Ми багато спілкувалися, як не допустити, щоб партія дала крен на один борт. Говорили про колегіальне прийняття рішень, наприклад, висування по три члени президії від кожної групи, яка приймала участь у створенні партії. Однак наші партнери наполягали на лідерському типі партії, на тому, щоб Саакашвілі став почесним головою партії. Такі підходи нас не

влаштовували», – пояснив С. Лещенко.

В. Гацько припустив, що розділення із умовною партією Саакашвілі могла зумовити неготовність «“Демократичного альянсу” йти на компроміси в питаннях фінансової і кадрової партійної політики». «Міхеїл Саакашвілі сьогодні є в команді діючого Президента Петра Порошенка. Це виглядає трохи дивно, якщо діючий очільник області, який перебуває в тісних зв'язках із Президентом, створює окрему політичну силу. Звідси моє розуміння їхньої неготовності до старту політичної сили. Ще їм може завадити наша фінансова і кадрова політика. Ми за останні кілька років розробили певний стандарт і сьогодні можемо дати фору й європейській партії», – заявив В. Гацько.

Екс-головний редактор українського Forbes В. Федорин з групи В. Чумака підтверджує, що питання лідерства дійсно розділило команду зі спільними політичними поглядами і цінностями. «Мені здається, є деяка проблема інерції (у групи Лещенко і Найма. – Прим.авт.). Лідер несе величезну відповідальність за свої рішення. Потрібно говорити не про лідерство типу Брежнєв в КПРС, а – Кемерон в Консервативній партії Великобританії. Кемерон зважився на референдум і поніс за нього відповідальність», – наполягає В. Федорин. При цьому він погоджується, що в разі внутрішньопартійного змагання за лідерську посаду М. Саакашвілі мав би вагомні шанси перемогти. «Але якби за чесною, прозорою процедурою переміг Мустафа Найем або Сергій Лещенко, то і це був би хороший результат», – відзначає В. Федорин.

Аналізуючи причини розбіжностей колись одного демократичного ліберального табору, В. Федорин відзначив, що всередині «Руху за очищення» не змогли домовитися з трьох питань щодо майбутньої партії. «1. Питання лідерства, що впирається в питання внутрішньопартійної демократії. Наприклад, чи можуть існувати в партії групи, що мають право вето? 2. Питання правил. Наскільки докладними вони повинні бути на даному етапі? Чи можуть процедури, прописані дрібним шрифтом, заповнити дефіцит довіри? 3. Питання визначення мети. Ми створюємо нову партію для того, щоб перемогти і провести необхідні країні зміни, або для того, щоб шляхом консолідації «соціально» і «ідейно» близьких подолати п'ятивідсотковий бар'єр?», – розповів екс-головний редактор Forbes.

За його словами, дані питання можна вирішити на публічних дебатах двох майбутніх партій. В. Федорин впевнений, що після дебатів Україна отримає «єдину проєвропейську партію». Не виключає подальшого об'єднання з політсилою на базі ДемАльянсу і В. Чумак.

Про бажання продовжувати діалог з однодумцями говорять також у групі Лещенко-Найєма. «Я про те, що ми не домовилися, говорити не можу ... У нас абсолютно відкритий процес, я все ще вірю і сподіваюся, що всі, хто хочуть змін, розділяє наші підходи і до фінансової та до кадрової політики ... Тому мені здається, що поки зарано говорити про дві партії», – відзначає В. Гацько (<http://www.segodnya.ua/politics/pnews/novye-partii-728717.html>).

Насправді в заявлених цілях і гаслах нових політичних сил важко знайти помітні відмінності. І ті, й інші озброєні антикорупційною та антиолігархічною риторикою та обіцяють продемонструвати «нову якість політики». Тож, з

огляду на ідеологічну спільність обох анонсованих партій, ряд експертів пророкує їм конкуренцію за одного і того ж виборця. «За законами політичної логіки і електоральної драматургії ці дві нові партії будуть конкурувати насамперед між собою, а вже потім протистояти “партіям влади”, популістам, старій і новій опозиції. Треба розуміти, що ніша середнього класу та молоді не така велика і ці проекти будуть один у одного забирати голоси. З точки зору раціональності їм треба об’єднуватись – і якщо молоді ідеалісти побачать через якийсь час, що з рейтингами проблема, думаю, вони підуть проситись до більш рейтингових партій», – вважає політолог В. Фесенко (<http://glavcom.ua/publications/yak-saakashvili-i-leshchenko-v-odnu-partiyu-ne-vlizli-359063.html>).

На думку політичного експерта Ю. Романенка, антикорупціонери-реформатори претендують на дуже вузький «ліберальний» електорат, за який будуть боротися й існуючі партії – «Самопоміч», «Блок Петра Порошенка», можливо новий проект «Народного фронту».

«Я не думаю, що нові партії зможуть змінити політичний ландшафт – для цього потрібно претендувати хоча б на дві третини голосів. А вони з самого початку заганяють себе в ліберальну нішу, тоді як більшість наших виборців тягне “вліво”. Згідно із травневим опитуванням Українського інституту майбутнього, більшість українських громадян виступає проти приватизації державної власності, проти ринку сільськогосподарської землі, зокрема проти продажу землі іноземцям. Якщо вони не будуть дрейфувати вліво, то сукупно наберуть дуже мало голосів», – наголосив Ю. Романенко.

На його думку, рейтинг нових партій перебиватимуть заяви про тарифи на комунальні послуги від Ю. Тимошенко або О. Ляшка. Експерт також вказав, що умовна партія Саакашвілі в рамках опитування Українського інституту майбутнього набрала всього 5,2 % (<http://www.radiosvoboda.mobi/a/27830123.html>).

На погляд політтехнолога Т. Загороднього, подібні партії – це «братські могили», тому що ні фізично, ні організаційно вони не зможуть подолати бар’єр у 5 %. «Такі партії могли б мати якусь перспективу, якби поріг проходження був 1–2 %. Ці всі дрібні партії, які схожі на “хіпстера”, і прийшли погратися в політику, не маючи ніяких перспектив. Тим більше, що ідеологічна основа не зовсім зрозуміла», – пояснює політтехнолог. «Партій з ідеологією “за все хороше, проти поганого” у нас більш ніж достатньо», – підкреслив він.

За даними ЗМІ, деякі представники фракції БПП також вважають шанси роз’єднаних партій зібрати серйозний електорат невисокими. «Те, що вони йдуть різними колонами плюс неясний формат участі Саакашвілі істотно знижують їх шанси, тим більше вони націлилися на один електорат із “Самопоміччю”, тією ж партією Анатолія Гриценка. Вони можуть повторити шлях партії “Реформи і порядок”, яка, об’єднавшись з “Порою” і запросивши до себе Віталія Кличка, все одно провалилася на парламентських виборах 2006 року. Проти них грає і те, що одна партія відмовляється від лідерського типу. А у нас, як і раніше, голосують за лідера, а потім вже за партію», – наполягає представник БПП у коментарі виданню «Страна.Уа»

(<http://strana.ua/articles/analysis/20576-kak-vopros-saakashvili-razdelil-evrooptimistov-na-dve-partii.html>).

У соцмережах реакція на створення двох нових партій суперечлива. Відомий журналіст В. Калниш написав у Facebook: «І знову все, як завжди. Нічого не змінилося і не зміниться».

«До останнього моменту мені здавалося, що ці люди зйдуться в одній партії, але ні. Кожен вирішив йти своїм шляхом, який, щоправда, проходить по одній ідеологічній ніші – лібералізм. Але саме впевненість у власній унікальності у підсумку призведе до того, що ані одна, ані інша партії не будуть успішними. Те, що люди, котрі разом декларували боротьбу з корупцією, закликали до оновлення системи, разом нападали на олігархів і Президента, раптом вирішили йти різними колонами, наштовхує лише на погані думки, наприклад, що не поділили “гетьманство”», – пише В. Калниш, водночас припускаючи, що це може бути «хитрий план і вони у підсумку об'єднаються».

Скепсис стосовно успішності нових партійних проектів висловлений і в такому пості: «З повагою ставлюсь до цих молодих політиків, але, здається, вони переоцінюють обізнаність виборців із концепціями новостворюваних партій. От умовно: партія Саакашвілі, партія євротимістів, партія порядних людей чи ще якась. Люди розберуться в тонкощах вододілу? Розпорозяться голоси, що матимемо – два українця, три гетьмана та гвардію корупціонерів, що пройдуть в Раду?».

Однак Д. Сакварелідзе вважає по-іншому. Він переконаний, що на парламентських виборах, які, на його думку, відбудуться «максимум навесні наступного року», «старий політичний клас буде зметений, а перемогу з великою ймовірністю отримає startup сила, що складатиметься із зовсім різних, але у своїй більшості абсолютно нових людей».

В. Чумак упевнений, що його партія, як і оновлена політсила на базі ДемАльянсу, може розраховувати на значну частину електорату. «У країні близько 40 % виборців, які вагаються і не бажають йти на вибори. Це ті, хто розчарувався в Народному фронті і БПП, втомився від корупції і повільних реформ, постійної “зради”. За них піде справжня боротьба», – переконує В. Чумак.

У команди, яка об'єднується на базі ДемАльянсу теж високі амбіції. Вони розраховують отримати на майбутніх парламентських виборах мінімум 10 %. У цьому запевняв С. Лещенко в ефірі телеканалу «112» (<http://glavcom.ua/news/deputat-sergiy-leshchenko-stvoryuje-novu-partiyu-358560.html>).

У політичних та експертних колах, тим часом, немає єдиної думки про характер відносин новостворюваних партій з Президентом, адже в обох проектах вистачає вихідців з БПП, причому тих, хто фактично є чи був внутрішньою опозицією в президентській фракції, а сам М. Саакашвілі досі є губернатором – підлеглим Президента. Частина експертів вважає, що це буде опозиція П. Порошенку, яка буде тяжіти до його потенційних конкурентів (наприклад, до мера Львова А. Садового). Інші говорять про те, що цей проект буде в тій чи іншій мірі контрольованим Президентом або, як мінімум,

лояльним до нього і деяких персон з його оточення. У числі таких у різний час називалися фігури бізнесмена К. Григоришина (якого часто пов'язують з “євро оптимістами”) і Прем'єр-міністра В. Гройсмана (<http://strana.ua/articles/analysis/19558-evrooptimisty-zasporili-s-komandoj-saakashvili-i-riskuyut-ostatsya-bez-partii.html>).

Нова партія, яку створюють В. Касько і Д. Сакварелідзе, буде знаходитися в опозиції до Президента, але ступінь цієї опозиційності буде залежати від перспектив губернатора Одеської області М. Саакашвілі, заявив політолог В. Фесенко в ефірі телеканалу NewsOne (<http://newsone.ua/uk/fesenko-partiya-kaska-sakvarelidze-bude-vikoristovuvati-brend-saakashvili/>).

«Судячи з того, хто там присутній, швидше в опозиції, але ступінь цієї опозиційності буде визначатися конкретною ситуацією, і головне позицією, статусом, намірами і перспективами Михаїла Саакашвілі. Я, жартуючи, назвав цю партію партією Саакашвілі без Саакашвілі. Створюють партію не Сакварелідзе, Касько і Чумак, а Саакашвілі, але він сам не може бути її офіційним керівником, не може балотуватися на парламентські вибори. Проте, Саакашвілі може претендувати на високу державну посаду. Швидше за все, ця нова партія буде використовувати бренд Саакашвілі, його відому особистість, харизму, для просування своїх позицій», – сказав він. За словами В. Фесенка, члени нової партії використовуватимуть губернатора Одеської області для своєї користі, і можуть навіть на майбутніх парламентських виборах висунути його на посаду прем'єр-міністра України.

В. Фесенко також зауважує, що не варто відкидати і конспірологічну теорію, що «партія Саакашвілі» – це ще один проект Банкової для опозиційно налаштованих виборців, якому буде «дозволено» критика Президента (<http://glavcom.ua/publications/yak-saakashvili-i-leshchenko-v-odnu-partiyu-ne-vlizli-359063.html>).

Політолог В. Грановський навіть припускає, що «партія Саакашвілі» фінансуватиметься П. Порошенком, якому зараз дуже вигідно мати альтернативну до партії «Солідарність» нішу, яка нейтралізуватиме негатив від непопулярної політики Президента і поступово поповнюватиметься депутатами від «Солідарності».

«Порошенко прагне мати союзників і демонструвати, що в нього все під контролем. Тому цей проект потенційно створюють під Президента. Це теоретично може бути вигідно Президенту» – говорить В. Грановський (<http://znaj.ua/news/politics/45855/partiyu-sakvarelidzesakashvili-stvoryuyut-pid-poroshenka.html>).

Водночас, за словами політолога М. Басараба, навряд чи сьогодні процес створення політичної партії під М. Саакашвілі є абсолютно контрольованим з боку Банкової. Не виключено, що оточення П. Порошенка докладає зусилля, аби впливати на цей процес – через спонсорську допомогу з боку лояльних бізнесменів та інші механізми. Але якщо йтиметься про створення справжньої політсили, до якої ввійде значна частина «молодих бунтарів», вплив АП на партію буде нівельовано, припускає М. Басараб (<http://volianarodu.org.ua/uk/Polityka/Navischo-Saakashvili-partiya-ekspert>).

При цьому політолог вважає, що небажання М. Саакашвілі критикувати персонально Президента – це лише тимчасове явище. Якщо він продовжить політичну активність в Україні, його конфлікт із П. Порошенком невідворотний. На користь цього свідчить той факт, що після зміни уряду М. Саакашвілі не припинив критикувати центральну владу. Наприкінці травня було оприлюднено інтерв'ю М. Саакашвілі газеті «Гардіан», де уряд України було названо «купкою посередностей». Більш того, під час цього інтерв'ю М. Саакашвілі розкритикував П. Порошенка. «Довгий час Порошенко був дуже гнучким. Якщо ви реформатор, він говорить з вами відповідним чином. Якщо ж ви представник старого мислення, то він обіцяє знайти спосіб співпрацювати з вами. Тепер же він затвердив уряд, у якого відсутнє бачення реформ», – цитує видання М. Саакашвілі (<http://news24ua.com/sozdanie-partii-pod-saakashvili-saakashvili-imeet-nemaluyu-oporu-i-vidimo-za-predelami-ukrainy>).

Досить ревниво М. Саакашвілі ставиться і до запрошень в Україну інших «іноземних фахівців». Зокрема, нещодавно М. Саакашвілі назвав співголову групи стратегічних радників із підтримки реформ в Україні Л. Бальцеровича «найманим відбілювачем корумпованих режимів».

«Я знаю Бальцеровича особисто. Коли уряд Едуарда Шеварднадзе (екс-президента Грузії) повністю загруз у корупції, коли все було дуже схоже на те, що відбувається зараз в Україні, тоді американці за великі гроші найняли Лешека Бальцеровича, щоб він прибув і давав поради Шеварднадзе. Він приїхав і всіляко виправдовував, відбілював корупцію, яка тоді була в Грузії. І він не підтримав тоді нас, молодих реформаторів, які всіляко намагалися щось змінити», – заявив М. Саакашвілі. «З нафталіну польської політики діставати людей, щоб вони відбілювали те, що неможливо відбілити, – це недостойний підхід», – додав він.

Подібні заяви М. Саакашвілі нівелюють зроблені кількома місяцями раніше припущення, що влада вітатиме партійний проект одеського губернатора як спосіб створити в парламенті фракцію-сателіт в разі дострокових виборів. Зараз очевидно, що М. Саакашвілі «некерований», він все більше критикує уряд і владі не потрібна його партія. Попри те, що вона претендує, швидше, на електоральне поле «Самопоміч», а не БПП, П. Порошенко може втрачати рейтинг не від самої наявності такої партії, а від того, що М. Саакашвілі говорить речі, неприпустимі для особи, яку призначає Президент, і його при цьому не звільняють.

У цьому контексті можна припустити, що українська влада сподівається на вдале для партії М. Саакашвілі закінчення виборів у Грузії, у результаті чого він віддасть перевагу грузинській політиці і закінчить політичну кар'єру в Україні. Це призведе й до закриття його політичного проекту. Водночас П. Порошенко намагатиметься уникнути відкритого конфлікту з М. Саакашвілі, аби зберегти гарні стосунки на випадок його повернення на керівні посади у Грузії (<http://www.analitik.org.ua/current-comment/int/574c483bdfcd4/>).

Судячи з доступних в інформаційному просторі соціологічних досліджень, шанси на перемогу партії «Єдиний національний рух» (ЄНД) М. Саакашвілі на виборах у Грузії досить високі. Так, внутрішнє дослідження громадської думки,

проведене нещодавно правлячою у Грузії коаліцією «Грузинська мрія» задля з'ясування настроїв населення щодо довіри політичним партіям у вирішенні 13 найважливіших для країни питань, показало, що виконання лише чотирьох з них респонденти довірили б «Грузинської мрії». Решту дев'ять – «Єдиному національному руху» (ЄНД) экс-президента М. Саакашвілі. Так, наприклад, захищати громадський порядок ЄНД довірили б 22 % опитаних, а «Грузинській мрії» – лише 5 %. Значно більшою за конкурентів довірою людей партія М. Саакашвілі користується в питаннях фінансової політики, економіки, оборони та безпеки, боротьби з безробіттям, розвитку науки. До речі, по ряду питань «Грузинську мрію» обійшли і деякі інші партії (<http://www.nv.am/region/51225-2016-06-07-06-20-54>).

Тож політичний експерт Я. Макітра не виключає, що нині завданням № 1 для М. Саакашвілі є правильно вийти з України та спробувати грамотно повернутись у політику Грузії. За словами ж А. Золотарьова, М. Саакашвілі дуже добре відчуває масштаб перешкод, з якими йому довелося зіткнутися в Україні. Політична пауза, яку поки що тримає політик, дає йому можливість подумати та зробити остаточний вибір. Адже немає сенсу розкручувати політичну силу в Україні, щоб потім повернутись до Грузії. А. Золотарьов прогнозує, що М. Саакашвілі вичікуватиме з рішенням, на користь якого з варіантів робити вибір, до осені (<http://expres.ua/main/2016/05/29/187718-velyki-bulky-miheyila-saakashvili>).

Очевидно, не поспішатиме М. Саакашвілі і з вибором між двома анонсованими партіями. За словами В. Фесенка, він триматиметься від них на відстані, поки не прийде час дострокових виборів. А на переконання А. Золотарьова, та партія, з якою буде асоціюватися фігура Саакашвілі, може розраховувати на нішу в 5–10 % на виборах у майбутньому парламенті, у неї є для цього всі шанси (http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://znaj.ua/news/politics/50399/partiya-saakashvili-projde-v-parlament.html&gws_rd=cr&ei=Oc10V4zIO-Sn6ATPqlawCw).

Отже, єдиного проекту «партії Саакашвілі» запустити не вдалося. Натомість анонсовано створення двох окремих партій зі схожою ідеологією, в основі якої – декларована критика ситуації в країні з ліберальних і проєвропейських позицій. При цьому одна з них буде розвиватися на базі вже існуючої партії «Демократичний альянс» і в неї увійдуть відомі депутати від БПП С. Лещенко і М. Найєм. До іншої, можливо, з часом приєднається глава Одеської області М. Саакашвілі. В обох ж політичних силах не виключають злиття в майбутньому, але для цього їм доведеться визначитися з питаннями лідерства яке, по суті, і стало головним фактором розколу.

Стан та перспективи авіаційної промисловості України

Авіаційна галузь є стратегічною для України, розвиток авіабудування є одним із пріоритетних напрямів розвитку вітчизняної економіки. Україна належить до небагатьох країн, які мають повний цикл створення авіаційної техніки, та займає провідне місце на світовому ринку в секторі транспортної та регіональної пасажирської авіації. За рівнем розвитку літакобудування Україна належить до найрозвинутіших держав, а окремі моделі вітчизняних літаків випереджають аналогічні світові зразки.

Саме в Україні було виготовлено легендарний Ан-225 «Мрія», об'єктивно визнаний найбільшим та найважчим літаком в історії літакобудування, АН-124 «Руслан», який називають гордістю України та прикладом індустріальної потужності, а також інші моделі, які зарекомендували себе не лише у нашій країні, а і в усьому світі, такі як АН-148 та АН-158, що відповідають сучасним міжнародним стандартам.

Україна має значний потенціал у галузі авіації, який зосереджений у таких індустріальних та наукових центрах країни, як Київ, Харків, Запоріжжя. Серед потужних виробників авіатехніки – Державне підприємство «Антонов», Харківське державне авіаційне промислове підприємство, АТ «Мотор-Січ» та інші, що є лідерами українського літакобудування. Загалом станом на сьогодні в Україні близько 40 організацій мають чинний Сертифікат розробника авіаційної техніки. Проте, незважаючи на наявність такого потенціалу, останнім часом Україна відчуває значні проблеми з розвитком авіаційної промисловості та просуванням її продукції на світові ринки, а всі наявні потужності мають мінімальне завантаження, що на даний момент не дає змоги вітчизняному авіабудуванню розвиватися належним чином.

Разом із цим до авіабудування України виявляють інтерес ряд зарубіжних інвесторів, хоча, за словами експертів, кількісний показник виготовлених в Україні літаків за останні роки є досить низьким. Для покращення існуючої ситуації на законодавчому рівні ще у 2012 р. було прийнято Закон України «Про внесення зміни до Закону України «Про розвиток літакобудівної промисловості» щодо державної підтримки збуту авіаційної техніки вітчизняного виробництва», яким було передбачено, що на період з 1 січня 2013 р. до 1 січня 2017 р. запроваджується державна фінансова підтримка збуту авіаційної техніки вітчизняного виробництва через механізм здешевлення кредитів шляхом часткової компенсації ставки за кредитами комерційних банків, залученими суб'єктами господарювання в національній валюті для закупівлі такої техніки. Компенсація надається експлуатантам авіаційної техніки, які перебувають на території України, виключно для авіаційної техніки вітчизняного виробництва, за відсотки, фактично сплачені в поточному бюджетному періоді, у розмірі облікової ставки Національного банку України,

що діє на дату сплати зазначених відсотків. Дія закону повинна була сприяти здешевленню авіаційної техніки для авіакомпаній та підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних авіакомпаній. Проте такі заходи не мали визначального впливу на ситуацію з вітчизняним авіабудуванням, яке залишається сам на сам із цілим комплексом проблем та викликів, для розв'язання яких галузі необхідні інвестиції та залучення закордонних партнерів для спільних проектів.

Перш за все, на ситуації у вітчизняному авіабудуванні позначилося погіршення українсько-російських відносин. Наприклад, провідне підприємство галузі ДП «Антонов» відмовилося від співпраці з Росією і на сьогодні завершило роботу із заміщення імпорту російських комплектуючих до літаків на 80 %. За словами першого віце-президента «Антонова» О. Коцюби, «підприємство відмовилося від співпраці з Росією і переорієнтувалися на роботу з іншими країнами. І нам давно слід було це зробити ... І це пояснюється не тільки геополітичними чинниками, а й економічними. Нам економічно вигідніше будувати нові літаки з новим “одягом” – з новими партнерами, що володіють куди більшою лінійкою продуктів і мережею сервісного обслуговування. Нами запущений процес імпортозаміщення комплектуючих, які ми отримували з Росії, на аналоги вітчизняного і західного виробництва». «Антонов» на своїх літаках планує використовувати авіоніку американського виробництва, для цього було укладено угоду з корпорацією Honeywell International Inc. на послугу інтегрування системи авіоніки за 17,72 млн дол. для установки на літак-демонстратор АН-132D. Ідеться про легкий багатоцільовий літак, який «Антонов» розробляє спільно із Саудівською Аравією. ДП «Антонов» використає двигуни канадської компанії Pratt & Whitney, гвинти британської компанії Dowty Propellers, а також агрегати і системи виробництва українських компаній. Хоча українська сторона залишається залежною від російських КБ при експлуатації літаків радянського і російського виробництва, тому що, на сьогодні в Реєстрі цивільних повітряних суден України зареєстровано значну кількість повітряних суден, вироблених у СРСР або Росії, багато з яких вже перевищили термін експлуатації, а одиничні екземпляри, вироблені після розпаду Союзу, вже наблизилися до критичної межі.

Погіршення українсько-російських відносин та військова агресія «північного сусіда» змусила українське державне керівництво суттєво підвищити оборонні витрати. А виробництво та модернізація літаків для оборонних потреб на вітчизняних підприємствах є пріоритетними та вигідними для всієї економіки України. Одним з перших кроків у цьому напрямі є передача українським військовим з військової частини в місті Борисполі модернізованого на ДП «Антонов» літака Ан-26 «Везунчик». Після модернізації літак може літати міжнародними авіаційними трасами, виконувати бойові та навчальні завдання з різних аеродромів, використовуючи у тому числі аеродромне радіозв'язкове та навігаційне обладнання цивільних аеропортів. Крім того, державний концерн «Укроборонпром» активно працює над створенням тактичного багатофункціонального безпілотного авіакомплексу. У 2015 р. фахівці концерну відпрацювали саму концепцію БпЛАК. У роботі над

створенням нового безпілотною задіяні відомі підприємства «Укроборонпрому» – ДП «Антонов», як базове підприємство, а також ДАХК «Артем», ДП «Ізюмський приладобудівний завод», ДП «Орізон-навігація», ПАТ «Київський завод «Радар» та ін. Тактичний безпілотною планується виготовити в кінці 2016 р., а вже в I кварталі 2017 р. – передати військовим для державних випробувань.

Також є певні успіхи та перспективи на зарубіжних ринках. Зокрема, ідеться про налагодження співпраці ДП «Антонов» із Саудівською Аравією. Нагадаємо, наприкінці лютого 2015 р. ДП «Антонов» і арабське підприємство Taqnia Aeronautics підписали угоду про кооперацію щодо організації в Королівстві Саудівська Аравія літакобудівного комплексу та виробництва літаків Ан-132, Ан-148 і Ан-178. Збірка першого примірника Ан-132D проходить на потужностях ДП «Антонов» у Києві. За оцінками ДП «Антонов», потреба ринку в літаках типу Ан-132 на найближчі 20 років становить близько 900 одиниць.

Згідно з контрактом планується на початку 2017 р. надати замовнику перший літак Ан-132, який спроектований і побудований з використанням тільки європейських, американських і українських комплектуючих. Як зазначають на підприємстві, літак повністю відповідає вимогам замовника, а також є прикладом ефективного імпортозаміщення при виробництві літаків. Керівник програми, заступник головного конструктора ДП «Антонов» О. Хохлов зазначив, що «не дивлячись на те, що Ан-132 – це глибока модернізація Ан-32 і Ан-26, створених ще за часів СРСР з використанням комплектуючих російського виробництва, ми принципово пішли від кооперації з Росією – не тільки з політичних міркувань, а й із суто економічних. По-перше, ми виходили із заданих льотних характеристик. Комплектуючі американського, європейського і канадського виробництва задовольняють вимогам замовника та вимогам до сучасних повітряних суден. При цьому ми не забуваємо і вітчизняних розробників. По-друге, експлуатація будь-якого літака передбачає ведення його післяпродажного обслуговування. Очевидним є той факт, що сервісна мережа світових гігантів Pratt & Whitney, Honeywell, Liebherr значно ширше і ефективніше будь-якого, наприклад, російського виробника. Це дуже важливо і для замовника, і для нас, як виробника».

Також О. Хохлов наголосив, що в разі підписання контрактів на будівництво нових Ан-132, на які розраховує ДП «Антонов», підприємство здатне швидко розгорнути серійне виробництво літаків на своїх потужностях. «Технічні можливості для цього є. Фактично, ми можемо як повністю виготовляти літак, так і віддати частину виробничого процесу саудівській стороні. Зрозуміло, що поки вони можуть забезпечити лише невеликий сегмент виробництва, але розглядають варіанти по його розширенню. Більш того, для нас важливо зараз не стільки виробнича кооперація, скільки спільна маркетингова стратегія. Вихід на ринок Саудівської Аравії з літаком Ан-132 дозволить нам закріпитися не тільки у власне Саудівської Аравії, але в усьому регіоні Близького Сходу, а потім виходити на Латинську Америку та Індію, де

машини ДП «Антонов» давно зарекомендували себе з найкращої сторони», – зазначив О. Хохлов.

Про перспективи української авіації та літакобудування говорив також Президент України П. Порошенко. Наприкінці травня він відвідав ДП «Антонов» і привітав колектив підприємства з його 70-річчям. У своєму виступі Президент подякував працівникам заводу: «Ви є гордість країни і саме тому сьогодні, в день 70-річчя антонівського колективу, я сьогодні тут, серед вас. Мені приємно бачити тут очі, які горять, які вірять в те, що ми відродимо українське виробництво літаків».

П. Порошенко згадав про нові контракти на постачання літаків до Саудівської Аравії, про домовленості щодо купівлі Азербайджаном українських повітряних суден та замовлення від Міністерства оборони. Він зазначив, що за останній рік, навіть у досить складних умовах, на підприємстві було зроблено чимало задля його розвитку. Як наслідок зросла середня заробітна плата його працівників. «Навіть в умовах, коли Росія як країна-агресор повністю закрила свої ринки для нашого машино- і літакобудування, припинила постачання комплектуючих, ми не скорилися! Ми залишилися незламними. Ми вийшли на нові ринки і навчилися абсолютно по-іншому зараз представляти Україну у світі», – наголосив глава держави.

Президент підкреслив, що він користується літаками, зібраними на підприємстві, – АН-74 і АН-148: «Це гарна реклама щодо безпеки і технологій для літаків», та додав, що літакобудування реально може стати стратегічною галуззю української економіки. «Наше спільне завдання – перетворити Україну з авіаційної держави в авіаційного гравця світового рівня. І те, як активно сьогодні просуваються літаки “Антонов” по всьому світу, дає мені підстави бути твердо переконаним в реальності цього завдання», – зауважив глава держави.

На підтвердження слів Президента свідчить той факт, що на початку червня цього року Україна й Азербайджан домовилися про продаж 10 літаків Ан-178. Контракт підписали президент азербайджанської компанії з українським державним підприємством «Антонов», а самі переговори щодо контракту тривали близько року. І хоча сума контракту сторонами не розголошується, відомо, що першу передоплату азербайджанська сторона вже внесла.

Значним досягненням для українського авіабудування є підписання угоди між індійською компанією Reliance Defence Limited і ДП «Антонов» в кінці квітня цього року, сторони підписали меморандум про партнерство з метою реалізації на ринку Індії літаків різного призначення на основі Ан-148/Ан-158.

Reliance Defence Limited спільно з ДП «Антонов» братимуть участь у тендері уряду Індії на постачання літаків. У разі перемоги в тендері, який намічений на літо цього року, планується створення спільного підприємства з подальшою локалізацією виробництва в Індії. Це стало можливим після того, як 28–31 березня цього року, на виставці озброєнь і техніки DefExpo 2016 в індійському штаті Гоа, ДП «Антонов» представило проект свого нового транспортного літака Ан-132, який розробили на заміну Ан-32, а також літаки

Ан-148 і Ан-178. До речі, останній літак є досить перспективним, він вкотре підтвердив високий рівень українських конструкторів, адже модель розробляли якихось 3,5 роки, що є своєрідним рекордом для авіаційної галузі. Незважаючи на досить скромні у порівнянні з «Мрією» чи «Русланом» характеристики (у повітря він здатен підняти максимум 18 т вантажу), літак є ефективним як для комерційної експлуатації (у багажному відсіку можуть уміщатися всі сертифіковані форми багажу: наприклад, морські контейнери, вантажні платформи чи піддони), так і для військової – літак можна запакувати бойовою технікою та зброєю, у ньому себе комфортно почуватимуть 70 десантників чи три джипи. Якщо йдеться про рятувальну операцію, то на борт можна взяти майже півсотні лежачих поранених. При цьому швидкість перельоту буде блискавичною – Ан розганяється до 825 км/год. А за раз може подолати відстань, як від Києва до Індії. Ще одна перевага нового літака – його невибагливість. Він може сідати та злітати з будь-яких аеродромів, навіть ґрунтових.

За підсумками виставки Укроборонпром і індійські компанії підписали 15 меморандумів про співпрацю в оборонній сфері.

Українська делегація провела близько 10 переговорів з міністром оборони Індії і вищим командуванням Збройних сил Індії, а також більш ніж із 30 провідними індійськими компаніями-виробниками продукції військового і спеціального призначення, зокрема з Reliance Defence Limited, Tata Power Company Limited, Punj Lloyd, Larsen Turbo.

З компанією Reliance Defence Limited був підписаний меморандум про спільну розробку багатоцільового військово-транспортного літака Ан для індійських військово-повітряних сил і для цивільних потреб. Мова йде про будівництво 500 машин, загальна вартість яких становить 5,3 млрд дол., протягом 15 років, а сам проект може стати заміною замороженому раніше російсько-індійському проекту Multi-role Transport Aircraft.

Також з компанією Reliance Defence Limited було досягнуто домовленостей про довгострокове співробітництво щодо поставки газотурбінних установок виробництва Зоря-Машпроект, що також входить до складу концерну Укроборонпром, для їх подальшого встановлення на техніку Індійських військово-морських сил.

На сьогодні Індія вже експлуатує понад 100 транспортних літаків Ан-32 українського виробництва і вирішила продовжити терміни їх експлуатації.

Також на початку 2016 р. ДП «Антонов» розпочало реалізацію програми створення авторизованих сервісних центрів у Латинській Америці, Азії та Африці, які підвищать розвиток української літакобудівної галузі, їхня мета – забезпечення ефективної підтримки літаків «Антонов» та забезпечення технічного супроводу через єдиний центр техобслуговування. Реалізація цієї програми дасть можливість підвищити маркетингову привабливість літаків «Антонов» для ринків цих країн. А це, однозначно, сприятиме зростанню попиту на літаки українського виробництва.

Тобто, як бачимо, незважаючи на наявні проблеми, з якими зіштовхнулася українська авіаційна промисловість, є також і чимало реальних досягнень та

перспектив для її розвитку. Проте необхідно реалізувати ряд кроків для створення оптимальних умов, за яких галузь змогла б успішно розвиватися. У першу чергу, мова йде про державну підтримку галузі, як на законодавчому, так і на фінансовому рівнях, що дасть змогу вітчизняним авіабудівним підприємствам провести модернізацію обладнання, доукомплектуватися висококваліфікованим персоналом. З іншого боку наявні контракти є шансом для вітчизняних виробників зарекомендувати себе надійним партнером з постачання сучасних, надійних, універсальних та конкурентоспроможних літаків різного призначення, що дасть можливість нашій державі стати одним з лідерів світового авіапрому (*Матеріал підготовлено з використанням інформації таких джерел: <http://www.president.gov.ua/news/prezident-na-zahodah-z-nagodi-70-richchya-dp-antonov-nashe-s-37247>; <http://inpress.ua/ru/economics/43070-gp-antonov-otkazalos-ot-sotrudnichestva-s-rossiey-v-postavke-komplektuyuschikh>; <http://www.fixygen.ua/news/20160519/antonov-otpravil.html>; <http://patrioty.org.ua/economic/skrepy-v-shotsi-rosiyskiy-aviaprom-bilshe-ne-tsikavyi-indiia-pidpysala-milionni-kontrakty-z-ukrainoiu-114246.html>; http://24tv.ua/ukrayinskiy_litak_stav_sensatsiyeyu_na_providnih_aviasalonah_svitu_n656849; <http://ua.korrespondent.net/business/financial/3604676-ukraina-postavyt-saudivskii-aravii-30-an-178>; <http://vkurse.ua/ua/economics/antonov-nachato-sozdanie-servisnykh-centrov.html>; https://uk.wikipedia.org/wiki/Авіаційна_промисловість_України; http://zik.ua/news/2016/04/28/ukroboronprom_ta_dp_antonov_poboryutsya_za_indiyskyy_aviarynok_694720).*

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Фахівці Центру інтелектуальної власності та передачі технологій НАН України та Університету Тарту спільно підготували рекомендації щодо розширення передачі знань із наукових установ і університетів до промисловості.

У 2016 р. фахівці Університету Тарту (Естонія) та Центру інтелектуальної власності та передачі технологій НАН України брали участь у виконанні проекту «Вдосконалення нормативно-правового та інституційного регулювання трансферу знань з наукових установ та вищих навчальних закладів до промислового сектору та розробка ключових заходів із трансферу знань для впровадження в Україні економіки, заснованої на знаннях», що здійснювався за підтримки Міністерства закордонних справ Естонії.

В рамках проекту для вчених наукових установ НАН України, галузевих академій наук, вищих навчальних закладів було проведено Міжнародний

семинар «Передача знань та комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності науковими установами та університетами: вдосконалення політики та механізмів в Україні з врахуванням досвіду ЄС», який відбувся 12 квітня 2016 р. в Києві.

Також для студентів вищих навчальних закладів, які вивчають право інтелектуальної власності, 13–15 квітня 2016 р. було організовано курс лекцій «Охорона та комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності та передача знань в університетах і науково-дослідних організаціях держав-членів ЄС та України», прочитаних естонськими й українськими фахівцями.

За підсумками виконання проекту підготовлено Рекомендації «Вдосконалення передачі знань між науково-дослідними установами, університетами та промисловістю».

У Рекомендаціях, з врахуванням сучасних підходів до передачі знань в Європейському Союзі, обговорюються питання:

- вдосконалення організаційного, правового забезпечення передачі знань в наукових установах та вищих навчальних закладах;
- діяльності відділів з охорони інтелектуальної власності та трансферу технологій;
- управління інтелектуальною власністю;
- відкритого доступу;
- укладання контрактів з підприємствами тощо.

У них також наведено заходи, які доцільно здійснити для стимулювання передачі знань на державному рівні.

Проект Рекомендацій було обговорено під час міжнародного семінару відбувся в Києві 12 квітня 2016 р.

Рекомендації направлені до органів державної влади, наукових установ, вищих навчальних закладів та можуть бути використані при вдосконаленні діяльності з охорони інтелектуальної власності та трансферу технологій в наукових установах (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2380>). – 2016. – 22.06).

4-11 червня 2016 р. в Синематеці Сеула (Південна Корея) тривав ретроспективний показ фільмів видатного українського митця – режисера, письменника, драматурга й публіциста Олександра Довженка.

Організаторами показу виступили Синематека Сеула, Інститут слов'янознавства при Хангукському університеті іноземних досліджень, факультет слов'янознавства Національного університету Кенсан і Національний центр Олександра Довженка. Українським ініціатором заходу став відомий вітчизняний учений-кінознавець, старший науковий співробітник відділу екранно-сценічних мистецтв та культурології Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М.Т. Рильського НАН України, голова Національної спілки кінематографістів України С. Тримбач.

Крім того, у Національному університеті Кенсан (м. Динджу) науковець прочитав кілька лекцій, присвячених життю та творчості О. Довженка. Їх було підготовлено й організовано за спільної ініціативи С. Тримбача і професора згаданого університету Хонга Санг Ву.

На відкритті заходу український кінознавець виступив із ґрунтовною двогодинною лекцією, у якій розкрив основні напрями та фундаментальні світоглядні установки кінокласика, зокрема ідею про відродження України й українства (на прикладі образної структури фільму «Земля»). По закінченні лекції С. Тримбач упродовж години відповідав на запитання аудиторії. Особливий інтерес південнокорейської публіки викликала концепція «азійського ренесансу» М. Хвильового та дотичність до неї ранніх стрічок О. Довженка.

Насамкінець відбулися перемовини українських гостей із директором Інституту слов'янознавства Хангукського університету Кім Хе Теком і завідувачем кафедри українознавства цього ж університету О. Шегель щодо майбутніх двосторонніх контактів та спільних проєктів. Із програмним директором Синематеки Сеула Кімом Сеонгуком домовлено про підготовку проєкту наступної ретроспективи українських фільмів (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2387>). – 2016. – 22.06).

23 червня 2016 р. в Інституті фізики напівпровідників (ІФН) імені В. Є. Лашкарьова НАН України відбувся семінар «Academia та промисловість: різний погляд на науку».

Внаслідок незадовільного бюджетного фінансування українська наука опинилася під загрозою зникнення. Наразі держава не здатна виконувати свої зобов'язання щодо утримання та сприяння розвитку наукової сфери, тож перед вітчизняними науковцями постала необхідність у активному вивченні європейського досвіду фінансування наукових проєктів та взаємодії з інноваційним бізнесом.

З цією метою організатори лекції запросили до ІФН імені В. Є. Лашкарьова НАН України гостей зі Швейцарії – Ярослава та Андрія Романюків, аби вони поділилися власним досвідом співпраці з науковими установами найбільш інноваційної країни у світі та розповіли про прагматичний підхід до аналізу й подальшого впровадження наукових розробок представниками сучасних компаній.

Доктор Я. Романюк (Chief of the Laboratory for Thin Films and Photovoltaics, Empa, Swiss Federal Laboratories for Material Sciences and Technology) присвятив свою лекцію, зокрема, популярним напрямкам наукових досліджень, методиці написання й опублікування статей у міжнародних наукових виданнях. Найголовніше, на думку вченого – це позбутися страху перед тим, що рівень володіння іноземною мовою в українських вчених є недостатнім, адже

європейські партнери оцінюють не знання мови. Для них значно важливішим є рівень професійної компетентності, – підсумував Я. Романюк.

Наукову доповідь «Прагматичний погляд на науку в індустрії» виголосив професор А. Романюк (Head of Research & Development Department, Glas Trösch Group). Він розповів про розроблення стратегій європейських компаній, інноваційні процеси, що в них відбуваються, а також про механізми створення технологій та продуктів майбутнього.

Захід завершився дискусією, у ході якої учасники обговорили Рамкову програму наукових досліджень та інновацій Європейського союзу «Горизонт-2020», можливості створення спеціальної української грантової платформи, яка б допомогла вітчизняним вченим налагодити плідну співпрацю із європейськими інноваційними компаніями й науковими установами та багато інших питань **(Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2393>). – 2016. – 29.06).**

Радіоастрономічний інститут (РІ) НАН України (м. Харків) та Інститут експериментальної фізики Словацької академії наук (ІЕФ САН, м. Кошице) підписали довгострокову Угоду про науково-технічне співробітництво в галузі наукових космічних досліджень.

Головною метою зазначеної Угоди є об'єднання зусиль творчих колективів РІ НАН України й ІЕФ САН у вивченні часової та просторової динаміки потоків високоенергетичних елементарних заряджених частинок у навколосемному космічному просторі, а також обмін досвідом і спільне ініціативне розроблення лабораторних зразків електронних і сенсорних модулів, призначених для подальшого впровадження у компактних супутникових приладах реєстрації космічної зарядженої радіації. Передбачається, що під час спільних наукових досліджень особлива увага приділятиметься вивченню розподілів електронів і протонів на низьких супутникових орбітах у періоди вкрай низької сонячної активності. З цією метою для аналізу будуть залучені експериментальні дані, отримані у 2009 р. за допомогою українського супутникового телескопа електронів і протонів СТЕП-Ф на борті космічного апарата «КОРОНАС-Фотон».

На найближчий час планується обмін публікаціями, науковими експериментальними даними, дискусії, взаємні візити вчених і розробників космічної апаратури, підготовка наукових статей і тез доповідей для конференцій, а також аплікаційної форми для подання наукового проекту в рамках Угоди про співробітництво між Національною академією наук України і Словацькою академією наук.

Відділ космічної фізики ІЕФ САН, із колективом якого співпрацюватимуть учені РІ НАН України, має значний досвід у науковому космічному приладобудуванні та дослідженні космічних променів галактичного, сонячного і магнітосферного походження. Зокрема, в різні часи фахівці цього підрозділу розробили та впровадили унікальні прилади на космічних апаратах

«Інтеркосмос-17», «Прогноз-8», «КОРОНАС-І», «Активний», «Інтербол», «Апекс», «Марс-96», на космічній станції «Мир», на супутниках «КОРОНАС-Ф», «Double Star», «Rosetta», «Резонанс», «ВеріColombo» та інших. Із початку запуску (в липні 2011 р.) космічної обсерваторії «Радіоастрон» на високоапогейну еліптичну орбіту спектрометр частинок МЕР-2, розроблений у відділі космічної фізики ІЕФ САН, збирає інформацію про розподіли електронів і протонів у міжпланетному просторі.

Налагодженню плідної взаємодії між науковими установами України та Словаччини і підписанню згаданої Угоди сприяли не лише споріднені дослідження та розробки, але й активна участь представників РІ НАН України та ІЕФ САН у роботі 23-ї Національної словацької конференції з сонячної фізики, робота якої тривала з 30 травня по 3 червня 2016 р. в м. Ліптовський Мікулаш.

Учасниками традиційної конференції, організованої Словацькою Центральною астрономічною обсерваторією, що в м. Гурбаново, стали представники багатьох обсерваторій і астрономічних інститутів Словаччини та Чехії. Кілька іноземних учасників із Німеччини, Польщі, Бельгії та Колумбії також розповіли про результати своїх досліджень.

Старший науковий співробітник РІ НАН України доктор фізико-математичних наук О. Дудник представив на конференції дві доповіді про поточні результати спільних українсько-польських досліджень (здійснюваних ученими РІ НАН України разом із науковцями Центру космічних досліджень Польської академії наук) в галузі енергетичних частинок за даними супутникових приладів СТЕП-Ф і SphinX на борті космічного апарата «КОРОНАС-Фотон», та стан розробки детектора частинок фону для рентгенівського спектрофотометра ChemiX, що планується встановити на двох космічних апаратах майбутньої міжпланетної космічної місії «Інтергеліозонд» **(Національна академія наук України** (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2394>) – 2016. – 29.06).

21 червня 2016 р. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології (ІМФЕ) імені М. Т. Рильського НАН України відвідала відома болгарська дослідниця – фольклорист, славіст, культурний антрополог, полоніст, перекладач, доцент секції порівняльних фольклористичних досліджень Інституту етнології і фольклористики спільно з Етнографічним музеєм Болгарської академії наук доктор К. Михайлова.

Зустріч із зарубіжною гостею відбулася у відділі української і зарубіжної фольклористики ІМФЕ імені М. Т. Рильського НАН України. К. Михайлова, яка має надзвичайно широкі наукові інтереси, розповіла про свої дослідження, присвячені слов'янському фольклору й міфології, народному християнству, релігійному фольклору, історії виконання епічних творів (зокрема, мандрівними сліпими співцями-жебраками), народній баладі, календарній обрядовості, сучасному політичному фольклору, етнічним стереотипам,

культурній та релігійній ідентичності болгар за кордоном і поляків у Болгарії. Слід зауважити, що вчена є авторкою монографічного дослідження «Странстващият сляп певец просяк във фолклорната култура на славяните» («Мандрівний сліпий співець-жебрак у фольклорній культурі слов'ян»), виданого 2006 р. в Софії та перекладеного у 2010 р. польською мовою...

Окрім того, болгарська дослідниця взяла участь у Міжнародній науково-практичній конференції «Традиційна бандура: минуле, сучасне, майбутнє», виступивши з доповіддю «Мястото на струнните музикални инструменти гъдулка и гусла в епическата традиция на балканските славяни» («Місце струнних музичних інструментів скрипки й арфи в епічній традиції балканських слов'ян»). Відеозапис цієї доповіді можна переглянути за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=XrbGQlew47k> (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2404>). – 2016. – 01.07).

Основні напрями діяльності НАН України

16 червня 2016 р. в Інституті політичних і етнонаціональних досліджень (ІПіЕНД) імені І. Ф. Кураса НАН України відбувся круглий стіл із теми: «Політичний радикалізм в сучасній Україні».

Під час заходу було обговорено проблеми соціальної бази політичного радикалізму в Україні (за матеріалами соціологічного дослідження В. Нахмановича «Феномен “Свободи”»), його природи, особливостей існування в умовах демократії та розвитку українського суспільства.

Звертаючись до учасників круглого столу зі вступним словом, заступник директора з наукової роботи ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України доктор історичних наук О. Майборода наголосив, що політичний радикалізм є складним і багатогранним явищем, яке мало специфічні вияви в різні історичні періоди й у різних політичних системах. Він також нагадав, що приводом до організації згаданого круглого столу стала публікація монографічного дослідження «Феномен “Свободи”» історика й етнополітолога – провідного наукового співробітника Музею історії Києва В. Нахмановича.

Сам автор дослідження повідомив, що мав на меті спробувати з наукової точки зору пояснити результати, отримані цією політичною силою під час парламентських виборів 2012 р., – шляхом вивчення позиції виборців, їх самоідентифікації, цивілізаційних цінностей, бачення ними оптимальних моделей державної політики – передусім у гуманітарній сфері (щодо мови, релігії, історії тощо). В. Нахманович також зауважив, що поєднав у цій роботі авторські анкети та методологію зі сталими соціологічними методиками Київського міжнародного інституту соціології, який проводив телефоне опитування громадян. Результати дослідження продемонстрували, що електорат політичної сили радикального спрямування в конкретний історичний період можуть складати громадяни з поміркованішими, ніж здавалося,

поглядами: серед виборців таких політичних сил часто переважають просто розчаровані та незадоволені наявним станом справ у різних сферах суспільного життя. Крім того, нерідко спостерігалися й зміни в регіональній динаміці політичних настроїв. На завершення виступу В. Нахманович відзначив універсальність своєї роботи, яка може стати моделлю дослідження як суспільних електоральних настроїв у цілому, так і електоральної бази різних політичних сил.

Завідувач відділу соціально-політичної історії ІІІЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України доктор політичних наук М. Кармазіна розповіла, що очолюваний нею колектив учених здійснив кілька ґрунтовних партологічних досліджень і має значний досвід роботи з архівами Міністерства юстиції України – відомства, яке формально інституціоналізує вітчизняні політичні партії. Як зазначила дослідниця, проаналізовані документи опосередковано свідчать про технологічний характер частини українських політичних проєктів. Тому суспільство має уважно ставитися до сигналів партій і їх лідерів та сприймати їх вибірково.

Завідувач відділу етнополітології ІІІЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України доктор політичних наук В. Войналович у своєму виступі відзначив актуальність здійсненого В. Нахмановичем дослідження й обговорення в науковому та експертному середовищі проблем радикальних настроїв у сучасному українському суспільстві. В такому контексті дискусія в рамках згаданого круглого столу має як практичне, так і наукове значення. Вчений підкреслив, що В. Нахманович провів велику роботу з узагальнення значного масиву соціологічних даних, що стали емпіричною базою для авторських суджень і висновків. Водночас, на думку В. Войналовича, подальшого доопрацювання потребують методологія та методика соціологічного опитування (масив вибірки, похибка тощо), понятійно-категоріальний апарат дослідження, а відтак – і аргументація, наведена на обґрунтування висновків. Попри це робота є цікавою і, безумовно, не залишиться поза увагою наукової спільноти, – підсумував доповідач.

Головний науковий співробітник відділу етнополітології ІІІЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України доктор політичних наук В. Кулик і старший науковий співробітник цього ж відділу кандидат історичних наук О. Кривицька наголосили, що аналізувати електоральний успіх політичних партій радикального спрямування (зокрема політичних сил, що дотримуються праворадикальної ідеології) необхідно дуже ретельно, адже за них голосують не лише виборці з відповідними політичними вподобаннями. Крім того, як зазначили вчені, варто відрізнити радикальний націоналізм від політичного радикалізму.

Керівник Центру єврейської історії і культури, керівник Центру вивчення історії Голокосту ІІІЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України кандидат історичних наук А. Подольський у своєму виступі відзначив кардинальні зміни ідентифікаційних установок української молоді, націоналізм якої, за його словами, не має ксенофобського характеру, а спирається, зокрема, на досвід обстоювання політичних прав і свобод.

Науковий співробітник відділу національних меншин ІІІЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України кандидат історичних наук О. Ляшенко привернув увагу учасників круглого столу до ґрунтовності та фаховості наукової праці В. Нахмановича. Значною перевагою цієї роботи, на його думку, є те, що автор докладно описав методологію дослідження, а саме дизайн, зміст і структуру анкети, систему індексів, а також – що надзвичайно важливо – додатки з анкетною та шкалами індексів. На завершення свого виступу вчений констатував високий фаховий рівень соціологічної складової обговорюваного дослідження, яка може стати важливою емпіричною базою для інших подібних студій.

Провідний науковий співробітник відділу національних меншин ІІІЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України кандидат філософських наук Н. Кочан зауважила, що деякі радикальні політичні партії можуть слугувати цікавими прикладами високопрофесійної політичної технології зі створення керованої опозиції та мобілізації довкола неї протестного електорату. На думку дослідниці, окремого докладного вивчення потребує також визначення кореляції між політичними гаслами та задекларованим рівнем релігійності/атеїзму/невіри в політичних партіях різного спрямування.

На завершення заходу заступник директора з наукової роботи ІІІЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України доктор історичних наук О. Майборода відзначив актуальність виконаного В. Нахмановичем дослідження, результати якого дають цінний матеріал для наукової концептуалізації феномену політичного радикалізму та пропонують нові підходи до його вивчення. Науковець, однак, підкреслив, що зібрані соціологічні дані не можуть слугувати поясненням усіх без винятку форм і виявів політичного радикалізму, а тому останній потребує подальшого вивчення представниками всіх галузей суспільствознавства – особливо з огляду на те, що, за прогнозами вчених, певний суспільний запит на цю політичну течію зберігатиметься в майбутньому (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2377>).* – 2016. – 21.06).

9 червня 2016 р. в Інституті всесвітньої історії (ІВІ) НАН України відбулася Міжнародна наукова конференція «Країни пострадянського простору: виклики модернізації».

Учасниками заходу стали представники низки провідних вітчизняних і зарубіжних наукових установ і освітніх закладів. Програмою конференції було передбачено виголошення понад 50-ти наукових доповідей, більше половини з яких представили співробітники ІВІ НАН України.

Робота конференції тривала в межах чотирьох секцій:

- «Вплив історичних, культурних і цивілізаційних чинників на хід модернізаційних процесів у країнах пострадянського простору»;
- «Модернізація пострадянських країн у контексті глобальних та регіональних інтеграційних процесів»;

– «Зарубіжний досвід успішної модернізації та можливості його використання в пострадянських країнах»;

– «Основні тенденції та сучасний стан модернізації соціуму в пострадянських країнах: історичний досвід, основні проблеми та шляхи їх подолання».

Звертаючись до присутніх зі вступним словом, директор ІВІ НАН України доктор історичних наук, професор А. І. Кудряченко окреслив коло актуальних проблем і завдань, що стоять перед пострадянськими країнами на шляху їх модернізації. Зокрема, для України, яка обрала шлях євроінтеграції, – це значні соціальні перетворення, економічні реформи, створення інноваційної економіки, подальший розвиток науки, систем освіти й охорони здоров'я – з метою досягнення відповідних європейських стандартів. На думку вченого, європейський вибір нашої країни слід підтверджувати конкретними кроками, тобто перевести його до площини практичних дій. З огляду на це для України може стати корисним досвід нових членів Європейського Союзу – країн Вишеградської групи та країн Балтії. Розвиваючи інтеграційні зв'язки із членами ЄС, Україна водночас має підтримувати й торгово-економічні зв'язки з новими індустріальними країнами та зацікавленими державами пострадянського простору, створюючи стимули для надходження іноземних інвестицій та підґрунтя для виходу вітчизняних товарів на нові ринки.

Під час конференції було виголошено наукові доповіді, тематика яких стосувалася особливостей перебігу політичних процесів у країнах пострадянського простору (зокрема проблем моніторингу й управління модернізаційними процесами у цьому регіоні), в тому числі й в Україні.

Вчені провели жваву дискусію щодо специфіки методологічних підходів до забезпечення перебігу модернізаційних процесів на пострадянському просторі. Однак усі учасники конференції погодилися з тим, що модернізація є головним завданням для країн регіону на сучасному етапі їх соціально-економічного розвитку.

Підбиваючи підсумки заходу, завідувач відділу історії нових незалежних держав ІВІ НАН України кандидат історичних наук А. Г. Бульвінський відзначив загальний високий рівень виголошених доповідей, а також висловив сподівання, що дискусії, які відбулися в ході конференції, сприятимуть чіткішому усвідомленню того, які політичні й економічні заходи є найпродуктивнішими з точки зору швидкого досягнення цілей модернізації в пострадянських країнах (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2383>), – 2016. – 22.06).

6-10 червня 2016 р. у Фізико-технічному інституті низьких температур (ФТІНТ) імені Б. І. Веркіна НАН України (м. Харків) відбулася 7-а Міжнародна конференція молодих вчених «Фізика низьких температур».

Організаторами заходу виступили ФТІНТ імені Б. І. Веркіна НАН України та Рада молодих вчених цього інституту.

Тематика конференції охоплювала основні напрями досліджень із низькотемпературної фізики конденсованого стану, серед яких: надпровідність, квантові рідини та кріокристали, низькотемпературний магнетизм, нанофізика, спінтроніка, нанобіофізика, теоретична фізика конденсованого стану тощо.

Молоді науковці з різних країн світу представили 135 доповідей. Також до участі у конференції були запрошені провідні вчені зі США, Португалії, Німеччини, Японії, Італії, Нідерландів, Великої Британії та України, які виступили з 14-ма запрошеними доповідями. Виступи як учасників, так і запрошених доповідачів викликали жваві дискусії. Стендові ж секції послуговували своєрідними майданчиками для генерування нових ідей, у тому числі й щодо можливого подальшого налагодження міжнародного співробітництва.

Окрім насиченої наукової програми, Рада молодих вчених ФТІНТ імені Б. І. Веркіна НАН України організувала й неформальне спілкування учасників і гостей конференції. Зокрема, під час роботи традиційного круглого столу, передбаченого програмою заходу, вчені за кавою обговорили проблеми та перспективи розвитку української наукової молоді – з урахуванням сучасного стану науки в нашій державі. Крім того, учасники 7-ї Міжнародної конференції молодих вчених «Фізика низьких температур» відвідали наукові лабораторії інституту, визначні місця Харкова й ЕкоПарк (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2384>), – 2016. – 22.06).

23 червня 2016 р. у приміщенні «Президент-Готелю» (м. Київ) відбувся Перший Київський конституційний полілог (дискусія) «20 років Конституції України: суспільство і влада в конституційному процесі», співорганізаторами якого виступили Координатор проектів ОБСЄ в Україні, Національна академія наук України й Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України.

На захід зібралися вчені та практики з усієї України, а також із Польщі, Білорусі й Угорщини. Модерував відкриття цього наукового форуму Національний радник з юридичних питань Координатора проектів ОБСЄ в Україні, член Ради з питань судової реформи, консультант Конституційної Комісії LL.M. (магістр права) О. Водянніков, який наголосив на актуальності й важливості такого заходу.

З вітальним словом до учасників полілогу звернувся директор Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України академік Ю. Шемшученко. Він розповів про полілог як новий формат проведення наукового заходу й акцентував на проблемах вітчизняної юридичної науки та конституційного процесу за останні 20 років.

Від імені Президії Національної академії наук України виступив віцепрезидент НАН України, Голова Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України академік С. Пирожков. Учений передав присутнім вітання від президента НАН України академіка Бориса Патона та побажав їм плідної наукової роботи.

На продовження Першого Київського конституційного полілогу «20 років Конституції України: суспільство і влада в конституційному процесі» відбулися дві великі експертні дискусії, модеровані відомими громадськими діячами й тележурналістами.

Учасниками експертної дискусії з теми: «Сучасний конституційний процес в Україні: здобутки і виклики», модератором якої виступила тележурналіст і телеведуча І. Довгань, стали, зокрема, провідний юридичний радник організації «Democracy Reporting International» А. Козлов, Національний радник з юридичних питань Координатора проєктів ОБСЄ в Україні, член Ради з питань судової реформи, консультант Конституційної Комісії LL.M. (магістр права) О. Водянніков і заступник Голови Фонду імені Кшиштофа Скубішевського (Республіка Польща) М. Скубішевські.

Участь у другій експертній дискусії з теми: «Суспільство і влада в конституційному процесі в Україні: результати та перспективи», проведеній під модеруванням тележурналіста й телеведучого А. Куликова, взяли Керівник Головного департаменту правової політики Адміністрації Президента України, секретар Робочої групи з питань правосуддя щодо внесення змін до Конституції України К. Красовський, експерт з питань судівництва Реанімаційного пакету реформ М. Жернаков, Директор інституту правових наук Угорської академії наук доктор О. Йокоб та голова ради громадської організації «Лабораторія законодавчих ініціатив» І. Когут.

Паралельно із двома зазначеними відбулися три додаткові експертні дискусії з таких тем:

– «Конституційна реформа і децентралізація: чи є світло наприкінці тунелю?»;

– «Конституційні засади реформи судової влади в Україні: проблеми і ризики реалізації»;

– «Конституційна юстиція в Україні: виклики запровадження конституційної скарги».

Підбиваючи підсумки Першого Київського конституційного полілогу, директор Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України академік Ю. Шемшученко із приємністю констатував успішність заходу, привітав присутніх із 20-річчям Конституції України та побажав їм плідних наукових звершень, а також наголосив на необхідності опублікування матеріалів за підсумками проведеного полілогу (*Національна академія наук України*

(<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2397>).
– 2016. – 29.06).

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

Фахівцями Державної установи «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України» визначив вартість природного багатства України у розмірі 1,06 трлн грн. При цьому поресурсна структура природного багатства є такою: водний капітал становить 6,4 % від загальної вартості (67, 9 млрд грн); земельний – відповідно 44,7 (473,9); лісовий – 7,9 (84,6); мінеральний – 24,8 % (263, 0 млрд грн). За агрегованим підходом екосистемна складова природного багатства дорівнює 16,2 % від його підсумкової вартості, а саме 170, 6 млрд грн (розрахунок здійснено за станом на 01.01.2013 р. відповідно до курсу 8 грн/дол. США).

У підсумку така структура природного багатства достатньою мірою кореспондується з визначеною на сьогодні ученими-географами та економістами структурою природно-ресурсного потенціалу України, основу якого становлять земельні та мінерально-сировинні ресурси. При цьому земельний капітал є головним ресурсом, мінеральний – відіграє провідну роль у формуванні виробничого потенціалу держави, водна та лісова складові мають вагомe структуроформуюче і допоміжне значення для національного господарства, екосистемний ресурс, який включає природно-рекреаційну складову, екологічні послуги, відновлювану ренту, біологічні фауністичні та флористичні ресурси, повітряний, кліматичний ресурс й інші невраховані корисні екосистемні ефекти, виконує важливу функцію капіталізатора природного багатства в системі національного господарства України.

У результаті порівняння структури природного багатства, запропонованої фахівцями ДУ ІЕПСР НАН України, та досліджень природно-ресурсного потенціалу України українського географа-економіста В. П. Руденка встановлено, що структуру вітчизняного природно-ресурсного потенціалу формують земельні (44,4 %), мінеральні (28,3) водні (13,1), лісові (4,2), а також фауністичні й природно-рекреаційні ресурси (близько 10,0 %). Зіставлення цієї структури та отриманих даних виявило як пряму кореляцію, так і помітний збіг, особливо питомої ваги земельних ресурсів у структурі ПРП та природного багатства. Відносно незначним є відхилення за питомою вагою мінерально-сировинних і лісових ресурсів і дещо більшим – в оцінці водних ресурсів, що підтверджує правильність висновку про їх суттєву недооцінку та недокапіталізацію на сьогодні. Отже, порівняння ознак вартості природного капіталу свідчить, що отримана шляхом розрахунків структура вартості природного багатства як актуального, залученого в господарський обіг капіталу виявила об'єктивну відповідність вартості його складових природно-ресурсному потенціалу окремих ресурсів. Тобто структура вартості актуальної економічної оцінки природних ресурсів відповідно корелюється аналогічним показникам їх потенціальної оцінки в економіко-географічному вимірі. Таким чином опосередковано підтверджується як валідність проведених у ДУ ІЕПСР НАН України розрахунків, так і гіпотеза про значний вплив фізико-

географічних чинників та якісних ознак відповідних компонентів природних ресурсів на їх вартість як складових багатства.

Про зіставність отриманих даних з іншою наявною у відкритих публікаціях інформацію, а також про недостатній рівень капіталізації природного багатства України порівняно зі світовим свідчать дані Всесвітнього банку й Програми розвитку ООН. Так, згідно з ними, у структурі національного багатства світу в цілому природні ресурси становлять 20 %, накопичені матеріальні блага – 16, а людський капітал – 64 %. Сукупний показник світового багатства у 2012 р. склав 223 трлн дол. США, а отже, природне багатство світу може бути оцінене приблизно у 44,6 трлн дол. США. Україна належить до середньозабезпечених природними ресурсами держав, проте з відносно зниженими показниками природного багатства через низький рівень капіталізації природних ресурсів.

Порівняння вартості природного багатства виявило, що цей показник в Україні приблизно у 20 разів менший, ніж, наприклад, у США. При цьому їх географічна площа лише в 16 разів більша, ніж нашої держави, а отже, питома концентрація вартості природного багатства в США на одиницю площі не є набагато вищою (лише 20 %). Зазначене свідчить, з одного боку, про рівень його недокапіталізованості в нашій країні, а з іншого, що проведені в ДУ ІЕПСР НАН України розрахунки вартості природного багатства є зіставними з даними Світового банку та ООН.

Вартість світового природного багатства постійно зростає. Так, за оцінками, на початок 2000-х рр. вона складала 4011 дол. США на душу населення і дорівнювала 28,1 трлн дол. США, а за станом на 2012 р. збільшилася на 16,5 трлн дол. до 6352 дол. США на душу населення за рахунок подорожчання природних ресурсів, особливо водних та енергоносіїв, приросту розвіданих запасів корисних копалин у США, Бразилії, Австралії, країнах Африканського континенту, подальшої капіталізації природних ресурсів тощо. В Україні на 2012 р. показник забезпеченості природним багатством на душу населення становив 2 922 дол. США (за курсом 8,0 грн/дол. США), що в 2,17 разу менше від світового. Це обумовлено тим, що територія нашої держави є достатньо густонаселеною.

Важливим є зіставлення територіальної концентрації природного багатства України і провідних держав світу. Так, його вартість в Україні дорівнює 1,06 трлн грн, або 133 млрд дол. США, що становить 0,29 % від світової загалом. При цьому наша держава займає 0,41 % суші планети. Територіальна концентрація природного багатства в Україні оцінюється в 220,5 тис. дол. США на 1 км², у світі – 299,4 тис. дол. США на 1 км², тобто приблизно три чверті середньосвітового показника.

Отже, наведені дані свідчать, що показники вартості і територіальної концентрації природного багатства України, забезпеченості ним населення країни є зіставними, проте дещо нижчими, ніж у середньому у світі. Зазначене обумовлене, крім географічних факторів, низьким рівнем капіталізації природних активів нашої держави, диспропорціями в купівельній спроможності долара США й гривні та вітчизняних курсах валют.

Порівняна оцінка вартості природного багатства України в золотому еквіваленті дає змогу вирахувати цей показник у грошовому вимірі. Зокрема, 1,06 трлн грн сьогодні коштує більше 3,0 тис. тонн золота в ринкових цінах (1 т золота – приблизно 33 млн дол. США), для перевезення якого необхідно близько 70 вантажних залізничних вагонів стандартної вантажопідйомності. І це зважаючи на те, що за останні 15 років ціна на золото на світових ринках зросла вчетверо. За оцінками американських учених, увесь світовий золотий запас, який за станом на 2014 р. оцінювався у 30 тис. тонн, лише у десять разів перевищує цю суму, отже, у вартісному вимірі природне багатство України дорівнює одній десятій частині золотого запасу світу загалом (*Економіст* (<http://ua-ekonomist.com/12920-prirodne-bagatstvo-ukrayini-zagalno-porvnyalna-harakteristika.html>). – 2016. – 14.06).

...Якщо в економічно розвинених країнах зниження народжуваності супроводжується зниженням смертності та збільшенням середньої тривалості життя, а міграційні процеси забезпечують збільшення загальної чисельності населення і хоча б частково компенсують зміни вікової структури населення, то в Україні склалася принципово інша ситуація. За півстоліття так і не вдалося досягти зростання тривалості життя, а трудова міграція продовжує виводити з країни активних і діяльних людей, більшість з яких прагне назавжди залишитися у тих (головним чином західноєвропейських) країнах, де вдалося знайти роботу. А сальдо міграцій – хоча і позитивне, але недостатнє для компенсації перевищення смертності над народжуваністю. Та й події в Криму та Донбасі не додають оптимізму.

Виходячи з цього, можна констатувати не надто радісні демографічні перспективи: нас напевно чекає подальша депопуляція, населення старітиме та продовжить концентруватися у великих містах, що характерно для бідних країн. Перш за все – у столиці з її розвиненим ринком праці. Найімовірніше, загальна чисельність населення України до 2030 р. становитиме 42,8 млн осіб, а якщо Крим повернути не вдасться – 40,4 млн.

Але навряд чи кількісні параметри відіграватимуть вирішальну роль, на перший план вийдуть якісні характеристики населення: стан здоров'я, рівень освіти, креативність, творчість, здатність сприймати нові знання і розв'язувати нові завдання, мобільність, відповідальність, толерантність. Зміняться і вимоги до робочої сили: тепер доведеться вчитися не тільки на початку трудової діяльності, а постійно.

Якщо Україна нарешті доб'ється перелому в образі життя широких верств суспільства (йдеться про зниження зайнятості у небезпечних та шкідливих умовах, поліпшення якості довілля та доступності медицини), знизиться смертність, особливо чоловіків працездатного віку. Всі передумови для цього є вже сьогодні. А це означає, що все більше людей доживатимуть до глибокої старості.

Згідно з прогнозом Інституту демографії та соціальних досліджень ім. Птухи Національної академії наук України, до 2030 р. 13 % жителів

перейдуть 70-річний рубіж, а на 100 осіб активного віку (20-64 роки) припадатиме 34 особи віком 65+ (серед жінок це співвідношення досягне 43). Зараз процес демографічного старіння трактується переважно негативно, враховуючи проблеми пенсійного забезпечення та системи соціальної допомоги. Але це об'єктивний процес розвитку цивілізації, досягнення чи не головної мрії людства – тотального довголіття, і саме так його і потрібно оцінювати.

Подальша глобалізація, розширення найрізноманітніших зв'язків між країнами і континентами, формування численних промислових, наукових, аграрних, театральних та інших центрів сприятимуть підвищенню значимості й транснаціональних структур. Люди все частіше протягом життя стануть міняти не тільки село чи місто, але і країну проживання. Очікується етнічне і навіть расове змішання. Багато українців, у тому числі й освічених, з великим творчим потенціалом, попрямують на пошуки роботи до інших країн, повертаючись в Україну ззовні. І що швидше і краще буде розвиватися наша економіка, то привабливішою стане Україна для мігрантів. Чимало з них добре адаптуються до життя в нашій країні, але чимало хто створюватиме проблеми для місцевих громад і для держави в цілому. На жаль, уникнути цього не вдасться, отже, варто виробляти політичні рішення заздалегідь.

Узагалі, міграційні процеси відіграють вирішальну роль у розподілі населення на території країни. Якщо різниця в умовах життя міських і сільських мешканців збережеться, населення продовжить концентруватися у великих містах, першою чергою в Києві, де легше отримати доступ до переваг сучасного життя. Відтак тут з'явиться більше житла і машин, зросте потреба у воді, електроенергії, утилізації відходів. І одночасно все більше сіл перетворяться на примари.

Світовий досвід доводить, що випереджальний розвиток мегаполісів не приносить щастя ні мешканцям, ні країні в цілому. Тому варто змінювати ситуацію вже зараз. Спочатку – взятися за дороги. До речі, розв'язання цього питання спростить і проблему зайнятості (як відомо, кожне робоче місце в будівництві вимагає 6-7 робочих місць у суміжних галузях). Це означає, що в найближчому майбутньому сільські жителі зможуть отримати доступ до якісної освіти та медичної допомоги, а ринки праці, замкнуті сьогодні в межах одного або максимум двох-трьох населених пунктів, стануть доступні мешканцям принаймні стокілометрового ареалу.

У перспективі люди, як це відбувається сьогодні в Європі та Північній Америці, зможуть досить комфортно жити в селах і невеликих містечках. У вигравші залишаться всі: і населення, і території, позбавлені занепаду, і великі міста, і країна загалом (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2402>). – 2016. – 02.07).

Практичні впровадження науково-дослідних і проектно-технічних напрацювань

В Інституті фізики напівпровідників (ІФН) імені В. Є. Лашкарьова НАН України успішно функціонує єдиний у нашій країні комплекс, що займається створенням напівпровідникових матеріалів із унікальними властивостями, – «Науково-технічний комплекс для розробки методів одержання та фізичних досліджень кристалів і шарів напівпровідників та напівпровідникових сполук». Комплекс користується всесвітнім визнанням, а його розробки (що перебувають на рівні найкращих світових зразків у вказаній галузі, а в багатьох випадках – навіть перевершують їх) – великим попитом як на вітчизняному, так і на світових ринках.

Комплекс складається з технологічної, дослідницької та метрологічної ділянок, які включають 38 установок і пристроїв зарубіжного і вітчизняного походження, в тому числі й виробництва ІФН імені В. Є. Лашкарьова НАН України. Практично всі промислові установки модернізовані з метою адаптування до нових технологій. За своїми технологічними й дослідницькими можливостями в галузі технологій одержання германію та напівпровідникових матеріалів групи A^2B^6 комплекс є унікальним і не має аналогів у нашій державі.

Технологічні розробки фахівців комплексу спрямовані на формування необхідних фізичних властивостей напівпровідникових кристалів та їх шарів безпосередньо у процесі одержання. Передують цьому ретельні фізичні дослідження та як наслідок наукові обґрунтування розроблюваних методів. Крім вивчення властивостей створених напівпровідникових матеріалів, учені комплексу спільно з провідними європейськими науковими закладами та мікроелектронними центрами досліджують також механізми фізичних процесів, що відбуваються у напівпровідникових структурах і приладах мікро- й нанометрових розмірів.

Серед головних технологічних досягнень комплексу варто відзначити розроблення технології вирощування з газової фази великих монокристалів халькогенедів кадмію з рекордно високою оптичною міцністю, призначених для виготовлення робочих елементів лазерів, які використовувалися при створенні систем лазерної світлової локації літаків і кораблів, а також технології вирощування з газової фази великих монокристалів твердих розчинів сульфідів і селенідів цинку-кадмію, на основі яких було створено перші у світі електронно-променеві трубки зі збудженням електронним пучком (квантоскопи) із синім випромінюванням для систем лазерного проєкційного кольорового телебачення із зображенням великих розмірів. Кристали халькогенедів кадмію, вирощувані в ІФН імені В. Є. Лашкарьова НАН України, знайшли застосування у вітчизняній електронній промисловості та постачалися за контрактом відомій аерокосмічній компанії США «McDonnell Douglas Corporation».

До останніх здобутків учених інституту належить технологія створення запатентованого в Україні та впровадженого у власне виробництво нового матеріалу інфрачервоної техніки –об'ємних кристалів оптичного германію,

легованого натрієм, одержання якого вважалося раніше неможливим. Кристали цього матеріалу пройшли апробацію на підприємствах різних країн світу: перевагу їх оптичних характеристик порівняно із традиційним оптичним германієм підтверджено спеціальними вимірюваннями.

Науково-технологічний комплекс ІФН імені В. Є. Лашкарьова НАН України є єдиним в Україні виробником оптичного германію та єдиним у світі виробником германію, легованого натрієм. Останній із двох згаданих матеріалів протягом низки років постачався за контрактами до США, ФРН, Швейцарії, Австрії, Латвії та інших країн.

Унікальні вироби з оптичного германію, легованого натрієм, – пластини великої площі, що створені й виробляються на обладнанні комплексу академічного інституту, – входять до комплектації українських танків «Оплот», а також використовуються для створення оптичних систем космічної, авіаційної та інших галузей.

Нині на обладнанні комплексу започатковано роботи з одержання за допомогою нещодавно запатентованих фахівцями ІФН імені В.Є. Лашкарьова НАН України нових технологічних методів українських актуальних матеріалів – вирощуваних із газової фази великих монокристалів оксиду цинку та шарів магніторозведених матеріалів на основі оксиду цинку.

Унікальний науково-технічний комплекс ІФН імені В. Є. Лашкарьова НАН України забезпечений кадровими ресурсами, виробничими площами й інженерними комунікаціями, а перспективи його подальшого розвитку чітко окреслені.

Наукові результати співробітників комплексу опубліковані у трьох монографіях, виданих, зокрема, у Великій Британії та США, та понад 300 статтях у зарубіжних і вітчизняних фахових наукових журналах, доповідалися на 150 наукових конференціях (у тому числі й міжнародних). Учені цього комплексу отримали близько 40 патентів на винаходи, виконали 15 міжнародних контрактів і 20 договорів із українськими промисловими організаціями. Крім того, його співробітники й аспіранти підготували і захистили 3 докторські та 14 кандидатських дисертацій. Наукові й технологічні дослідження, здійснені фахівцями комплексу, відзначено двома Державними преміями України в галузі науки і техніки.

Бюро Відділення фізики і астрономії НАН України у своєму рішенні рекомендувало надати «Науково-технічному комплексу для розробки методів одержання та фізичних досліджень кристалів і шарів елементарних напівпровідників і напівпровідникових сполук» Інституту фізики імені В. Є. Лашкарьова НАН України (м. Київ) статус об'єкта національного надбання та включити його до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2395>). – 2016. – 29.06).

Здобутки української археології

Українська інформаційна агенція «Уніан» із посиланням на харківську медіа групу «Objectiv.tv» повідомляє про унікальну знахідку вітчизняних археологів.

У Великій Данилівці – мікрорайоні міста Харкова вчені віднайшли великий скіфський курган. За словами учасника експедиції завідувача відділу археології раннього залізного віку Інституту археології НАН України доктора історичних наук, професора С. Скорого дослідження таких пам'яток історії зазвичай займає близько двох місяців. У випадку зі скіфський курганом ситуація була вкрай тяжкою, адже зазначена ділянка опинилася в зоні будівництва. Тож науковці працювали в посиленому режимі й польові роботи змогли закінчити упродовж двадцяти семи днів.

Під час розкопок були віднайдені дві могили: перша датується шостим сторіччям, друга – кінець п'ятого сторіччя до н. е. Група археологів знайшла 20 експонатів, зокрема кістки тварин, наконечники стріл, залишки керамічного посуду та частину давнього вуздечного набору. Також було ідентифіковано залишки 2 людей: чоловіка 30-33 років і дівчини – 15-16 років.

Усі артефакти археологи планують передати до лабораторії на реконструкцію, а потім на зберігання до Харківського історичного музею імені М. Ф. Сумцова.

Докладна інформація доступна на офіційній сторінці інформаційної агенції «Уніан» за посиланням: <http://www.unian.net/science/1389975-na-harkovschine-raskopali-krupniy-skifskiy-kurgan-foto.html>

та на сторінці каналу «Objectiv.tv»: <https://www.youtube.com/watch?v=3uZi3bZTC54>

(Національна академія наук України (http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2391). – 2016. – 29.06).

Наука і влада

Отечественная наука переживает тяжелые времена. Во всех научно-исследовательских институтах НАН Украины сокращают людей, либо переводят сотрудников на трех и четырехдневную рабочую неделю.

Так, в Институте сверхтвердых материалов пришлось сократить 22 человека, в Физико-технологическом институте металлов и сплавов уволили 60, в Институте проблем материаловедения перевели людей на сокращенную рабочую неделю и сократили порядка 200 человек...

Причина сокращений – недостаточное финансирование НАН Украины...

15 июня ученые провели митинг под стенами Кабинета Министров с требованием увеличить финансирование академии.

К ученым вышла министр образования и науки Л. Гриневич. И пообещала

проблему решить.

Впрочем, найти финансирование для ученых чиновники пытаются давно. Сама Л. Гриневич, будучи еще совсем недавно главой комитета Верховной Рады по вопросам образования и науки, вела с Кабинетом Министров переговоры на этот счет. Но вопрос не сдвинулся с места. И по словам собеседника «Страны», знакомого с процессом, шансы на то, что деньги найдутся – невелики.

– Ожидания, скорее, негативные. Пожелания МВФ – не раскачивать расходную часть бюджета. Поэтому везде предусмотрено сокращение расходов на образование, – объясняет наш источник в Кабмине...

Тем временем, ученые стараются выживать своими силами.

– У нас на начало года не хватало 30 % финансирования, и мы были вынуждены сократить 22 человека, – рассказал «Стране» В. Туркевич, директор Института сверхтвердых материалов, член-корреспондент НАНУ. – Но сейчас начали поступать деньги по нескольким оборонным проектам, и это радует. Наука должна работать для промышленности. Кроме того, мы участвуем в двух крупных международных проектах по программам «НАТО. Наука ради мира» и «Горизонт 2020». На общее финансирование последней программы Европа выделила 83 миллиарда евро. Мы выиграли грант, и теперь в рамках этого проекта создаем новое поколение режущих сверхтвердых материалов.

Другие НИИ также привлекают деньги международных и отечественных организаций, и даже выпускают собственную продукцию.

Самое простое, из того, что предлагает Институт проблем материаловедения, и что понятно простому обывателю, – это изделия медицинского назначения: термоодеяла, электроды для аппаратов физиотерапии, нагреватели для инвалидных колясок.

Среди разработок Института также система защиты полимерных композитов от молнии для авиационной техники, композитная броня на основе керамики и многое другое.

Но одной продукцией сыт не будешь, а существенных заказов от производителей сегодня нет.

– У нас и хоздоговора есть, и людей мы сократили, и перевели всех остальных на сокращенный рабочий день, но финансирования все равно не хватает, – говорит доктор технических наук А. Наривский, замдиректора Физико-технологического института металлов и сплавов.

Собственно, проблема ученых в том, что заказов – мало.

– В СССР связующим звеном между наукой и промышленностью были конструкторские бюро. Они привязывали разработанную технологию к оборудованию или перспективным образцам оборудования, которое есть на предприятии. В современной Украине эта связка умерла, – объясняет замдиректора Института проблем материаловедения А. Рагуля. – Чтобы ее возродить, нужны законы, которые облегчат сотрудничество ученых и промышленников. И, конечно, бизнесмены должны понять, что без инноваций единственная отрасль, которую нам отвел ЕС, – это сельское хозяйство.

– Но надо, чтобы и руководство страны думало о науке, – уверен А. Наривский. – Посмотрите, сколько мозгов уже уехало за границу! Мы недавно были на конференции в Узбекистане. Там ученым хорошо платят, аспирантам дают квартиры. И в Белоруссии к науке совершенно другое отношение, хотя живем рядом...

По новому закону «Об образовании», все Научные институты при НАН Украины должны получить лицензию МОН, которая позволит им заниматься образовательной деятельностью. Иначе уже в этом году они не смогут набрать аспирантов...

– Мы подали пакет документов для получения лицензии, но МОН сформулировал условия лицензирования под себя, – объясняет директор Института сверхтвердых материалов В. Туркевич. – Так, чтобы их смогли выполнить университеты, и не могли выполнить академические институты. Чего стоит одно требование наличия «выпускающей кафедры». То есть, если строго подойти к тому перечню, который сформулировал МОН, мы не получим этой лицензии. Как и любой другой институт Академии наук.

В МОН объясняют:

– Действительно, для того, чтобы выпускать аспирантов, НИИ придется лицензироваться, как образовательным учреждениям. Прежде у нас такой практики не было, однако это общемировая тенденция, – говорит В. Валеев, советник министра образования. – Но дело не только в этом: нет ничего плохого, чтобы быть в чем-то уникальным. Однако статистика свидетельствует, что процент аспирантов, которые защищаются, по НИИ, в среднем, ниже, чем по учебным учреждениям.

Ученые готовы поспорить с такой позицией министерства.

– Я сам преподаю на инженерно-физическом факультете в КПИ. Но при всем уважении, они не смогут подготовить специалистов для нас в своей аспирантуре. У нас в Институте есть нужное оборудование, кадровый состав, способный читать лекции, опыт международной деятельности, опыт выигрыша европейских проектов. Подготовленные нами кандидаты наук, по меньшей мере, не слабее подготовленных ВУЗами, – возражает В. Туркевич, ученый с мировым именем.

Его биографию можно найти в американском альманахе Who is Who in the World (Кто есть Кто в мире), который издается с 1899 г., и публикует биографии выдающихся в своей отрасли людей.

Многие коллеги с ним солидарны, хотя и боятся говорить в открытую...

Впрочем, наш источник, знакомый с ситуацией в Кабмине, уверен, что если проблему с деньгами еще, возможно, и удастся решить, то избежать лицензирования ученые не смогут. Но и лишать их права готовить аспирантов никто цели не ставит.

Как оно будет в действительности, – мы узнаем совсем скоро. Поступление в аспирантуру во многих институтах НАН Украины начинается в сентябре. Стало быть, до конца лета ученым надо получить лицензию («СТРАНА.ua» (<http://strana.ua/articles/analysis/19155-uchenyh-sokrashayut-i-perevodyat-na-treh-i-chetyrehdnevku.html>)). – 2016. – 22.06).

На офіційному порталі інформаційної служби «Радіо Свобода» було опубліковано матеріал, присвячений аналізу підстав для наступної хвилі трудової міграції з України.

«Радіо Свобода» з посиланням на інтернет-опитування кадрового інтернет-порталу HeadHunter повідомляє, що через стрімке зниження рівня життя кожен шостий працівник в Україні рішуче налаштований переїхати на роботу за кордон.

Свій коментар із теми надала науковий співробітник відділу досліджень демографічних процесів Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України кандидат політичних наук Т. Гнатюк. За словами дослідниці, зазначене соціологічне опитування важко назвати репрезентативним, проте багато людей дійсно розчаровані економічною ситуацією й політичною кризою в державі. Т. Гнатюк також наголосила, що роздуми про трудову міграцію та безпосередній переїзд на роботу за кордон – це дві різні дії, між якими насправді пролягає довгий шлях.

На сьогодні науковці не мають повноцінної статистики щодо трудової міграції, але за даними Державної служби статистики лише за 2014 р. з України виїхали 7 докторів і 42 кандидати наук, – підсумувала Т. Гнатюк.

Докладна інформація з теми доступна за посиланням: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/27813023.html>
**(Національна академія наук України
(<http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news1/Pages/View.aspx?MessageID=2386>).
– 2016. – 22.06).**

Т. Годецька, наук. співроб. сектору аналітичної інформації
ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського

Моніторинг ЗМІ з питань освіти й науки: інформаційно-аналітичний огляд (травень 2016 р.)

Безкоштовні публікації.

Важко назвати задовільною ситуацію, що склалась в учительському середовищі держави. В. Андрущенко, ректор Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, наголошує, що невтішна ситуація, яка склалась, потребує радикальних змін. З одного боку, суспільних (статус вчителя, оплата праці, забезпечення засобами навчання тощо), з іншого – практично-педагогічних: до школи мають прийти нові покоління вчителів, підготовлених за новими програмами, підручниками, методиками і технологіями, покликаними до життя його новим поворотом – входженням в інформаційну епоху, глобальне суспільство знань.

На думку ректора, наукову освіту слід поширювати й на школу. В

університеті здійснюється поступовий перехід до так званої «наукової освіти», у контексті якої викладач і студент мають сформувати й виявити дослідницькі здібності, креативність, творчість. З огляду на це кожен студент, аспірант, докторант, науковець повинен мати можливість безкоштовної публікації для захисту своєї творчої роботи – курсової, дипломної, дисертаційної для публічного оприлюднення свого наукового доробку освітянській громадськості. Кожен студент має відчувати власну перспективу, зрозуміти і реалізувати своє Я – як індивідуальне, так і колективне (*За матеріалами тижневика «Освіта» № 15 від 13–20 квітня 2016 р., с. 3; тижневика «Освіта» № 16–17 від 27 квітня – 4 травня 2016 р., с. 1).*

Зміни в українській школі.

В інтерв'ю Л. Гриневич газеті «Освіта України» широко висвітлюються проблеми фінансування закладів професійно-технічної освіти, опорних шкіл, шкільних автобусів тощо.

Міністр наголосила на важливості вже сьогодні почати змінювати ситуацію в українській школі. Основа змін – це оновлення програм і запровадження компетентнісного підходу. Маємо навчити дітей використовувати знання й вміння, які вони здобули, для розв'язання повсякденних проблем і життєвих ситуацій. Наприклад, завдання, які діти виконують під час вивчення математики, повинні мати прикладний характер, зокрема формувати фінансову грамотність дитини або її підприємницькі навички. Л. Гриневич, вважає, що процес підготовки механізму оновлення програм має бути публічним. Долучитися до обговорення має не тільки вчительське або наукове середовище, а й батьки, психологи, громадські діячі і навіть активні старшокласники.

Стосовно питань професійно-технічної освіти Л. Гриневич зазначила, що для її реформування має бути цілісний погляд у межах усієї області, а не окремих малих міст обласного значення. Управління професійно-технічною освітою має забезпечувати такий рівень, на якому видно регіональний ринок праці. А його видно у великих містах – обласних центрах і містах обласного значення з великою кількістю населення. Наголосила, що держава зобов'язана фінансувати профтехосвіту за рахунок освітньої субвенції на здобуття загальної середньої освіти, державного замовлення на дефіцитні спеціальності загальнонаціонального значення, бюджетів великих міст обласного значення або на рівні області.

Л. Гриневич зазначає, що питання змісту сьогоднішнього українського підручника є пріоритетним. Нам треба сформулювати сучасні вимоги до підручника і створити середовище авторів, які їх реалізують. Дуже цікавою ініціативою є інтерактивна онлайн-платформа EdEra, де молоді люди творять підручники. Це унікальний приклад, коли створена книжка постійно розвивається, адже всі охочі можуть обговорювати й вносити зміни (*За матеріалами офіційного видання МОН України «Освіта України» № 17 від 2 травня 2016 р., с. 1–2, 4–5; офіційного видання МОН України «Освіта*

України» № 18–19 від 16 травня 2016 р., с. 2; офіційного веб-сайту МОН України (<http://mon.gov.ua/usi-novivni/interview/2016/05/05/intervyu-ministra-ovsiti-i-nauki-ukrayini-lilyi-grinevich-gazeti>). – 2016. – 15.06).

«Учитель року – 2016» у номінації «Англійська мова».

Нещодавно в Києві пройшов Всеукраїнський конкурс педагогічної майстерності «Вчитель року – 2016» у номінації «Англійська мова». Востаннє таке змагання проводилося у 2012 р., коли Україна приймала чемпіонат Європи з футболу.

Безумовно, знаковими в оголошений Президентом України Рік англійської мови стали цьогорічні «перегони». Про це та інше розповіли головний спеціаліст сектора мовної політики Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти і науки України О. Коваленко та член журі, секретар українського відділення Міжнародної асоціації вчителів англійської мови О. Шаленко. Зокрема, вони звернули увагу на високий рівень підготовки вчителів та володіння мовою. Тільки один бал розділив переможців, які вибороли перше і друге місця. Лише півбала не вистачило учасникові, який не увійшов до 12 фіналістів.

Було також зазначено, що результати цих змагань завжди проектуються на школу. Нині розробляється нова програма для педагогічних вищих навчальних закладів з методики підготовки вчителя нового покоління, що є спільним проектом Міністерства освіти і науки України та Британської ради – «Учитель нового покоління». До нової програми увійдуть чимало пропозицій від членів журі й конкурсантів. А у вересні розпочнеться її апробація.

22 квітня 2016 р. у Міністерстві освіти і науки відбулася церемонія нагородження переможців, лауреатів та дипломантів III (завершального) туру Всеукраїнського конкурсу «Учитель року – 2016» у номінації «Англійська мова». Привітав учасників заступник міністра освіти і науки П. Хобзей (*За матеріалами офіційного видання МОН України «Освіта України» № 17 від 2 травня 2016 р., с. 1, 8; офіційного веб-сайту МОН України (<http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/04/22/vchitel-roku-xobzej-2204>). – 2016. – 15.06).*

Інвестиція в освіту.

5 травня 2016 р. відбулося засідання Кабінету Міністрів України, присвячене актуальним освітянським питанням. Прем'єр-міністр України В. Гройсман зазначив, що в освіту треба інвестувати. Це – найвища інвестиція, яку ми маємо робити, – не в диплом, а в якість освіти, у професійні навички.

Міністр освіти і науки України Л. Гриневич доповіла про основні питання взаємодії МОН України з органами місцевої влади, зокрема закупівлі підручників, придбанні автобусів, формуванні опорних шкіл. Міністр зазначила, аби зняти бар'єри щодо закупівлі підручників, уряд постановою від 25 квітня 2016 р. № 321 дозволив здійснювати попередню оплату товарів, робіт

і послуг, пов'язаних з виданням підручників і посібників, у розмірі до 70 % їх вартості.

Л. Гриневич повідомила, що на закупівлю шкільних автобусів передбачено в регіональних бюджетах 600 млн грн, а також зазначила, що питання забезпечення підвезення дітей шкільними автобусами треба синхронізувати з ремонтом доріг.

Міністр Л. Гриневич зауважила, що для вирішення питання щодо залучення бізнесу до співфінансування ПТО проведено консультації з фахівцями Міністерства фінансів стосовно можливості впровадження підходів, які виявилися ефективними в інших країнах. Ідеться про віднесення до валових витрат підприємства коштів, які витратимуться на підготовку фахівців.

В. Гройсман наголосив на важливості організації відпочинку дітей у літніх пришкільних таборах *(За матеріалами офіційного видання МОН України «Освіта України» № 18–19 від 16 травня 2016 р., с. 4; офіційного веб-сайту МОН України (<http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/05/05/vistup-ministra-osviti-i-nauki-ukrayini-lilyi-grinevich-pid-chas>). – 2016. – 15.06).*

Про докторів філософії.

О. Шаров, директор Департаменту вищої освіти МОН України, наголосив на ключових змінах у затвердженому Порядку підготовки здобувачами вищої освіти ступенів доктора філософії та доктора наук. Зокрема, аспірантура тепер поділяється на очну й заочну. До очної належать денна й вечірня. Зауважив, що державне замовлення виділятиметься тільки на очну аспірантуру, заочна стає контрактною. Кількість контрактників, які зараховуються до аспірантури, разом з державним замовленням у сумі не може перевищувати ліцензованого обсягу. Здобувачі, які поєднують наукову та науково-педагогічну діяльність при підготовці дисертацій, повинні в повному обсязі опанувати освітню складову, що передбачає розширення сфери знань молодого науковця в суміжних, міждисциплінарних сферах з іноземної мови, методології наукових досліджень, філософії науки тощо.

О. Воронюк, заступник директора департаменту атестації кадрів вищої кваліфікації, зазначила, що підготовка доктора наук здійснюватиметься тільки за денною формою навчання або шляхом самостійної підготовки дисертаційного дослідження. Змінюється також термін навчання в аспірантурі, ад'юнктурі денної, вечірньої та заочної форми навчання – 4 роки. Для підготовки й перебування в докторантурі цей термін становить 2 роки. Повідомила, що в порядку підготовки доктора філософії визначено, що аспірант або докторант, який захистився до закінчення терміну підготовки, має право за власним бажанням та вибором отримати одноразову виплату в сумі залишку стипендії, передбаченої у бюджеті вищого навчального закладу, отримати оплачувану відпустку на строк, що залишився, або, у випадку, якщо аспірант чи докторант залишається працювати в тому ж вищому навчальному закладі, сума залишку від стипендії може бути зарахована йому як щорічна надбавка до заробітної плати.

Спрощується процедура в частині визначення готовності дисертації та дисертанта до атестації спеціалізованою вченою радою – лише за рішенням наукового керівника (консультанта). Підготовка висновку установи, де виконано дисертацію, не передбачається (*За матеріалами офіційного видання МОН України «Освіта України» № 18–19 від 16 травня 2016 р., с. 5–6; офіційного веб-сайту МОН України (<http://mon.gov.ua/usipovivni/novini/2016/04/04/seminar-04042016>). – 2016. – 15.06; єдиного веб-порталу органів виконавчої влади (<http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248945529>). – 2016. – 15.06).*

Конкурс «Учитель року» розширює кордони.

На Всеукраїнському конкурсі «Учитель року» вперше запроваджено номінацію «Захист Вітчизни». Конкурс проведено на базі Волинського обласного ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою, метою якого було виявлення вчителів, які працюють творчо й талановито, виконують свої завдання на високому якісному рівні. Як зауважує О. Артеменко, начальник сектора заходів Інституту модернізації змісту освіти, конкурс має привернути увагу освітян і громадськості до предмета «Захист Вітчизни» та проблем реалізації його основних завдань.

Р. Гладковський, головний спеціаліст Міністерства освіти і науки та заступник голови оргкомітету наголосив на тому, що конкурс у номінації «Захист Вітчизни» є ще одним маленьким кроком у зміцненні обороноздатності країни. Він зауважив, що багато вчителів показали високий професійний рівень, і саме практична складова стала головною в педагогічній майстерності. Унікальний досвід 25 найкращих педагогів з усієї України стає надзвичайно актуальним, особливо в контексті війни, яка триває на сході (*За матеріалами офіційного видання МОН України «Освіта України» № 18–19 від 16 травня 2016 р., с. 8; веб-сайт Волинського обласного ліцею з посиленою військовою підготовкою (<http://vvl.org.ua/index.php/uchytel-roku-2016/zavershyvsia-ii-oblasnyi-tur-vseukrainskoho-konkursu-uchytel-roku-2016-u-nominatsii-zakhyst-vitchyzny>). – 2016. – 15.06).*

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

І. Безуб, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Трансформація сільських бібліотек в Україні в інформаційні, соціокультурні та комунікативні центри громад

У статті проаналізовано актуальні питання сучасного функціонування сільської бібліотеки, створення й розвиток її нової моделі як соціально-комунікаційного центру, визначено роль у формуванні культурного та інформаційного простору місцевих громад.

Ключові слова: сільські бібліотеки, інформатизація, комп'ютеризація, Інтернет, інформаційні послуги, програма «Бібліоміст», Фонд «Монсанта».

Сучасним бібліотекам відводиться помітне місце в реалізації державної політики у сфері забезпечення розвитку демократичного суспільства в Україні. Нинішня українська бібліотечна мережа нараховує близько 40 тис. відомчих, державних і комунальних бібліотек; інформаційні й культурно-освітні потреби населення забезпечують 15 тис. 987 публічних бібліотек, з них 13 тис. 253 діють у сільській місцевості [1].

Свого часу поява сільських бібліотек була спричинена розумінням їхнього значення як соціального інституту, що сприяє отриманню освіти, розширенню культурного простору села, формуванню його інтелектуального та інформаційного потенціалу. Як підкреслює В. Несін, сучасна сільська бібліотека – одна з головних соціально-комунікаційних структур у селі, що забезпечує інформаційно-комунікаційну підтримку соціально значущих видів діяльності, збереження й примноження національних і загальнолюдських цінностей, передавання їх у часі й просторі завдяки організованому спілкуванню та обміну усною, письмовою чи електронною інформацією [2].

Як правило, постійними користувачами бібліотеки в селі є близько 25–30 % його жителів. У багатьох населених пунктах вона є єдиним загальнодоступним центром інформації, особливо для соціально вразливих категорій – багатодітних сімей, безробітних, пенсіонерів та ін. Саме тут мешканці громади отримують доступ до інформаційних ресурсів, придбання яких не передбачене їхнім сімейним бюджетом, а також користуються кваліфікованими консультаціями з пошуку й отримання достовірної та оперативної інформації з важливих для них питань.

Разом з тим бібліотеки в селі більшою мірою, ніж у великому населеному пункті відчують тягар економічних і соціальних проблем. Щододалі погіршується їхня матеріально-технічна база, затримуються ремонти, модернізаційні заходи; через обмеженість коштів у необхідній кількості не передплачуються періодичні видання, не поповнюються книжкові фонди тощо. Говорити ж про наявність у сільській місцевості інформаційних чи інтернет-центрів узагалі не доводиться. Таким чином порушуються конституційні права сільських жителів на вільний доступ до інформації.

Аналіз джерел переконує, що проблеми розвитку сучасної сільської

бібліотеки перебувають у центрі уваги бібліотекознавців.

Різноманітні аспекти функціонування сільських бібліотек висвітлювалися в статтях Т. Вилегжаніної, О. Мастіпан, В. Ракитянської, Л. Сидоренко, З. Тарантюк, І. Цуріної. Уперше моделі сільської бібліотеки окреслила директор Миколаївської ОУНБ ім. О. Гмирьова Н. Богза. У її доробку представлено аналіз стану розвитку сільських бібліотек і визначення шляхів їх виходу з кризи через розроблення й упровадження моделі сучасної сільської бібліотеки [3].

Питання розвитку бібліотек як соціокультурних центрів є предметом досліджень багатьох науковців. Зокрема, Н. Бурої, Г. Головіної, Є. Домаренко, А. Жаркова, С. Єзової, В. Зайцева, Т. Маркової, О. Матвійчук, С. Матліної, Р. Мотульського, Г. Олзоевої, М. Самохіної, М. Слободяника, А. Чачко.

Серед науковців, які звертаються до вивчення окремих аспектів соціокультурної діяльності бібліотек, слід назвати А. Соколова, В. Скарнь, Т. Кисельову, Ю. Красільнікова, А. Ковальчук, Н. Шарковську, В. Рябкова та ін.

Доволі детальний огляд історіографії питання вміщено в методичних рекомендаціях «Публічні бібліотеки України в соціокультурному просторі регіону», підготовлених методично-бібліографічним відділом Хорольської центральної районної бібліотеки [4].

Чимало публікацій українських бібліотекознавців, присвячених проблемі інформатизації сільських бібліотек, з'явилося на сторінках професійних періодичних видань «Бібліотечний вісник», «Бібліотечна планета», «Вісник Книжкової палати України», «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія» та ін. (В. Бейліс, З. Димарчук, Н. Розколупа, С. Кравченко, І. Радченко).

Важливість сільських бібліотек для місцевих громад підтверджується результатами соціологічних досліджень, проведених Національною парламентською бібліотекою України (НПБУ) та обласними універсальними науковими бібліотеками (ОУНБ). Зокрема, перспективні напрями розвитку бібліотечно-інформаційного ресурсу сільської місцевості узагальнені в дослідженнях НПБУ «Публічні бібліотеки України в контексті соціокультурного розвитку регіону» й «Сільська бібліотека на мапі України» (2007–2008 рр.). Вони засвідчили, що бібліотеки користуються найбільшою популярністю в сільського населення серед існуючих закладів культури. Так, за результатами дослідження «Сільська бібліотека на мапі України» 83 % респондентів відзначають, що основним місцем проведення дозвілля є бібліотека; 90 % – готові захищати бібліотеки в разі їхнього закриття. Щороку послугами сільських книгозбірень для навчання, відпочинку, самоосвіти, отримання інформації користується в середньому 51 % сільських жителів (близько 7,5 млн осіб), серед яких більше чверті – діти до 14 років [5]. У рамках зазначених досліджень вивчався також стан інформатизації сільських бібліотек, який було визнано незадовільним і невідповідним сучасним вимогам.

Результати та висновки дослідження «Сільська бібліотека на мапі України» використано для розроблення плану заходів з розвитку бібліотечної

справи, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2009 р. № 1226-р. На його виконання наказом Міністерства культури України від 27.03.2012 р. № 260 затверджено План заходів на 2012–2015 рр. щодо зміцнення матеріально-технічної бази бібліотек, створення умов для збереження Державного бібліотечного фонду, запобігання скороченню чисельності бібліотек, особливо в сільській місцевості [6].

З метою визначення стратегії розвитку сільських книгозбірень проводилися регіональні дослідження. Так, Львівська ОУНБ здійснила дослідження «Сільська бібліотека в соціокультурному середовищі регіону»; Запорізька ОУНБ ім. О. М. Горького – «Стан та перспективи розвитку мережі сільських бібліотек регіону»; Луганська ОУНБ ім. О. Горького – контент-аналіз у рамках регіонального дослідження «Сільська бібліотека на користь місцевої громади»; Хмельницька ОУНБ ім. М. Островського – «Сільська бібліотека: сучасний стан» (моніторинг) та експрес-опитування «Якою бути сучасній бібліотеці» (2008–2009 рр.). Соціокультурній діяльності бібліотек в умовах кримського села було присвячено анкетування учасників Першого форуму сільських бібліотекарів, проведене Кримською РУНБ ім. І. Я. Франка 22–23 квітня 2008 р. [7].

Місце сільських бібліотек у системі забезпечення запитів і потреб населення визначалося в процесі вивчення думки користувачів Кіровоградською ОУНБ ім. Д. Чижевського (2010 р.). Взаємовідносини сільських бібліотек з місцевою владою узагальнені в роботі «Бібліотека очима місцевої влади» (Луганська ОУНБ ім. О. Горького). Хмельницькою ОУНБ досліджені соціальна роль і значимість сільських бібліотек (2011 р.) [7].

У 2012 р. усі ОУНБ взяли участь у загальнодержавному дослідженні «Вивчення стану забезпечення сільського населення України публічними бібліотеками», проведеному Парламентською бібліотекою України. За його результатами встановлено скорочення мережі сільських бібліотек, збільшення частки населення, неохпленого жодними формами бібліотечного обслуговування, випадки нераціональної організації бібліотечного обслуговування, погіршення якості нестационарних форм обслуговування, незадовільний стан поповнення фондів у більшості бібліотек, перевантаження фондів застарілою літературою, погіршення фізичного стану бібліотечних приміщень.

Заключною частиною наукових досліджень НПБУ у 2012–2014 рр. став моніторинг «Паспортизація бібліотек». При паспортизації певну увагу було приділено аналізу використання нестационарних форм обслуговування населення, оскільки в окремих регіонах відстань до найближчої бібліотеки значно вища від середньостатистичної (понад 5 км). Нестационарними формами бібліотечного обслуговування охоплено 1 тис. 804 населені пункти, з яких 1 тис. 748 розміщуються в сільській місцевості. Моніторинг функціонування нестационарних форм бібліотечного обслуговування населення Закарпатської області провела ОУНБ ім. Ф. Потушняка [7].

Вивчення потреб сільських мешканців, проведені у 2011–2013 рр. Українською бібліотечною асоціацією в 10 областях у рамках громадських

обговорень «Бібліотека – центр громади», вказує на необхідність розвитку бібліотечних сервісів на основі сучасних інформаційних технологій з використанням широких інформаційно-освітніх і комунікаційних можливостей мережі Інтернет, поповнення фондів бібліотек новими періодичними виданнями. На цьому наголосили понад 80 % опитаних користувачів бібліотек [8].

Актуальні питання розроблення нової моделі сільської бібліотеки обговорювалися також на багатьох бібліотечних форумах, науково-практичних конференціях, круглих столах, регіональних ярмарках бібліотечних проєктів, майстер-класах тощо. За висновками першого форуму сільських бібліотекарів (червень 2008 р., м. Миколаїв) модель обслуговування користувачів обирає місцева громада, залежно від її інформаційних потреб: бібліотека може працювати як муніципальний інформаційний центр, центр правової інформації, довідкова установа. Крім того, вона виконує роль центру доступу до Інтернету, підтримки системної освіти або самоосвіти, комп'ютерної грамотності, міжособистісного спілкування, дозвілля, відродження та збереження народної культури, підтримки незахищених верств населення, сім'ї, молоді тощо [3].

Критичне відставання бібліотек сільської місцевості в комп'ютеризації та застосуванні нових інформаційних технологій розглядалося на районному семінарі бібліотечних працівників, організованому методико-бібліографічним відділом Рахівської ЦРБ на базі Білинської бібліотеки-філії, на тему «Сільська бібліотека в умовах соціальних і економічних перетворень» (29 травня 2014 р.) [9].

Шляхи реформування публічних, зокрема, малих (сільських) бібліотек країни, підвищення ролі бібліотекаря як посередника між книгою (інформацією) та користувачем обговорювалися на VIII Всеукраїнській бібліотечній конференції 23–24 квітня 2015 р. у Києві на базі Парламентської бібліотеки [10].

Про гостру потребу виживання сільських бібліотек в умовах пропонованої владою децентралізації йшлося під час дебатів на тему: «Децентралізація в Україні – виклики для закладів культури» (червень 2015 р., м. Львів), яку ініціювала громадська організація «Європейський діалог», що активно працює з районами Львівщини над формуванням економічно спроможних об'єднаних громад. На відміну від освіти й медицини, які отримують державну субвенцію, сфера культури фінансується з місцевих бюджетів. Утримувати таку мережу за кошти, що будуть у розпорядженні місцевих громад після децентралізації, складно. Тому, на переконання учасників обговорення, багато закладів культури, насамперед бібліотек у сільській місцевості, буде «оптимізовано» або й узагалі закрито. Учасники львівських дебатів закидали органам центральної влади, зокрема Міністерству культури, відсутність зваженої державної політики в цій сфері, особливо в умовах інформаційної війни, коли виховання духовності та патріотизму мало б бути пріоритетним питанням. Крім того, висловлювалися гострі думки про необхідність створення умов для меценатства за відсутності державної підтримки сільських бібліотек [11].

Матеріали всіх згаданих досліджень і заходів констатують, що в соціокультурній інфраструктурі сучасного села бібліотека посідає особливе місце. Але, незважаючи на важливу місію, сільські бібліотеки сьогодні змушені працювати над моделлю виживання, а не над моделлю розвитку.

На думку голови Комітету Верховної Ради з питань культури й духовності В. Яворівського, висловлену на комітетських слуханнях 18 травня 2011 р., єдиною можливістю для бібліотек у селах вижити в умовах економічних і соціальних проблем є комп'ютеризація бібліотечної мережі. Здійснити її можливо тільки спільними зусиллями держави, органів місцевого самоврядування та бізнес-структур, наголосив тодішній заступник Голови ВР М. Томенко [12]. За словами учасників слухань, розвиток сільської бібліотеки неможливий без порозуміння, союзу і співпраці бібліотек, влади і громади. Необхідне планомірне гарантоване бюджетне фінансування закладів на державному рівні хоча б на основі мінімальних нормативів на утримання бібліотек, їхнє комплектування, матеріально-технічне забезпечення, підвищення зарплати бібліотекарів, оскільки в жодній країні соціально-культурна інфраструктура села не є прибутковою, тому її дотують з держбюджету. Зароблені бібліотеками кошти можуть бути лише додатком до державних витрат. Кардинальний крок уперед сільська бібліотека зробить лише тоді, коли держава розпочне відродження українського села, адже воно є базисом, а бібліотека – надбудовою.

Між тим, у сільській місцевості існують значні труднощі для здійснення сучасно вибудованої та інформаційно насиченої бібліотечної роботи з обслуговування місцевих жителів. Оскільки найважливішою умовою трансформації діяльності сільської бібліотеки є її комп'ютеризація, яка дасть змогу значно підвищити ефективність роботи, поповнити інформаційні ресурси бібліотеки й підвищити рівень обслуговування різних верств населення, в селах необхідно створити відповідні умови для розвитку сучасних інформаційних і просвітницьких центрів. На цьому наголосив віце-прем'єр-міністр В. Кириленко, презентуючи Стратегію розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 р. «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» (23 березня 2016 р.) [1]. До розроблення документа долучалося не лише Міністерство культури, а й значна кількість провідних бібліотечних організацій різних спрямувань і форм власності, безпосередню участь у розробці брала УБА. Стратегія була адаптована на численних нарадах. Зокрема, вона опрацьовувалася на VI Львівському бібліотечному форумі «Бібліотек@ – стратегія розвитку», який відбувся 8–12 вересня 2015 р. у рамках XXII Міжнародного книжкового «Форуму видавців у Львові». Як зазначив В. Кириленко, це рамковий документ, який для реалізації потребує деяких законодавчих змін і великої кількості розпоряджень та постанов Кабінету Міністрів.

Знаковим є поступове розширення бібліотеками своїх функцій відповідно до викликів сьогодення. Працюючи в досить скрутному становищі, бібліотеки набагато більше приділяють уваги соціокультурній роботі, тобто бібліотека дедалі більше стає місцем спілкування й організації змістовного дозвілля.

Незважаючи на труднощі, на базі багатьох сільських бібліотек працюють клуби за інтересами, відбуваються вечори, реалізуються проекти літнього читання для дітей. Поступово відбувається еволюція соціальної ролі бібліотеки, її функції розширюються і виходять за межі суто традиційної бібліотечної роботи. Фахівці зазначають, що більшість бібліотек поступово переходить від роботи у «форматі книгосховища» до «формату інформаційно-культурного центру для громади».

За умов обмеженості бюджетного фінансування інформатизація сільських бібліотек в Україні здійснюється завдяки активній участі в міжнародних інформаційних програмах, зокрема в програмі комп'ютеризації бібліотек за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» (<http://irf.ua>); проекті «Інтернет для читачів публічних бібліотек» (LEAP); міжнародній програмі «Бібліоміст» (<http://www.bibliomist.org/ua>), яку започаткувала Рада міжнародних наукових досліджень і обмінів (IREX), проекті Фонду «Монсанто» «Бібліотека – громада: відкритий простір».

Так, масштабний проект «Бібліоміст», що фінансується Фондом Білла й Мелінди Гейтс у рамках програми «Глобальні бібліотеки», здійснюється в Україні з 2009 р. [13]. «Бібліоміст» співпрацює з УБА, центральними й місцевими органами влади та бібліотеками на всій території України, щоб допомогти бібліотекам ефективніше задовольняти потреби місцевих громад.

Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) і програмою «Бібліоміст» з листопада 2010 р. по листопад 2013 р. оголошено та проведено п'ять раундів конкурсу проекту «Організація нових бібліотечних послуг з використанням вільного доступу до Інтернету», мета якого полягає в підтримці ініціативних публічних бібліотек у впровадженні на їхній базі нових бібліотечних послуг для користувачів з використанням вільного доступу до Інтернету. Доставка та встановлення обладнання в кожній бібліотеці, а також інсталяція програмного забезпечення координувалися та оплачувалися програмою «Бібліоміст».

Протягом п'яти років у 1 тис. 815 публічних бібліотеках, які перемогли в конкурсах, відкрито оснащені комп'ютерами інтернет-центри (не менше п'яти ПК з безкоштовним доступом до мережі). Відзначимо, що 976 (62 %) бібліотек, які є учасниками проекту, розташовуються в селах і селищах міського типу та успішно допомагають людям вирішувати життєві питання. У рамках цього проекту в кожній області на базі ОУНБ організовані й успішно функціонують тренінгові центри для бібліотечних працівників регіону [14].

Наприклад, переможцями I–V раундів конкурсу «Організація нових бібліотечних послуг з використанням вільного доступу до Інтернет» стали 86 бібліотек Полтавської області (з 20 районів і міст області), у тому числі 49 у сільській місцевості. Завдяки проекту бібліотеки отримали 287 комп'ютерів з ліцензійним програмним забезпеченням, у тому числі 140 в сільській місцевості.

У рамках програми «Бібліоміст» на базі Полтавської ОУНБ ім. І. П. Котляревського створено Регіональний тренінговий центр для навчання бібліотекарів Полтавщини та відвідувачів бібліотек користуватися

комп'ютерами, Інтернетом і можливостями інформаційних технологій. Навчання в центрі проводилося фахівцями Полтавської ОУНБ у співпраці з «Бібліомостом» за спеціальною програмою, розробленою УБА. З липня 2010 р. по червень 2014 р. для бібліотекарів області проведено 103 тренінги із залученням 794 осіб. Темі тренінгів різноманітні: «Основи комп'ютерної грамотності. Основи роботи в Інтернеті», «Інформація органів влади для громадян у бібліотеці: пошук, доступ», «Інновації в бібліотеці. Нові бібліотечні послуги для користувачів», «Упровадження нових бібліотечних послуг з використанням вільного доступу до Інтернету», «Зв'язки із засобами масової інформації та основи піару для публічних бібліотек» тощо [14].

На реалізацію соціального проекту УБА «Бібліотека – громада: відкритий простір», загальною метою якого є створення сучасних центрів суспільної активності заради розвитку місцевих громад, Фонд «Монсанта» виділив 1,8 млн грн. Проект спрямовано на перетворення 25 сільських бібліотек на сучасні інформаційні центри (у Вінницькій області – сім, Житомирській – п'ять, Рівненській – чотири, Полтавській – чотири, Черкаській – п'ять) [15].

Як зазначив керівник відділу з корпоративних питань і зв'язків з громадськістю компанії «Монсанта Україна» В. Федьчук, реалізація проекту допоможе відкрити світ знань та можливостей багатьом мешканцям сільської місцевості, що має сприяти культурному, соціальному й економічному розвитку громад [16]. З листопада 2014 р. бібліотеки-переможці проекту обладнано комп'ютерною та офісною технікою (два комп'ютери, принтер/сканер/копір, веб-камера, аудіогарнітура). Вони перетворилися на сучасні інформаційні центри.

У січні 2015 р. кожна з 25 сільських бібліотек отримала комплект із 52 книг (сільськогосподарська, економічна, довідкова, художня й дитяча література), 13 друкованих і 14 електронних періодичних видань, що дало можливість істотно покращити інформаційно-бібліотечне обслуговування. Як приклад, нові надходження книг до цих бібліотек у 2014 р. становили в середньому від 10 до 30 книг, а друкованих періодичних видань – від 8 до 15 назв. Доступ до електронної періодики є абсолютно новим сервісом не лише для цих сільських, але й для районних бібліотек [8].

Тепер у цих бібліотеках громада може отримати такі сучасні послуги, як безкоштовний Інтернет (доступ до важливих ресурсів та інформації); інтерактивне навчання (інформація та підготовка до вступу у ВНЗ України, навчання й самоосвіта); розвиток бізнесу та сільського господарства (інформація про інновації й розробки); онлайн-платежі (купівля квитків, банківські операції, замовлення товарів через Інтернет); хобі та дозвілля (участь у конкурсах і майстер-класах, ігри та соціальні мережі); скайп-зв'язок (безкоштовне спілкування з рідними й близькими в режимі онлайн), послуги з працевлаштування тощо.

За проектом бібліотекарі-переможці пройшли спеціалізоване навчання в Головному тренінговому центрі для бібліотекарів у Києві (грудень 2014 р., травень 2015 р.), під час якого вдосконалили навички користування комп'ютерною технікою, ефективного використання інформаційних ресурсів і

сервісів Інтернету, надання нових послуг фермерам та працівникам сільського господарства, ділилися набутим досвідом і досягненнями, навчилися створювати, наповнювати й підтримувати сайт (блог) бібліотеки, ознайомилися з програмними засобами та методичними вимогами щодо створення мультимедійних презентацій і їх використання у бібліотечній роботі.

З 1 січня по 29 лютого 2016 р. тривав черговий раунд прийому пропозицій соціальних проектів для сільських громад від громадських організацій, оголошений Фондом «Монсанто». В Україні фонд приймав пропозиції проектів для надання грантів за такими напрямками: 1) надання базової освітньої підтримки, спрямованої на покращення освіти в сільських громадах, у тому числі за рахунок підтримки шкіл, бібліотек, наукових центрів, навчальних програм для фермерів і академічних програм, які збагачують чи доповнюють шкільні програми; 2) забезпечення критичних потреб громад за рахунок розвитку продовольчої безпеки, санітарії, доступу до чистої води, громадської безпеки й різноманітних інших місцевих потреб [16].

Бібліотеки – учасниці проекту періодично обмінюються досвідом роботи в різних напрямках, проводячи виїзні семінари й майстер-класи в сільських бібліотеках. Такий досвід дуже важливий для активізації власної діяльності, адже дає можливість втілювати нове у свою роботу.

Кращий досвід реалізації проекту продемонстровано на Форумі «Бібліотека – громада: відкритий простір», організованому УБА в Національній парламентській бібліотеці України 17–18 серпня 2015 р. У форумі взяли участь представники УБА, Міністерства культури, Фонду «Монсанто», Ресурсного центру «Гурт», а також 10 бібліотекарів-переможців разом з представниками своїх громад – сільськими головами, фермерами, начальниками відділів культури, працівниками районних ЦБС.

На сьогодні УБА повністю виконала проект, обладнавши комп'ютерною технікою сільські бібліотеки на суму понад 1 млн грн і поповнивши їхні фонди інформаційними ресурсами на 320 тис. грн (книги, друкована та електронна періодика). Модернізовані заклади надають населенню важливі послуги – від навчання користуватися комп'ютером та Інтернетом, доступу до е-урядування й адміністративних послуг до інформаційної підтримки малого бізнесу та фермерських господарств.

Завдяки інформаційним технологіям сучасні бібліотеки долають цифрову нерівність в умовах, коли лише 42 % сільського населення країни мають постійний доступ до мережі Інтернет [17].

Участь сільських бібліотек у діяльності Мережі пунктів доступу до офіційної інформації дає можливість інформувати членів громади про законодавчі акти, постанови й рішення місцевої влади, надавати відомості щодо діяльності державних установ, політичних партій, громадських організацій, розвиток місцевої громади.

Цікавою ініціативою бібліотеки с. Біла Чортківського району Тернопільської області стало зближення влади та громади через можливості бібліотеки. Першим кроком стало створення сайту Білівської сільської ради, де висвітлюються всі події й новини села (розпорядок роботи служб сільради,

контакти службовців і депутатів, оголошення про комунальні послуги, адміністративні нововведення, громадські ініціативи). Крім актуальної інформації, на сайті можна ознайомитися із сучасним і минулим села, а також підтримувати зв'язок із сільською радою, відправляти електронні письмові звернення тощо.

У бібліотеках активно використовують послуги електронного урядування, найпопулярніші з яких поповнення мобільного телефону через банківську картку, оплата комунальних платежів, резервування та купівля залізничних і авіаквитків, товарів через інтернет-магазини [18].

Гарною можливістю згуртувати людей навколо бібліотеки є створення й успішне ведення сайту (блогу), адже для наповнення його новою, актуальною інформацією можна залучати активістів громади, які вміють і бажають писати про культурне життя села й участь у ньому саме бібліотеки.

Крім того, бібліотеки стають місцем психологічної допомоги, допомагають у пошуках роботи, особливо в умовах війни. Навіть на окупованих територіях бібліотеки намагаються надавати посильну допомогу громадянам. Українські бібліотеки, у тому числі й сільські, лише за жовтень 2014 р. оперативно відреагували на 16 тис. 625 звернень вимушено переміщених осіб (допомога в отриманні документів, перереєстрації на отримання соціальних виплат, пошуку роботи, житла, інформації про вибори та виборчий процес тощо).

У бібліотеках Яворівщини (Львівська область) запрацювали центри комунікації і толерантності, де людей навчають допомагати бійцям АТО «повертатися» в громаду після військової служби на Донбасі.

У бібліотеках створюються групи психологічної підтримки також і для дітей. Так, у с. Лиман Татарбунарського району на базі сільської бібліотеки створено пункт психологічної підтримки для молоді «Територія довіри», де кожен може вільно поспілкуватися та знайти інформацію на будь-яку тему [19].

Протягом останнього десятиріччя економічна скрута змусила десятки тисяч мешканців Західної України шукати роботу у Європі. Крім численних труднощів з легалізацією та в повсякденному житті за кордоном, заробітчани часто почуваються відірваними від родичів. Представники с. Доброгостів на Львівщині вирішили подолати ці проблеми за допомогою проекту об'єднання заробітчани і їхніх сімей через бібліотеку. Тепер у бібліотеці щомісяця відбувається не менше 50 скайп-дзвінків, адже за кордоном працюють близько 300 мешканців сіл Доброгостів і Бистрий, що становить 10 % їхнього населення.

Крім того, бібліотека уклала угоду про співпрацю із Всеукраїнським благодійним фондом «Запорука», який координує мережу інформаційних центрів для заробітчани в Україні та Італії. Фонд організовує заходи, присвячені актуальним питанням (перегляд документальних фільмів про ризики нелегальної міграції, семінари про пенсійне забезпечення в Україні, використання веб-ресурсів для захисту своїх прав, консультації з європейського законодавства тощо).

Доброгостівські бібліотекарі також організовують заходи для членів

родин заробітчачан. Відвідувачі мають нагоду за круглим столом обговорити свої турботи, а діти й підлітки можуть поспілкуватися з психологом і священиком та отримати пораду [20].

Наприклад, бібліотека с. Забужжя Сокальської РЦБС Львівської області для реалізації свого проекту для сімей заробітчачан «Промінь надії» залучилася підтримкою та допомогою численних професійних партнерів – сертифікованих тренерів-волонтерів, які пройшли навчання в рамках проекту «Рука допомоги» за сприяння Сканфону, мережі нідерландських благодійних фондів для Центральної та Східної Європи, МБФ «Фонд розвитку Карпатського євро регіону», представників Народного дому, психологів, священика місцевої церкви й підприємців [21].

Зосередившись на найважливіших інформаційних потребах громади, бібліотека визначила одним із пріоритетних напрямів роботи надання інформаційно-консультативної допомоги конкретним групам громадян села, особливо молоді, людям похилого віку, безробітним і малозабезпеченим. До проблем, що розв'язуються на селі, належать соціальний захист населення, допомога ветеранам, пенсіонерам, самотнім людям. Для них створюються теки-накопичувачі «Соціальна допомога», «Пільги», «Майбутньому пенсіонеру», у яких збираються нові законодавчі документи з пенсійного реформування. Рубрика «Фонд соціального захисту інформує» знайомить мешканців села зі змінами в соціальній сфері, пільговим забезпеченням різних груп населення. Користується попитом інформація, акумульована в рубриці «Новини Служби зайнятості», з якої відвідувачі дізнаються про вакантні місця на підприємствах, в організаціях області, району.

Сільська бібліотека перетворилася в надійного помічника в освіті й самоосвіті, надає цілеспрямовану допомогу вчителям у підготовці уроків, а учням і студентам в опануванні навчального матеріалу. Крім того, останні роки бібліотека стала центром реєстрації для проходження зовнішнього незалежного оцінювання та подальшого вступу до ВНЗ.

Активно співпрацює сільська бібліотека і з місцевими підприємцями та фермерами, надаючи інформацію про нові методи обробки землі, сорти культур, види добрив, утримання бджіл, розведення свиней, вирощування плодового саду, ринки збуту продукції тощо. Для таких користувачів організовуються інформаційні стенди, тематичні полиці, створюються бази даних, зокрема рекомендаційний список агропорталів, картотека «Для фермерів і фермерських господарств: послуги і надії» тощо. За словами голови Закарпатської асоціації фермерів і приватних землевласників Ю. Пелешкей, від обізнаності в сучасних технологіях, законодавстві, ринках збуту залежить успіх справи [22].

На базі мережі сільських бібліотек Миколаївщини реалізується пілотний проект бізнес-розвитку плодоовочівництва, що функціонує за сприяння Міністерства закордонних справ, торгівлі й розвитку Канади та протягом наступних семи років працюватиме в південних областях України – Миколаївській, Одеській, Херсонській і Запорізькій (для 44 тис. дрібних та середніх фермерів і власників особистих підсобних господарств з вирощування

й збуту плодоовочевої продукції). За словами заступника керівника Українського проекту бізнес-розвитку плодоовочівництва В. Тернівського під час круглого столу на тему: «Аналіз та поширення досвіду співпраці Українського проекту бізнес-розвитку плодоовочівництва з бібліотеками як центрами розвитку сільських громад» (23 лютого 2016 р.), для інформування сільського населення про цілі та завдання проекту прийнято рішення використовувати мережу бібліотек. Районні й сільські бібліотеки Миколаївщини активно допомагають Українському проекту бізнес-розвитку плодоовочівництва доносити інформацію про нього до кожного домогосподарства. Значним поштовхом для залучення учасників проекту став конкурс для бібліотек «Допоможи своєму односельцю стати учасником Українського проекту бізнес-розвитку плодоовочівництва». За його результатами кількість учасників проекту збільшилася зі 100 осіб у жовтні 2015 р. до більше ніж 2 тис. – у січні 2016 р. Переможцями конкурсу, нагородженими комп'ютерною технікою, стали Братська ЦРБ і Мирнівська сільська бібліотека-філія Жовтневої ЦБС. Переможцями конкурсу за найкращі інформаційні продукти стали Новогригорівська сільська бібліотека-філія Арбузинської ЦБС і Врадіївська ЦРБ [23].

Таким чином, сільські бібліотеки в Україні перетворюються на інформаційний центр для місцевих громад, пропонуючи поряд з традиційними інноваційні бібліотечні послуги з поширення просвітницьких, культурно-освітніх, галузевих та інших знань. Вони стають осередками взаємодії з органами центральної та місцевої влади, трансформуються в центри духовного спілкування й обміну думками (особливо для пенсіонерів, людей з обмеженими можливостями, безробітних громадян та інших категорій), місця спілкування через скап-мережу з рідними чи друзями, джерелом новин рідного краю, країни, світу тощо.

Трансформація бібліотек у селах може стати початком змін у соціальній, культурній, освітній сфері села, підвищення добробуту сільських жителів, який напруму залежить від рівня їхньої поінформованості.

Література

1. В'ячеслав Кириленко презентував на уряді Стратегію розвитку бібліотечної справи в Україні до 2025 року «Якісні зміни бібліотек задля забезпечення сталого розвитку України» [Електронний ресурс] // Міністерство культури України : веб-сайт. – 2016. – 23.03. – Режим доступу: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article;jsessionid=7FD5F4D202694E38A7F369C4B5E815F9.app2?art_id=245072235&cat_id=244913751. – Дата доступу: 23.03.2016. – Назва з екрана.

2. Несін В. П. Комунікаційні моделі сільської бібліотеки в умовах інформатизації суспільства [Електронний ресурс] / В. П. Несін // Вісн. Харк. держ. акад. культури. – 2013. – Вип. 41. – С. 173–180. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2013_41_23. – Назва з екрана.

3. Богза Н. Модель сільської бібліотеки: професійне бачення [Електронний ресурс] / Н. Богза // Бібл. планета. – 2008. – № 3. – С. 18–21. –

Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_2008_3_9. – Назва з екрана.

4. Методичні рекомендації. Діяльність публічних бібліотек як соціокультурних центрів [Електронний ресурс] // Хорольська центральна районна бібліотека : веб-сайт. – Режим доступу: http://khorol-crb.edu.poltava.ua/bibliotechnomu_fahivcyu/metodichna_skarbnichka/. – Дата доступу: 26.03.2016. – Назва з екрана.

5. Сільська бібліотека на мапі України. Інформація за результатами дослідження // Бібліотечному фахівцю : веб-сайт. – Режим доступу: <http://profy.nplu.org/articles.php?lng=uk&pg=71>. – Дата доступу: 14.01.2016. – Назва з екрана.

6. Про затвердження Плану заходів на 2012–2015 роки щодо зміцнення матеріально-технічної бази бібліотек, створення умов для збереження Державного бібліотечного фонду, запобігання скороченню чисельності бібліотек, особливо у сільській місцевості : Наказ Міністерства культури України від 27.03.2012 р. № 260 [Електронний ресурс] // Офіц. сайт Комітету з питань культури і духовності Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://mincilt.kmu.gov.ua>. – Назва з екрана.

7. Дослідницька діяльність ОУНБ [Електронний ресурс] // Бібліотечному фахівцю : веб-сайт. – Режим доступу: <http://profy.nplu.org/articles.php?lng=uk&pg=201>. – Дата доступу: 26.04.2016. – Назва з екрана.

8. Бібліотека – громада: відкритий простір [Електронний ресурс] // Форум «Найкращі соціальні проекти України». – Режим доступу: <http://forum.o2.ua/ua/projects/24>. – Дата доступу: 26.12.2015. – Назва з екрана.

9. Районний семінар бібліотечних працівників «Сільська бібліотека в умовах соціальних і економічних перетворень» (Білин-2014) [Електронний ресурс] // Блог Рахівської центральної районної бібліотеки. – Режим доступу: <http://rakhivcrb.blogspot.com/2014/05/2014.html>. – Дата доступу: 30.05.2015. – Назва з екрана.

10. Форум бібліотекарів України [Електронний ресурс] // Львівська обласна універсальна наукова бібліотека : веб-сайт. – Режим доступу: <http://lounb.org.ua/index.php/2010-12-13-13-53-17/events/497-forum>. – Дата доступу: 30.04.2015. – Назва з екрана.

11. *Коник А.* Децентралізація в Україні – виклики для закладів культури [Електронний ресурс] // Перше.Інфо : веб-сайт. – Режим доступу: <http://pershe.info/suspilstvo/biblio-debaty.html>. – Дата доступу: 10.02.2016. – Назва з екрана.

12. *Дубровін С.* Сільська бібліотека: останні барикади? [Електронний ресурс] / С. Дубровін // Віче. – 2011. – № 15. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/2660>. – Назва з екрана.

13. *Вилегжаніна Т.* Публічні бібліотеки в культурно-освітньому просторі України / Т. Вилегжаніна // Бібл. планета. – 2013. – №3. – С. 4–6.

14. Про реалізацію програми «Бібліоміст» на Полтавщині: успіхи, проблеми, перспективи (станом на 1.01.2015) [Електронний ресурс] // Полтавщина : офіційний сайт управління культури Полтавської

облдержадміністрації. – Режим доступу: <http://www.poltvaculture.gov.ua/43-proekti/bibliomist/694-pro-realizatsiyu-programi-bibliomist-na-poltavshchini-uspikhi-problemi-perspektivi-stanom-na-01-01-2015.html>. – Дата доступу: 26.02.2015. – Назва з екрана.

15. 25 сільських бібліотек перетворились на сучасні інформаційні центри [Електронний ресурс] // Книгобачення. – Режим доступу: <http://knyhobachennia.com/?category=1&article=2014>. – Дата доступу: 2.03.2015. – Назва з екрана.

16. Сільські громади можуть отримати грантові кошти на соціальні проекти [Електронний ресурс] // Офіційне інтернет-представництво Житомирської обласної державної адміністрації. – Режим доступу: <http://oda.zt.gov.ua/silski-gromadi-mozhut-otrimati-grantovi-koshti-na-soczialni-proekti.html>. – Дата доступу: 13.01.2016. – Назва з екрана.

17. Форум «Бібліотека – громада: відкритий простір»: підводимо підсумки проекту [Електронний ресурс] // Українська бібліотечна асоціація. – Режим доступу: <http://ula.org.ua/ua/news/3185-forum-biblioteka-hromada-vidkrytyi-prostir-pidvodymo-pidsumky-proektu>. – Дата доступу: 19.08.2015. – Назва з екрана.

18. Сільський голова на Тернопільщині бере Інтернет на службу громаді [Електронний ресурс] // Бібліоміст. – Режим доступу: <http://bibliomist.org/ua/uspikhi-bibliotek/pidtrimka-organiv-vladi/656-silskyi-holova-na-ternopilshchyni-bere-internet-na-sluzhbu-hromadi>. – Дата доступу: 22.01.2013. – Назва з екрана.

19. Бібліотеки Одеської області стають пунктами психологічної та соціальної підтримки для своїх громад [Електронний ресурс] // Українська бібліотечна асоціація. – Режим доступу: <http://ula.org.ua/bibliomist/uspikhi-bibliotek/inshe/91-biblioteki-odeskoji-oblasti-stayut-punktami-psihologichnoji-ta-sotsialnoji-pidtrimki-dlya-svojikh-gromad>. – Дата доступу: 19.01.2016. – Назва з екрана.

20. Скайп-центр для заробітчан та їхніх рідних на Львівщині [Електронний ресурс] // Бібліоміст. – Режим доступу: <http://bibliomist.org/ua/uspikhi-bibliotek/mistsevi-gromadi-ta-informatsijni-tehnologiji/643-skaip-tsentr-dlia-zarobitchan-ta-ikhnikh-rideykh-na-lvivshchyni>. – Дата доступу: 22.01.2016. – Назва з екрана.

21. Переможці 10 раунду конкурсу проектів співпраці бібліотек з місцевими громадами [Електронний ресурс] // Бібліоміст. – Режим доступу: <http://www.bibliomist.org/ua/about-bibl/novini/675-peremozhtsi-10-raundu-konkursu-proektiv-spivpratsi-bibliotek-z-mistsevimi-gromadami>. – Дата доступу: 16.02.2016. – Назва з екрана.

22. Чи зможе прожити фермер без сільської бібліотеки? [Електронний ресурс] // Бібліоміст. – Режим доступу: <http://bibliomist.org/ua/uspikhi-bibliotek/mistsevi-gromadi-ta-informatsijni-tehnologiji/694-chy-zmozhe-prozhyty-fermer-bez-silskoi-biblioteky>. – Дата доступу: 18.02.2016. – Назва з екрана.

23. На Миколаївщині реалізується пілотний проект бізнес-розвитку плодоовочівництва на базі мережі бібліотек [Електронний ресурс] //

Новоодеська районна державна адміністрація. – Режим доступу: <http://novaodesa.mk.gov.ua/ua/news/?id=25169>. – Дата доступу: 23.02.2016. – Назва з екрана.

До уваги держслужбовця

С. Горбань, завсектору НБУВ

Децентралізація влади. Бібліографія

Децентралізація влади в Україні

Законодавчі документи

1. Про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади : Постанова Верх. Ради від 31 лип. 2015 р., № 656-VIII // *Голос України*. – 2015. – 2 верес.

2. Про проведення парламентських слухань на тему: «Шляхи розвитку фізичної культури і спорту в Україні в умовах децентралізації влади» : Постанова Верх. Ради від 2 лют. 2016 р., № 969-VIII // *Голос України*. – 2016. – 9 лют.

3. Про організацію проведення обговорення змін до Конституції України щодо децентралізації державної влади : Розпорядження КМ від 17 квіт. 2014 р., № 451-р // *Офіці. вісн. України*. – 2014, № 38. – Ст. 1022. – С. 41.

Ж25804

Книги

4. Бодрова І. І. Інститут муніципальної поліції в умовах децентралізації державної влади в Україні: питання визначення правового статусу та організації діяльності : [наук. доп.] / І. І. Бодрова, О. Ю. Лялюк ; Нац. акад. прав. наук України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування. – Харків : Юрайт, 2015. – 127 с. – (Серія «Наукові доповіді; вип. 14).

ВА797696

5. Волохова І. С. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації в Україні : монографія / І. С. Волохова ; Одес. нац. екон. ун-т. – Одеса : Атлант, 2014. – 461 с. : рис., табл.

ВА778889

6. Вплив децентралізації на соціальну політику в Україні (за результатами соціологічного дослідження) / А. В. Ліпенцев [та ін.] ; Центр дослідж. адмін. реформи, Львів. регіон. ін-т держ. упр. – Київ : [б. в.], 2001. – 144 с.

Табачник Д.В./ВА270

7. Деркач М. І. Децентралізація фіскальних функцій держави у контексті забезпечення сталого розвитку України : монографія / М.І. Деркач ; Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. – Дніпропетровськ : [Стиль], 2011. – 419 с. : рис., табл.

ВА739110

8. Деркач М. І. Становлення парадигми фіскальної децентралізації державного управління у контексті забезпечення сталого розвитку України : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.03 / Деркач Микола Іванович ; Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. – Дніпропетровськ, 2011. – 453 арк.

ДС131688

9. Децентралізація в Україні: законодавчі новації та суспільні сподівання / Ін-т законодавства Верх. Ради України ; [переднє слово Голови Верховної Ради України В. Б. Гройсмана ; упоряд.: Н. В. Агафонова, І. В. Ворошилова, Ю. В. Данилюк]. – Київ : Ін-т законодавства Верх. Ради України, 2015. – 412 с.

ВА797020

10. Економічні аспекти управління природними ресурсами та забезпечення сталого розвитку в умовах децентралізації влади в Україні / Нац. акад. наук України, Держ. установа «Ін-т економіки природокористування та сталого розвитку НАН України» ; [за наук. ред.: М. А. Хвесика, С. О. Лизуна]. – Київ : ДУ ІЕПСР НАН України, 2015. – 71 с. : рис., табл.

ВА788588

11. Інтеграція та самоорганізація аграрного бізнесу в умовах децентралізації влади : монографія / [Лупенко Ю. О. та ін.] ; за ред.: М. Ф. Кропивка, В. В. Россохи ; Нац. акад. аграр. наук України, Нац. наук. центр «Ін-т аграр. економіки». – Київ : ННЦ ІАЕ, 2015. – 482 с. : рис., табл.

ВА796633

12. Колишко Р. А. Децентралізація публічної влади в унітарній державі : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Колишко Родіон Анатолійович ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – Київ, 2003. – 209 арк.

ДС80910

13. Лелеченко А. П. Децентралізація в системі державного управління в Україні: теоретико-методологічний аналіз : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 / Лелеченко Анжела Павлівна ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2005. – 197 арк.

ДС96432

14. Линьов К. О. Централізація, децентралізація та нелінійність у державному управлінні : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / Линьов Костянтин Олександрович ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ, 2004. – 196 арк.

ДС85405

15. Матвієнко А. С. Політико-правові засади децентралізації влади в контексті адміністративної реформи в Україні : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Матвієнко Анатолій Сергійович ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – Київ, 2010. – 187 арк.

ДС118269

16. Регіональна політика і децентралізація влади в Україні в контексті євроінтеграційних процесів : зб. наук. пр. / [за ред.: Ю. С. Шемшученка, І. О. Кресіної] ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Київ. ун-т права. – Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького : Київ. ун-т права, 2015. – 257 с.

ВА794546

17. Регіональна політика на сучасному етапі державотворення: проблеми децентралізації, ризики та перспективи впровадження : матеріали щоріч. загальноінститут. наук.-практ. конф., 31 жовт. 2006 р. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Одес. регіон. ін-т держ. упр. ; редкол.: М. М. Іжа (голов. ред) [та ін.]. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2006. – 352 с.

ВА732292

18. Рожкова І. В. Децентралізація управління у сфері охорони здоров'я на місцевому рівні : монографія / І. В. Рожкова, І. М. Солоненко ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Київ : Фенікс, 2008. – 160 с.

ВА709256

19. Розвиток системи регіонального управління в умовах децентралізації : матеріали наук.-практ. конф. до 20-річчя ОРІДУ НАДУ при Президентові України, 29 квіт. 2015 р. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Одес. регіон. ін-т держ. упр., Каф. регіон. політики та публ. адміністрування ; [редкол.: Іжа М. М. та ін.]. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2015. – 310 с.

ВА791786

20. Сила децентралізації. Україна: звіт з людського розвитку за 2003 рік / Е. Бахшиш [та ін.] ; Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй. – [Київ] : [б. в.], 2003. – 136 с.

Табачник Д.В./СО120

21. Соціально-економічний розвиток регіонів в умовах децентралізації: цілі, механізми, інструменти : матеріали щоріч. наук.-практ. конф. до 20-річчя ОРІДУ НАДУ при Президентові України, 29 трав. 2015 р. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Одес. регіон. ін-т держ. упр., Каф. екон. та фінанс. політики ; [редкол.: Ахламов А. Г. та ін.]. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2015. – 157 с.

ВА792955

22. Стегней М. І. Сталий розвиток сільських територій в умовах децентралізації: від теорії до практики : [монографія] / Маріанна Стегней ; Мукачів. держ. ун-т. – Мукачево ; Миколаїв : Швець В. Д., 2014. – 483 с. : рис., табл.

ВА788699

23. Тісногуз В. В. Адміністративно-правове забезпечення децентралізації в управлінні суспільними справами на місцевому рівні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Тісногуз Вікторія Василівна ; Нац. ун-т держ. податк. служби України. – Ірпінь, 2008. – 205 арк.

ДС124768

24. Управління земельними ресурсами в умовах децентралізації влади : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених, аспірантів та студентів, яка присвяч. Дню землевпорядника, 31 берез. 2015 р. / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України [та ін.]. – Київ : Гордон, 2015. – 374 с. : рис., табл.

ВА799387

25. Упровадження децентралізації публічної влади в Україні: національний і міжнародний аспекти : монографія / [Г. Г. Динис та ін.] ; за заг. ред. М. В. Савчина ; Ужгород. нац. ун-т, НДІ порівнял. публіч. права та міжнар. права, Закарпат. обл. центр перепідгот. та підвищ. кваліфікації працівників органів держ. влади, органів місц. самоврядування, держ. підприємств, установ і орг. – Ужгород : Тіпрані, 2015. – 211, [2] с.

ВА798098

26. Успішні практики децентралізованого надання послуг: набуваемо, примножуємо та поширюємо позитивний досвід : фаза I проекту: 2007–2009 / Швейц.-укр. проект «Підтримка децентралізації в Україні» DESPRO ; підгот.: О. Гринь [та ін.]. – Київ : Золоті Ворота, 2009. – 64 с.

СО29471

27. Фінансово-економічна безпека суб'єктів господарювання в умовах децентралізації в Україні : монографія / [В. В. Глущенко та ін.] ; за ред. В. В. Глущенка ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2014. – 234 с. : рис., табл.

BC59518

28. Харитончук М. В. Децентралізація державного управління як чинник демократизації суспільних відносин / М. В. Харитончук. – Київ : [б. в.], 2000. – 59 с.

BA601218

29. Хмельников А. О. Децентралізація як механізм модернізації політичного менеджменту на регіональному рівні : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Хмельников Артем Олександрович ; Дніпропетр. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. – Дніпропетровськ, 2012. – 204 арк.

ДС137178

30. Чемерис А. Розроблення та управління проектами у публічній сфері: європейський вимір для України : практ. посіб. / Анатолій Чемерис ; Швейц.-укр. проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». – Київ : DESPRO, 2012. – 76 с. : рис., табл. – (Децентралізація та врядування).

C56823

Статті з періодичних видань

31. Алексєєв В. М. Від децентралізації до ефективного управління [Електронний ресурс] / В. М. Алексєєв // Теорія та практика державного управління. – Електрон. дані. – 2008. – Вип. 3. – С. 52–59. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trdu_2008_3_9. – Назва з екрана.

32. Артеменко А. Г. Проблема фінансової забезпеченості малих міст України як стимул для посилення бюджетної децентралізації [Електронний ресурс] / А. Г. Артеменко // Теорія та практика державного управління. – Електрон. дані. – 2013. – Вип. 3. – С. 315–321. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trdu_2013_3_44. – Назва з екрана.

33. Багмет М. О. Цінність місцевого самоврядування як демократичної форми децентралізації державно-владних повноважень [Електронний ресурс] / М. О. Багмет, Т. М. Личко // Наук. пр. Чорномор. держ. ун-ту ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія: Державне управління. – Електрон. дані. – 2010. – Т. 125, Вип. 112. – С. 33–37. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdu_2010_125_112_9. – Назва з екрана.

34. Баймуратов М. Децентралізація та компетенція місцевого самоврядування в Україні [Електронний ресурс] / М. Баймуратов // Віче. – Електрон. дані. – 2015. – № 12. – С. 14–17. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2015_12_6. – Назва з екрана.

35. Барбашова Н. В. Децентралізація управління екологічною сферою: стан та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / Н. В. Барбашова // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – Електрон. дані. – 2014. – Вип. 64. – С. 291–297. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dip_2014_64_43. – Назва з екрана.

36. Беззубко Б. Розвиток державних механізмів стратегічного планування територій в умовах децентралізації [Електронний ресурс] / Б. Беззубко // Публічне адміністрування: теорія та практика. – Електрон. дані. – 2015. – Вип. 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Patp_2015_2_7. – Назва з екрана.

37. Бенівська Л. Я. Проблеми фінансування видатків місцевих бюджетів у контексті бюджетно-податкової децентралізації [Електронний ресурс] / Л. Я. Бенівська // Регіон. економіка. – Електрон. дані. – 2015. – № 1. – С. 87–95. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2015_1_12. – Назва з екрана.

38. Бобровська О. Ю. Розробка методики оцінювання впливу децентралізації влади на формування інвестиційного профілю територій [Електронний ресурс] / О. Ю. Бобровська, Т. А. Крушельницька, А. Ю. Мунько // Аспекти публічного управління. – Електрон. дані. – 2015. – № 5/6. – С. 47–57. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2015_5-6_8. – Назва з екрана.

39. Бобровська О. Управлінські засади реалізації концепції фінансової децентралізації в місцевому самоврядуванні [Електронний ресурс] / О. Бобровська // Теоретичні та прикладні питання державотворення. – Електрон. дані. – 2015. – Вип. 17. – С. 193–211. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tppd_2015_17_15. – Назва з екрана.

40. Бобровська О. Ю. Фінансово-економічне забезпечення територій в умовах децентралізації [Електронний ресурс] / О. Ю. Бобровська, А. Ю. Мунько // Аспекти публічного управління. – Електрон. дані. – 2015. – № 4. – С. 84–92. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2015_4_13. – Назва з екрана.

41. Бондар В. В. Особливості розвитку процесів децентралізації функцій столичного міста [Електронний ресурс] / В. В. Бондар // Укр. геогр. журн. – Електрон. дані. – 2012. – № 1. – С. 35–39. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UGJ_2012_1_8. – Назва з екрана.

42. Бондаренко В. А. Застосування адміністративного договору в умовах децентралізації влади та реформування органів внутрішніх справ [Електронний ресурс] / В. А. Бондаренко // Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Серія юридична. – Електрон. дані. – 2015. – Вип. 2. – С. 108–118. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvlduvs_2015_2_13. – Назва з екрана.

43. Борденюк В. Місцеве самоврядування в районах міст з районним поділом як форма децентралізації управління великим містом [Електронний ресурс] / В. Борденюк // Вісн. Нац. акад. прокуратури України. – Електрон. дані. – 2011. – № 1. – С. 72–79. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2011_1_13. – Назва з екрана.

44. Бородіна О. А. Децентралізація влади в Україні: зміст, ризики, можливості та адміністративна роль громадянського суспільства [Електронний ресурс] / О. А. Бородіна // Вісн. Приазов. держ. техн. ун-ту. Серія: Економічні науки. – Електрон. дані. – 2015. – Вип. 29. – С. 145–153. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VPDTU_ek_2015_29_24. – Назва з екрана.

45. Булковський Т. О. Децентралізація адміністративних послуг органів внутрішніх справ України [Електронний ресурс] / Т. О. Булковський // Інвестиції: практика та досвід. – Електрон. дані. – 2013. – № 8. – С. 166–169. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2013_8_50. – Назва з екрана.

46. Бурлуцький С. В. Економічна та фінансова безпека регіонів в умовах децентралізації [Електронний ресурс] / С. В. Бурлуцький, С. В. Бурлуцька // Вісн. Східноукр. нац. ун-ту ім. Володимира Даля. – Електрон. дані. – 2015. – № 6. – С. 16–21. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSUNU_2015_6_5. – Назва з екрана.

47. Буряк М. І. Адміністративно-фінансова децентралізація як фактор розвитку субрегіональних територіальних громад [Електронний ресурс] / М. І. Буряк // Вісник ДДФА. Економічні науки. – Електрон. дані. – 2014. – № 1. – С. 58–65. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vddfae_2014_1_9. – Назва з екрана.

48. Буряченко А. Є. Функціональна децентралізація та вдосконалення системи бюджетних відносин [Електронний ресурс] / А. Є. Буряченко // Фінанси України. – Електрон. дані. – 2014. – № 2. – С. 19–29. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2014_2_4. – Назва з екрана.

49. Вдовенко Ю. С. Фіскально-бюджетні новації децентралізаційного підходу до реформування держави [Електронний ресурс] / Ю. С. Вдовенко // Вісн. Черніг. держ. технол. ун-ту. Серія: Економічні науки. – Електрон. дані. – 2014. – № 4. – С. 199–203. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vcndtue_2014_4_31. – Назва з екрана.

50. Висновок Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади вимогам статей 157 і 158 Конституції України [Електронний ресурс] //

Вісн. Конституц. Суду України. – Електрон. дані. – 2015. – № 5. – С. 5–29. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vksu_2015_5_3. – Назва з екрана.

51. Власюк О. С. Шляхом децентралізації: виклики, ризики та пріоритети реформування регіонального розвитку в Україні [Електронний ресурс] / О. С. Власюк // Регіон. економіка. – Електрон. дані. – 2015. – № 1. – С. 5–18. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2015_1_3. – Назва з екрана.

52. Возняк Г. В. Переваги та ризики бюджетної децентралізації: теоретико-методологічні аспекти / Г. В. Возняк // Проблеми економіки. – 2015. – № 2. – С. 253–257.

Ж100602

53. Волковський Є. Оптимізація структури бюджетного потенціалу м. Києва в умовах політики децентралізації [Електронний ресурс] / Є. Волковський, Г. Котіна, М. Степура // Схід. – Електрон. дані. – 2015. – № 1. – С. 5–11. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Skhid_2015_1_2. – Назва з екрана.

54. Волохова І. С. Необхідність проведення фінансової децентралізації: економічна ефективність [Електронний ресурс] / І. С. Волохова // Економіка та держава. – Електрон. дані. – 2013. – № 5. – С. 22–25. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2013_5_7. – Назва з екрана.

55. Волохова І. С. Податкова децентралізація та методологія визначення її ступеня [Електронний ресурс] / І. С. Волохова // Вісн. соц.-екон. дослідж. – Електрон. дані. – 2012. – Вип. 3 (2). – С. 144–150. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2012_3\(2\)_24](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2012_3(2)_24). – Назва з екрана.

56. Габінет Д. А. Децентралізація або федералізація України в історії вітчизняної політико-правової думки у період між світовими війнами [Електронний ресурс] / Д. А. Габінет // Університет. наук. зап. – Електрон. дані. – 2014. – № 4. – С. 4–14. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2014_4_3. – Назва з екрана.

57. Гавриленко А. С. Моделювання оптимальної структури доходів місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації [Електронний ресурс] / А. С. Гавриленко // Формування ринкових відносин в Україні. – Електрон. дані. – 2012. – № 8. – С. 162–165. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2012_8_38. – Назва з екрана.

58. Гацуля О. Удосконалення організаційно-правового забезпечення державного управління на регіональному та галузевому рівнях у контексті процесів децентралізації [Електронний ресурс] / О. Гацуля, Ф. Рагімов // Державне управління та місцеве самоврядування. – Електрон. дані. – 2015. –

Вип. 3. – С. 101–112. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2015_3_13. – Назва з екрана.

59. Герчаківський С. Д. Теоретичний логос фіскальної децентралізації [Електронний ресурс] / С. Д. Герчаківський, О. Р. Кабаш // Регіон. економіка. – Електрон. дані. – 2009. – № 2. – С. 133–141. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/regek_2009_2_19. – Назва з екрана.

60. Глуха Г. Я. Основні підходи щодо розрахунку рівня фіскальної децентралізації [Електронний ресурс] / Г. Я. Глуха, О. О. Бондаренко // Вісн. Акад. митної служби України. Серія: Економіка. – Електрон. дані. – 2011. – № 2. – С. 139–144. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2011_2\(46\)__18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2011_2(46)__18). – Назва з екрана.

61. Глущенко Ю. А. Місцеві бюджети України в процесі реалізації фінансової децентралізації [Електронний ресурс] / Ю. А. Глущенко // Наук. зап. Ін-ту законодавства Верх. Ради України. – Електрон. дані. – 2015. – № 2. – С. 106–112. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2015_2_21. – Назва з екрана.

62. Голян В. Державно-приватне партнерство як базова інституціональна передумова капіталізації природних ресурсів в умовах децентралізації [Електронний ресурс] / В. Голян // Економіст. – Електрон. дані. – 2015. – № 9. – С. 4–7. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2015_9_3. – Назва з екрана.

63. Гончарук Н. Т. Реформування соціально-гуманітарної сфери в процесі децентралізації влади в Україні [Електронний ресурс] / Н. Т. Гончарук // Аспекти публічного управління. – Електрон. дані. – 2015. – № 5/6. – С. 31–39. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2015_5-6_6. – Назва з екрана.

64. Грiневська С. М. Інституційне забезпечення самостійного розвитку регіону при децентралізації управління [Електронний ресурс] / С. М. Грiневська // Управління економікою: теорія та практика. – Електрон. дані. – 2014. – № 2014. – С. 80–93. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ue_2014_2014_8. – Назва з екрана.

65. Гройсман В. Б. Місце та роль децентралізації влади у процесах становлення громадянського суспільства [Електронний ресурс] / В. Б. Гройсман // Демократ. врядування. – Електрон. дані. – 2015. – Вип. 15. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2015_15_22. – Назва з екрана.

66. Гройсман В. Процеси централізації та децентралізації в сучасному державному управлінні [Електронний ресурс] / В. Гройсман // Державне управління та місцеве самоврядування. – Електрон. дані. – 2015. – Вип. 2. –

С. 26–37. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2015_2_5. – Назва з екрана.

67. Данилишин Б. М. Децентралізація як вимога часу: за Карпатським регіоном майбутнє / Б. М. Данилишин // Економіка України. – 2016. – № 1. – С. 92–96.

Ж28099

68. Демчак Р. Є. Концептуальні засади децентралізації державного регулювання соціально-економічного розвитку [Електронний ресурс] / Р. Є. Демчак // Збір. наук. пр. Нац. ун-ту держ. податкової служби України. – Електрон. дані. – 2015. – № 1. – С. 70–79. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnudps_2015_1_8. – Назва з екрана.

69. Дем'янчук О. І. Децентралізація фінансових ресурсів місцевими бюджетами України [Електронний ресурс] / О. І. Дем'янчук // Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія». Серія: Економіка. – Електрон. дані. – 2013. – Вип. 21. – С. 139–143. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2013_21_32. – Назва з екрана.

70. Деркач М. І. Сучасна аксіоматика фіскальної децентралізації державного управління [Електронний ресурс] / М. І. Деркач // Формування ринкових відносин в Україні. – Електрон. дані. – 2011. – № 5. – С. 54–57. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2011_5_12. – Назва з екрана.

71. Деркач М. І. Фіскальна децентралізація як фактор забезпечення сталого розвитку України [Електронний ресурс] / М. І. Деркач // Фінанси України. – Електрон. дані. – 2011. – № 2. – С. 56–63. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2011_2_8. – Назва з екрана.

(Продовження в наступному випуску).